



มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๗๒ ตอนที่ ๑๗๑๑ – ๑๗๒๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์



แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๗๑๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๓๐



ถ. สมมติเราคิดว่า ถูกสลากกินแบ่งรัฐบาลรางวัลที่ ๑ สักทีก็ดี และเกิดมีสติขึ้นมาชนิดหนึ่ง ต่อจากนั้นจะเป็นการคิดเรื่องกรรมทั้งหลายเชื่อมโยงกันว่า เราจะถูกลอตเตอรี่ได้อย่างไร เราคงไม่ได้ทำบุญมาแต่ปางก่อน คือ เราเป็นผู้สังเกตุ อย่างที่อาจารย์เคยสอนให้สังเกตุ ให้สำเหนียก ดิฉันก็พยายามสังเกตุทุกอิริยาบถ เวลาสติเกิดขึ้นชนิดหนึ่งกันโลภะ จะเป็นสติปัฏฐานหรือเปล่า

ส. สติมีหลายขั้น

ถ. แต่ตอนนั้นวิปหนึ่ง ไม่มีทั้งสัตว์ ทั้งบุคคล และต่อมาอีกชนิดหนึ่งก็คิดว่า เราจะถูกลอตเตอรี่ได้อย่างไร เราไม่เคยได้ทำบุญ คือ มันติดต่อกัน

ส. ข้อสำคัญที่สุด โดยมากบางคนจะบอกว่า มีสติขึ้นมาชนิดหนึ่งและรู้สึกว่ามีตัวตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล

ถ. เป็นแบบนี้ละ ดิฉันอยากจะทราบว่าเป็นสติปัฏฐานหรือเปล่า จะได้ไม่คิดผิดเข้าใจผิดอย่างที่ท่านอาจารย์บอก

ส. ถ้าไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน ...

ถ. ตอนนั้นไม่มี วิปเดียว เหมือนอย่างที่ท่านอาจารย์อธิบายว่า ผ้าไหมเนื้อดีที่ลูบภูเขา ดิฉันก็คิด ๆ ดิฉันเข้าใจว่าเป็นสติปัฏฐาน อยากจะทราบว่าใช่หรือเปล่านั้นจะเข้าใจผิด

ส. ถ้าในขณะนั้นไม่มีความรู้สึกว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ขณะนั้นมีอะไรที่กำลังปรากฏ

ถ. วิปเดียวของสติ



ส. สติเป็นสภาพที่ระลึกรู้ ต้องมีสิ่งที่สตรั้ระลึกรู้ เพราะฉะนั้น ในขณะที่กล่าวว่ามีความรู้สึกว่าไม่มีเรา ไม่มีตัวตน ไม่มีสัตว์บุคคล ขณะนั้นมีอะไรปรากฏ

ถ. สมมติกำลังคิดนี้กว่า ถ้าเราถูกสลากกินแบ่งรัฐบาลรางวัลที่ ๑ และเราก็เกิดสติขึ้นมาชนิดหนึ่ง คือ อธิบายไม่ถูก

ส. ถ้าอธิบายไม่ถูก ยังไม่ใช่ปัญญา

ถ. คล้าย ๆ มีความรู้มาคั่นอยู่ว่า นี่โลภะกำลังเกิดแก่เรา

ส. เราารู้ว่า โลภะกำลังเกิดกับเรา

ถ. และเราก็หยุด และก็มาคิดอีก

ส. เพราะฉะนั้น เป็นเราหยุด และเราก็คิด ก็ยังคงมีเราอยู่ เพราะว่าในขณะที่ไม่ใช่สติปัฏฐาน ถ้าเป็นสติปัฏฐาน ต้องมีลักษณะสภาพธรรมอย่างหนึ่งที่สตรั้กำลังระลึกรู้ตรงลักษณะนั้น

ทางตาที่เห็นกันอยู่ทุกวัน ถ้าสติปัฏฐานเกิดไม่ได้หมายความว่า ไม่มีความเป็นตัวตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคลในขณะที่เห็น แต่หมายความว่า สิ่งที่เห็นมี และสตรั้ระลึกตรงลักษณะของสภาพธรรมนั้น และปัญญาเริ่มสังเกตพิจารณาที่จะรู้ว่ลักษณะที่ปรากฏนั้นเป็นอะไร คือ รู้ความจริงว่าเป็นอะไร

ก่อนที่สติปัฏฐานจะเกิด เป็นคน เห็นคน เป็นโต๊ะ เป็นเก้าอี้ เป็นถ้วย เป็นจาน เป็นอาหาร เป็นหนังสือ เป็นวัตถุสิ่งต่าง ๆ เป็นวิทย์ เป็นโทรทัศน์ เป็นคนกำลังร้องเพลง เป็นหนังสือพิมพ์ เป็นเรื่องราวต่าง ๆ นี่คื้ขณะที่สติปัฏฐานไม่เกิด ในขณะที่เห็น เพราะฉะนั้น ในขณะที่เห็น ที่จะเป็นสติปัฏฐาน คือ มีสิ่งที่กำลังปรากฏ และปัญญาเริ่มพิจารณาที่จะรู้ว่สิ่งนั้นเป็นอะไร

ถ. เราก็พิจารณา ต่อจากนั้น...

ส. ยังไม่ต่อ ต่อไม่ได้เลย คือ จะต้องรู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ อย่าไปต่อสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา สตรั้เกิดเป็นอย่างไร ต่างกับหลงลืมสติอย่างไร ขณะที่หลงลืมสติ เป็นสัตว์ เป็นบุคคลมากหน้าหลายตามากมาย ขณะที่สติปัฏฐานเกิด



เริ่มรู้ความจริงว่า ไม่มีใครเลย มีแต่สิ่งที่ปรากฏได้เฉพาะทางตา เคยเป็นคนที่ยึด
แต่ว่าลักษณะจริง ๆ แท้ ๆ ของคนไม่มี มีแต่สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาให้เห็น

เพราะฉะนั้น สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาจะเป็นลักษณะของคนได้ไหม เพราะว่า
ลักษณะจริง ๆ ของสิ่งที่ปรากฏทางตานั่นปรากฏทางตา ลักษณะแท้จริง คือ
เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งปรากฏทางตา และเรานึกเอาเองว่าสิ่งนั้นเป็นใคร
เป็นอะไร จึงไม่ใช่ในขณะที่สิ่งนั้นกำลังปรากฏทางตาจริง ๆ

วันหนึ่ง ๆ เวลาที่สติปัฏฐานเกิด และระลึกศึกษาลักษณะของสภาพธรรม
ทั่วทั้ง ๖ ทาง ไม่ว่าจะเป็นทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ
ปัญญาสามารถแยกโลกของความคิดนี้ออกจากปรมาัตถธรรมที่ปรากฏและรู้ได้จริง ๆ
ว่า ปรมาัตถธรรมที่ปรากฏสั้นมาก เพียงเล็กน้อย เพียงนิดเดียว แต่เรื่องราวที่คิด
มากมาย เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ เป็นโลกของความคิดนึกของแต่ละคนที่สลับกับ
สิ่งที่ปรากฏทางตา เสียงที่ปรากฏทางหู กลิ่นที่ปรากฏทางจมูก รสที่ปรากฏทางลิ้น
และสิ่งที่กระทบสัมผัสกาย

การที่ปัญญาเริ่มรู้ว่า แท้ที่จริงแล้วเป็นโลกของความคิดนึกมากมาย เรื่องราวที่
คิดนึกไม่จริง เป็นเพียงชั่วขณะที่จิตเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น เมื่อเป็นเรื่อง ทั้งหมดไม่จริง
ก็เป็นสิ่งที่ไม่มีสาระ ในขณะที่สิ่งที่เป็นสาระซึ่งจะรู้ได้ว่าเกิดดับก็ผ่านไปทั้งทางตา
ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย แต่ความคิดนึกปิดบังหมดเพราะไม่ได้รู้ความจริงว่า
สิ่งไหนเป็นสิ่งที่ปัญญาจะต้องรู้ และสภาพธรรมนั้นเป็นสิ่งที่มีความลักษณะที่เกิดดับ
ให้ปัญญาประจักษ์แจ้งได้

ถ. มีผู้บอกว่า อิริยาบถ ๔ ไม่มี แต่ผู้นั้นไม่เชื่อ อาจารย์เคยสอนว่า
ให้พิจารณาอิริยาบถ ๔ เขามาปรารภกับหนู ทำอย่างไรจึงจะ让他เข้าใจข้อนี้

สุ. เราเข้าใจแล้ว ใช่ไหม คนอื่นไม่เข้าใจ ยากที่จะช่วย ถ้าได้อธิบายให้
เขาฟังแล้ว เขายังไม่เห็นด้วย ก็หมายความว่า เขาสะสมมา เขามีฉันทะมีอัธยาศัย
ที่จะคิดอย่างนั้น เข้าใจอย่างนั้น ไม่ใช่แต่เฉพาะในชาตินี้ชาติเดียว ต้องมีชาติก่อน ๆ
ที่ทำให้เขาสะสมโน้มเอียงที่จะไม่พิจารณาธรรมโดยละเอียด



ถ. จะเปลี่ยนแปลงให้เขาเข้าใจได้ไหม

ส. ก็พยายามอธิบายเหตุผลเพื่อให้เขาฟังว่า สิ่งไหนเป็นเหตุผล สิ่งไหนไม่ใช่เหตุผล เพราะว่าพระธรรมทรงแสดงไว้โดยละเอียด ไม่ว่าจะยกพระธรรมข้อไหนขึ้นมา ก็ควรให้เขาเปรียบเทียบพิจารณาดูว่า ความคิดเห็นของเขาค้านกับพระธรรมหรือไม่

ถ. แต่เขาสติปัฏฐานข้ออิริยาบถ ...

ส. ถ้าอสังขตปัฏฐานข้ออิริยาบถ แล้วขอลมหายใจ อานาปาน

ถ. เขาไม่ได้ยึดอานาปาน

ส. มิได้ สติปัฏฐานไม่ใช่มีแต่อิริยาบถบรรพ มีบรรพอื่นด้วย เช่น ปฏิมูลนสิกการบรรพ การพิจารณาเห็นความเป็นปฏิภูลของชน ผม เล็บ ฟัน หนัง สิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตามซึ่งเนื่องกับกายที่เคยยึดถือว่าเป็นร่างกาย ทั้งหมดรวมอยู่ในกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน แม้แต่ลมหายใจ เพราะฉะนั้น การที่จะนึกเอาว่ามีท่าทาง เพราะว่าเป็นอิริยาบถบรรพ แล้วผม ชน เล็บ ฟัน หนัง จะว่าอย่างไร ในเมื่อเป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐานเหมือนกัน

นี่เป็นเหตุที่ไม่ศึกษาพระธรรมให้สอดคล้องกันว่า เหตุใดพระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงแสดงปรมัตถธรรมหรืออภิธรรมด้วย ถ้าปัญญาไม่ประจักษ์ลักษณะของปรมัตถธรรม ความเป็นตัวตนก็ต้องมี ผมก็ต้องเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ไม่เกิดดับแน่ เล็บ ฟัน หนัง ก็ต้องเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดซึ่งเกิดดับไม่ได้ เพราะไม่ได้รู้ลักษณะของปรมัตถธรรม

สำหรับการอบรมเจริญสติปัฏฐานจนกว่าปัญญาจะสมบูรณ์ถึงการประจักษ์แจ้ง รู้ชัดในลักษณะของสภาพนามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏ จะต้องปฏิบัติคู่กันไปกับการฟังพระธรรม ไม่ใช่ว่าแยกกัน เพราะชีวิตประจำวันเป็นนามธรรม เป็นรูปธรรมอย่างไร การฟังเรื่องของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังมีในขณะนี้ที่กำลังปรากฏ ก็เพื่อให้เข้าใจชัด และถ้ามีปัจจัยเพียงพอสติปัฏฐานก็เกิด ระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ แม้แต่ในขณะกำลังฟังนี้เอง เพราะว่าเป็นนามธรรมและรูปธรรมทั้งนั้น



เพราะฉะนั้น อาศัยการฟังพระธรรมมาก ๆ เป็นพหูสูต จะทำให้ปัญญาที่เข้าใจพระธรรมยิ่งขึ้นนั้นโน้มไปสู่การระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่ว่าจะเป็นขณะที่กำลังฟังหรือในขณะอื่น จนกว่าจะถึงกาลที่ปัญญาที่ได้ฟังมามากนั้นจะเป็นสังขารขั้นปรับปรุงแต่งให้วิปัสสนาญาณเกิดขึ้น แต่ถ้าไม่ฟังพระธรรมเลย ไม่สามารถมีเครื่องลับปัญญาให้คมกล้า เพราะว่าพระธรรมที่ได้ยินได้ฟัง ที่ให้พิจารณาอย่างละเอียดนั้น เปรียบเสมือนเครื่องลับปัญญาให้คมกล้า ถ้าไม่มีเครื่องลับปัญญาจะคมไม่ได้เลย ไม่สามารถเข้าใจความละเอียดของลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตั้งแต่เกิดจนตาย เพราะอวิชชาปิดบังไม่ให้ความจริงของสภาพธรรมนั้นเมื่อไม่ได้ฟังพระธรรม

และชีวิตของผู้ที่ฟังพระธรรมและอบรมเจริญสติปัญญา ก็ดำเนินไปตามปกติ ไม่มีการผิดปกติใด ๆ เลยทั้งสิ้น เพราะว่าทุกชีวิตก็ยังคงเป็นเรื่องของการดำรงชีพ การประกอบกิจการงาน การติดต่อกับบุคคลที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน ต้องประสบกับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และการคิดนึกต่าง ๆ ซึ่งเป็นไปกับโลภะบ้าง โทสะบ้าง โมหะบ้าง อิสสาบ้าง มัจฉริยะบ้าง มานะบ้าง หรือฝ่ายกุศลก็เป็นความเมตตาบ้าง ความกรุณาบ้าง เป็นต้น

นอกจากนั้น สำหรับผู้ที่อาจจะมีการศึกษาน้อย หรือการฟังน้อย การพิจารณาน้อย เพิ่งจะมีโอกาสได้รับฟัง ก็ยังมีความสงสัยในสภาพธรรม ในพระรัตนตรัย เพราะฉะนั้น จึงจำเป็นต้องมีพระธรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวันด้วย มิฉะนั้นใครเลยที่จะปฏิบัติอบรมเจริญปัญญาได้ ถ้าไม่มีพระธรรมที่จะเกื้อกูลให้ชีวิตดำเนินไปโดยสะดวกในวันหนึ่ง ๆ

เพื่อให้ท่านผู้ฟังได้มีโอกาสรับฟังข้อสงสัยและความคิดของผู้ที่สนใจในพระธรรม ขอแนะนำเทปตอบปัญหาธรรมที่โรงเรียนผู้บังคับบัญชาทหารอากาศดอนเมือง เมื่อวันพุธที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๓๐ ออกอากาศให้ท่านผู้ฟังได้รับฟังด้วย ซึ่งในการตอบปัญหาคครั้งนี้ ทางโรงเรียนผู้บังคับบัญชาทหารอากาศดอนเมืองก็ได้เชิญ คุณอลัน ไดรเวอร์ เป็นผู้ร่วมตอบปัญหาธรรมด้วย



สำหรับการตอบปัญหาที่โรงเรียนนายเรืออากาศเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๓ สิงหาคมปีนี้เป็นที่ ก่อครวญนี้ประมาณ ๒ สัปดาห์นั้น ทางโรงเรียนนายเรืออากาศ ก็ได้เชิญคุณอลัน ไดรเวอร์ ร่วมตอบปัญหาธรรมด้วย แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ห้องเสียง เข้าใจผิดได้อัดเทปเรื่องอื่นลบเสียงของเทปตลับนั้น ทำให้ไม่สามารถนำออกอากาศได้ เพราะเสียงจากเครื่องอัดเทปเครื่องอื่นไม่ชัดเจนพอ

ถ. นายทหารนักเรียนหรือท่านผู้มีเกียรติที่มาร่วมรับฟังในวันนี้ ถ้ามีปัญหาถามก็ขอให้ยกมือ จะมีเจ้าหน้าที่ของเรานำไมโครโฟนไปให้ท่านถาม ถ้าไม่สะดวกจะเขียนมาถามก็ได้

สำหรับคำถามหนึ่ง คือ ในเมื่อพวกเราเป็นทหาร มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการสงครามซึ่งดูเหมือนเป็นบาปหนัก ทำอย่างไรเราจึงจะปฏิบัติธรรมในภาวะที่ต้องเกี่ยวข้องกับการสงคราม อย่างพวกนักบินก็ต้องต่อสู้กับผู้ก่อการร้ายที่เป็นศัตรู เราก็ไม่มีโอกาสที่จะปฏิบัติธรรมได้เลย ใช่ไหม

อลัน ทำไมต้องรอจนบินไปสงครามกว่าจะเริ่มปฏิบัติธรรม วันนี้กำลังนั่งอยู่ มีโอกาสได้ฟังธรรม พิจารณาธรรม จำธรรมไว้ และนำไปพิจารณาอีก หลังจากนั้นนำไปใช้บ้าง ทุกวันไม่ว่าอยู่ที่ไหน มีโอกาสที่จะปฏิบัติธรรมได้

ถ. จะปฏิบัติอย่างไร คงจะไม่มีเวลาไปหาที่นั่งทำสมาธิเสีย ๗ อยู่ห้องแคบ ๆ หรือสวนมนต์นาน ๆ เพราะว่ามีภาระหน้าที่อยู่ทุกวัน จะปฏิบัติธรรมอย่างไร จึงจะชื่อว่า ปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน

อ. ทำหน้าที่ประกอบด้วยเมตตาบ้าง แทนที่จะทำหน้าที่แบบอื่น คือ แบบโมโหแต่ทำไป แบบไม่พอใจที่จะต้องทำบางสิ่งบางอย่างแต่ทำไป รู้สึกว่าบางสิ่งบางอย่างต่ำ เราไม่ควรจะทำแต่เราต้องทำ ก็ทำด้วยความไม่พอใจ มีโอกาสที่จะปฏิบัติธรรมตอนนี้ ทุกเวลา ทุกวินาที ถ้ารู้เรื่องของจิตใจว่า จิตใจเป็นกุศล หรือจิตใจเป็นอกุศล และที่จะรู้ได้ว่าจิตใจเป็นกุศลหรืออกุศล ก็ต้องศึกษาจิต ถ้ามีโอกาสศึกษาจิตได้ทุกเมื่อ และการศึกษาจิตเป็นการปฏิบัติธรรม เดียวนี้มีโอกาสที่จะศึกษาจิตใจได้ว่า ตอนนี้จิตใจเป็นอย่างไร ตอนนี้ฟังแล้วรู้สึกว่าจะชอบหรือไม่ชอบ เข้าใจ



หรือไม่เข้าใจ ไม่เห็นด้วยหรือว่าไม่รู้เรื่อง ถ้าไม่รู้เรื่องก็เป็นโมหะ เป็นอกุศล ถ้าไม่เคยรู้จักเริ่มรู้เดี๋ยวนี้ว่า ตอนที่ไม่รู้เรื่องเป็นอกุศล เป็นสิ่งที่มีอันตราย มีภัย เพราะว่าทุกครั้งที่จิตใจเป็นโมหะ เป็นอวิชชา เป็นความไม่รู้ ก็สะสม ๆ จนกระทั่งในที่สุดยากมากที่จะขจัดความไม่รู้ออกจากจิตใจได้

การศึกษาสภาพธรรมในชีวิตประจำวัน คือ สภาพจิตและสภาพรูปธรรมด้วย และสภาพต่าง ๆ ที่เรียกว่า เจตสิก ที่ทำให้จิตใจเป็นอย่างนี้ เป็นอย่างนั้น มีประโยชน์ทั้งนั้น และทุกคนมีโอกาสทุกเมื่อที่จะศึกษา ถ้ากำลังบินไปสงคราม ไม่ใช่ว่าบินไปแล้วจะทิ้งจิตใจไว้ที่บ้าน เราไปที่ไหนจิตก็เกิดที่นั่น เราบินไปจิตเกิดขึ้นทุกขณะ ก็มีโอกาสที่จะศึกษาจิตใจได้ทุกขณะด้วยปัญญาที่เป็นกุศลธรรม รู้จักตัวเองดีขึ้น รู้ความจริงดีขึ้น และเมื่อรู้ว่าอะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศลกับตัวเอง ก็สามารถจะเจริญจิตใจที่เป็นกุศลได้ เพราะรู้ประโยชน์ของกุศล และรู้ว่าอกุศลไม่มีประโยชน์ ยิ่งกว่านั้นอันตรายด้วย ความจริงมีธรรมหลายอย่างที่สามารถจะปฏิบัติได้ถ้าฟัง ถ้าศึกษา ถ้าถามปัญหา ถ้าฟัง ถ้าพิจารณา และค่อย ๆ เข้าใจ





๑๗๑๒

ที่โรงเรียนนายทหารชั้นผู้บังคับฝูง ทหารอากาศ ดอนเมือง

วันพุธที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๓๐



ส. พุดถึงเรื่องการปฏิบัติธรรม ไม่ทราบว่าจะมีความเข้าใจธรรมขั้นไหน หรือแค่ไหนแล้วที่จะปฏิบัติ เพราะว่าส่วนมากเมื่อพุดถึงพระพุทธศาสนาหรือพระธรรม ก็ดูเสมือนว่าเข้าใจแล้ว แต่ถ้าถามจริง ๆ แต่ละคำว่า เข้าใจคำนั้นว่าอย่างไร ก็จะเป็นความคิดความเข้าใจของตนเอง ซึ่งอาจจะไม่ตรงกับพระไตรปิฎกหรือพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว

แม้แต่คำว่า ธรรม คำเดียว ครอบคลุมโลกทั้งโลก จักรวาลทั้งหมด และคำสอนทั้งหมดของพระพุทธศาสนา ถ้าเข้าใจว่า ธรรมหมายความว่าถึงสิ่งที่มีจริง และสิ่งนั้นเป็นสภาพที่ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใคร จึงเป็นธรรม เพราะฉะนั้น ในขณะนี้ ถ้าเข้าใจธรรมแล้วจะรู้ว่า ไม่มีอะไรเลยที่ไม่ใช่ธรรม เสียก็เป็นธรรมชนิดหนึ่ง เพราะเป็นของจริงที่เกิดขึ้นปรากฏให้พิสูจน์ได้ว่ามีจริง

สิ่งที่มีจริงนั้น ใครจะเรียกว่า ธรรม หรือไม่เรียกว่า ธรรม แต่ลักษณะสภาพนั้นก็เป็นธรรม

เพราะฉะนั้น การศึกษาพระธรรม จนกระทั่งถึงการปฏิบัติธรรม ไม่ใช่เพียงแต่คิดว่าเข้าใจแล้ว แต่จะต้องศึกษาโดยละเอียดจริง ๆ ตั้งแต่ขั้นต้นว่า ธรรมคืออะไร และจะปฏิบัติธรรมอะไร

เมื่อทุกคนเกิดมา เป็นธรรมทั้งนั้น ทุกคนกำลังเห็น ถ้าเข้าใจธรรมแล้วว่าทุกอย่างที่มีจริงเป็นธรรม ก็พิจารณาดูว่า ขณะที่กำลังเห็นนี้ เป็นธรรมหรือว่าเป็นเรา

นี่คือการที่จะเข้าใจคำว่า อนัตตา ซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา

การปฏิบัติ หมายความว่า จะต้องอบรมเจริญปัญญาจนกระทั่งรับรองคำสอนของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า เป็นคำสอนที่ได้พิสูจน์แล้ว เป็นสิ่งที่



ไม่ใช่เพียงเชื่อ แต่หมายความว่า เป็นสิ่งซึ่งรับฟังแล้วไม่ใช่เชื่อกันที่ แต่พิจารณาศึกษา ในเหตุผลจนกระทั่งประจักษ์แจ้งว่า คำสอนนั้นเป็นคำสอนที่ถูกต้อง

ถ้าชีวิตประจำวัน ทุกวัน ๆ คือ ธรรม เพราะฉะนั้น ธรรมที่จะปฏิบัติก็มีหลายชั้น ตั้งแต่ผู้ที่เป็นบุตรธิดา ก็มีธรรมที่จะต้องประพฤติต่อมารดาบิดา ไม่ใช่ว่าห้ามการที่จะประพฤติต่อมารดาบิดาไปประพฤติต่อส่วนรวม สังคม ประเทศชาติ โดยละเลยการประพฤติปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน ในฐานะของบุตรธิดาก็มีหน้าที่ที่จะปฏิบัติธรรมต่อมารดาบิดา และผู้ที่เป็นมารดาบิดาก็มีหน้าที่ คือ การปฏิบัติธรรมต่อบุตร เพราะฉะนั้น ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นมิตรสหาย ไม่ว่าจะเป็นครูอาจารย์ ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนร่วมโลก ร่วมประเทศ ต้องมีธรรมที่จะพึงปฏิบัติต่อกัน

นอกจากนั้น ก็มีการปฏิบัติธรรมขั้นสูงขึ้นตามลำดับด้วย ซึ่งเป็นการขัดเกลา กิเลสของตนเอง เพราะฉะนั้น เรื่องของการปฏิบัติธรรม ถ้าเป็นผู้ที่สนใจจริง ๆ ที่จะปฏิบัติ มีวิธีเดียว คือ ต้องฟังพระธรรมจนกระทั่งเข้าใจจริง ๆ และเมื่อเข้าใจแล้วก็เห็นประโยชน์ จึงน้อมประพฤติปฏิบัติตามได้ แต่ผู้ใดก็ตามที่ไม่ได้ฟังพระธรรม ก็ไม่รู้ว่าธรรมคืออะไร และจะปฏิบัติธรรม จะปฏิบัติอย่างไร และจะปฏิบัติกับใคร ปฏิบัติเมื่อไร

เพราะฉะนั้น ขอเรียนให้ทราบทั่วว่า ธรรมเป็นเรื่องละเอียด ถ้าใครอยากจะปฏิบัติธรรมโดยสมบูรณ์ทุกชั้น ต้องศึกษาธรรม จึงจะเข้าใจและประพฤติปฏิบัติได้ แม้ในขณะนี้ก็ประพฤติปฏิบัติตามธรรมได้ ไม่จำกัดเวลาเลย

อ. คำถามคล้าย ๆ กันว่า การปฏิบัติธรรมคืออย่างหนึ่ง ชีวิตประจำวัน ที่แท้จริงก็อีกอย่างหนึ่งต่างหาก อันนี้จะถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง เพราะว่าตัวอย่างที่ยกขึ้นมาบอกว่า ไม่มีเวลา ต้องทำหน้าที่ ไม่มีเวลาไปสวดมนต์

ในชีวิตประจำวันของผม ผมมีโอกาสปฏิบัติธรรมบ่อย แต่ผมแทบจะไม่ได้อ่านสวดมนต์เลย คล้าย ๆ กันว่าการปฏิบัติธรรมเป็นพิธี ถ้าเชื่อก็น่าจะทำ ถ้าไม่เชื่อจะไม่ทำ และชีวิตก็อีกอย่างหนึ่ง



การปฏิบัติธรรม คือ การใช้ชีวิตแบบหนึ่ง คือ แทนที่จะเป็นไปด้วยอกุศล ทุกสิ่งทุกอย่างทำแบบเพื่อตัวเอง อยากได้อะไรก็ทำไป นาน ๆ ที่อาจจะเสียสละ เพราะถ้าไม่เสียสละอาจจะเกิดอันตราย ไม่ใช่ว่าเสียสละเพื่อประโยชน์ หรือเพื่อความสุขของคนอื่น

การปฏิบัติธรรม คือ การใช้ชีวิตในทางที่ไม่สร้างปัญหากับตัวเอง ไม่สร้างปัญหากับคนอื่น แต่ตรงกันข้าม ทำสิ่งที่มีประโยชน์แท้ ๆ กับตัวเอง และทำประโยชน์แท้ ๆ กับคนอื่น เพราะหวังดีต่อตัวเองและคนอื่นด้วยปัญญา ไม่ใช่หวังดีโดยไม่รู้ว่าอะไรดี อะไรไม่ดี ต้องหวังดีด้วยปัญญา ความรู้ที่ถูกต้อง เพราะฉะนั้น ปฏิบัติธรรมได้เดี๋ยวนี้ ออกจากที่นี่ก็ปฏิบัติธรรมได้ต่อไป

ขึ้นรถเมล์ไปไหนก็ปฏิบัติธรรมได้ แทนที่จะนั่งมองสิ่งที่ยากมองด้วยโลภะ เพราะน่าสนใจ หรือเห็นอะไรที่ไม่สวยก็ไม่ชอบ ก็เริ่มมีจิตใจเกิดขึ้นที่เป็นประโยชน์ เช่น อาจจะหวังดีต่อคนอื่นบนรถเมล์ที่เราไม่มีที่นั่ง และสำหรับตนเองไม่จำเป็นจะต้องนั่ง ให้คนอื่นนั่งก็ได้ คือ หวังดีต่อเพื่อนร่วมโลกที่อยู่บนรถเมล์กับเรา มีโอกาสทุกเมื่อ

เรื่องสวดมนต์ ไม่สวดมนต์ ไม่เกี่ยวข้องเท่าไรนัก เพราะว่าเวลาสวดมนต์จิตใจเป็นอย่างไร ถ้าทำเป็นพิธีจริง ๆ ไม่รู้ความหมายของคำที่สวด และไม่รู้สวดทำไม นอกจากมีคนบอกว่า ถ้าสวดแล้วจะได้อะไร ก็คงไม่ได้เป็นการปฏิบัติธรรม คือ ถ้าเป็นการปฏิบัติธรรม ก็เป็นการปฏิบัติธรรมที่ควรเรียกว่า อกุศลธรรม ธรรมที่ไม่ดี เพราะมีคนบอกว่าทำแล้วจะได้โน่น ได้นั้น แต่จิตใจเป็นอย่างไรก็ไม่รู้ จิตใจอาจจะเป็นอกุศลเต็มทีก็ได้ ใคร ๆ ก็สามารถสวดมนต์ได้ถ้าบอกว่าต้องสวดคำนี้ ต้องพูดคำนี้ ออกมา ใคร ๆ ก็พูดออกมาได้ ไม่เห็นเป็นการปฏิบัติธรรมที่เป็นกุศลธรรมเลย ถ้าไม่รู้เรื่องสวดมนต์ว่าเป็นกุศลอย่างไร เป็นอกุศลอย่างไร

ถ. ถ้าอย่างนั้นจุดมุ่งหมายที่ถูกต้อง ที่ควรจะเป็น เราจะทำบุญหรือทำกุศลเพื่ออะไร

ส. เพื่อขัดเกลาอกุศลหรือกิเลส



ถ. เท่าที่ทราบ เท่าที่ได้ยินได้ฟัง คนทำกุศลเพื่อไปเกิดในสวรรค์บ้าง เพื่อจะได้ถูกสลากกินแบ่งรัฐบาลรางวัลที่ ๑ บ้าง เพื่อจะได้เป็น ผบ.ทอ. บ้าง เพื่อจะได้เป็นแพทย์ผู้อำนวยการโรงพยาบาลบ้าง

สุ. คนสวดมาก และคนที่จะได้เป็น ผบ.ทอ. มีกี่คน เพราะฉะนั้น การสวดมนต์จะทำให้ได้ผลอย่างนั้นหรือเปล่า เพราะการทำอะไรโดยที่ไม่เข้าใจจะทำให้หวังผลโดยที่ไม่ตรงกับเหตุ

ถ. ที่อาจารย์บรรยายเรื่องการปฏิบัติธรรม กรุณายกตัวอย่างวิธีปฏิบัติธรรม นิด ๆ หน่อย ๆ ผมเองปัญญาอ่อน ไม่สามารถจะจับใจความได้ ขอการปฏิบัติธรรม ที่มีหลักการง่าย ๆ เป็นหัวข้อ เป็นหลักปฏิบัติธรรม อาจารย์ช่วยชี้แนะด้วย

อ. การปฏิบัติธรรมง่าย ๆ ไม่มี มีแต่ยาก ๆ เพราะว่าแนะแล้วหลายอย่าง ฟังธรรมบ่อย ๆ ธรรมที่ถูกต้อง ไม่ใช่ความคิดเห็นของใคร ๆ ที่คิดว่า อย่างนี้น่าจะเป็นธรรม นั่นน่าจะเป็นความจริง น่าจะเป็นอย่างนี้ น่าจะเป็นอย่างนั้น ธรรมที่ถูกต้อง ต้องใช้ปัญญากว่าจะรู้ว่าเป็นธรรมที่ถูกต้องหรือไม่ ต้องพิจารณา และการพิจารณา เป็นสิ่งที่ไม่ง่าย

ถ. คือ ผมอยากจะได้หลักการปฏิบัติว่า มีอะไรบ้าง

อ. อยากปฏิบัติอะไร

ถ. ที่อาจารย์พูดว่า ธรรม ผมอยากจะทำหลักการปฏิบัติธรรมว่า มีอะไรบ้าง

อ. ธรรมที่ปฏิบัติแล้วได้ผลจริง ๆ ไซ้ไหม ก็ต้องเป็นกุศลธรรม ซึ่งมี ๑๐ ประการ การให้สิ่งของที่มีประโยชน์เพื่อประโยชน์ของคนอื่น ไม่ว่าจะเป็นใคร ไม่ใช่เฉพาะคนที่เราชอบ เรารัก หรือคิดว่าให้แล้วจะได้อะไรกลับคืนมาจากเขา นี่ข้อแรก ซึ่งผมคิดว่าไม่ใช่สิ่งที่ยาก เพราะกว่าจะให้ได้ต้องมีของที่จะให้คนอื่นได้ และต้องมีผู้รับด้วย ไม่ใช่อยากให้เดี๋ยวนี้ แต่ไม่มีผู้รับ การให้จะสำเร็จต้องมีสิ่งของที่จะให้ ฉะนั้น ไม่ง่าย ต้องฟัง ถ้าอยากจะทำใจ ต้องมีสิ่งของที่จะให้ ต้องมีผู้รับ และต้องมีจิตใจที่เป็นกุศลด้วย นั่นเป็นประการแรก และมีอีก ๙ ประการด้วย ซึ่งยากขึ้น



เรื่อย ๆ และนั่นเป็นหลัก ถ้าใครไม่สนใจที่จะให้สิ่งของแก่คนอื่น เพื่อให้เขามีความสุข ไม่เห็นประโยชน์ คือ ถ้าเสียสละขั้นนี้ไม่ได้ เสียสละขั้นอื่น ๆ ก็คงไม่ได้ เพราะว่า ยากกว่านี้

ส. คำถามเมื่อก็จะรวมกับคำถามของท่านที่เขียนถามมาว่า หลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามี ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แต่สรุปได้ ๓ ข้อ คือ ๑. ทำความดี ๒. ละความชั่ว ๓. ทำจิตใจให้ผ่องใส เพราะฉะนั้น เพียงแค่ ๓ ข้อนี้ ถ้าเราทำได้น่าจะพอเพียงพอสำหรับปุถุชนทั่วไป โดยไม่จำเป็นต้องเรียนธรรมอะไรเพิ่มเติมจริงหรือไม่จริง

ที่ว่าหลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามี ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แต่สรุปได้ ๓ ข้อ ฟังดูเหมือนกับว่า แทนที่จะศึกษาให้ครบ ๘๔,๐๐๐ ถ้าเข้าใจจริง ๆ เพียงแค่ ๓ ข้อ และประพฤติปฏิบัติตามได้ก็ควรจะครบทั้ง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ซึ่งก็ไม่ผิด แต่ว่าแต่ละข้อไม่ใช่เป็นเรื่องง่ายอย่างที่คุ้นชินได้เรียนให้ทราบแล้ว เช่น ข้อที่ ๑. ทำความดี ข้อที่ ๒. ละความชั่ว ซึ่งความจริงรู้สึกว่าจะสลับกัน คือ ข้อที่ ๒. ควรเป็นข้อที่ ๑. คือ ละความชั่วแล้ว ก็ทำความดี และทำจิตใจให้ผ่องใส

เพียง ๓ ข้อนี้ ถ้าเราทำได้ก็น่าจะพอเพียงพอสำหรับปุถุชนทั่วไป

พอแน่ ถ้าทำได้ แต่ว่าทำได้หรือเปล่า

ข้อที่ ๑. ที่ว่าละความชั่ว ทำได้ครบไหม แม้แต่เพียงศีล ๕ ไม่ต้องถึงศีล ๘ หรือศีล ๑๐ หรือศีลที่มากกว่านั้น เพียงศีล ๕ ข้อซึ่งควรจะเป็นนิจศีล แต่ผู้ที่ละความชั่ว คือ เว้นทุจริต ๕ ประการนี้ได้โดยสมบูรณ์ ต้องเป็นพระอริยบุคคลขั้นพระโสดาบัน

แม้แต่ศีลข้อที่ ๑ คือ งดเว้นการฆ่าสัตว์ ถ้าเป็นสัตว์ใหญ่รู้สึกว่าจะทุกคนถึงดเว้นอยู่เป็นประจำ แต่สัตว์เล็กสัตว์น้อย มดยุงปลวกเหล่านี้ ก็ยังมีเหตุ มีข้ออ้างที่ไม่สามารถจะงดเว้นได้



เพราะฉะนั้น ถ้าจะให้บรรลุถึงการละความชั่ว ทำความดี ทำจิตใจให้ผ่องใส คือ หมดจดจากกิเลสจริง ๆ ต้องเป็นพระอริยบุคคล รู้แจ้งอริยสัจธรรม ไม่ใช่ว่า ปุถุชนสามารถจะทำได้ครบทั้ง ๓ ข้อ

นี่เป็นเหตุที่ถ้าศึกษาพระธรรมโดยละเอียดจริง ๆ เพื่อจะประพฤติปฏิบัติตาม ก็ารู้จักกำลังของตัวเองว่า มีความเลื่อมใส มีความศรัทธา มีความเข้าใจในพระธรรม มากน้อยแค่ไหน ถ้าใครสามารถรักษาศีลได้ครบทั้ง ๕ ข้อ โดยที่ยังไม่เป็นพระโสดาบัน ก็นับว่าเป็นผู้ที่มีศรัทธามาก

ถ้าเหตุการณ์ยังอำนวยอยู่ที่จะให้รักษาศีลได้ ทุกคนก็รู้สึกว่าจะศีล ๕ ไม่ยาก แต่ถ้ามีเหตุการณ์ที่ไม่สามารถทำให้รักษาศีลได้ไม่ว่าจะเป็นข้อหนึ่งข้อใด ก็ลวงศีล ไปแล้ว เพราะฉะนั้น แม้แต่ศีล ๕ ก็ไม่ใช่สิ่งที่จะกระทำได้โดยง่ายเลย ถ้าทุกคนรู้จัก ตัวเองตามความเป็นจริงว่า เมื่อยังเป็นปุถุชนอยู่ก็ต้องลวงศีล ๕ ไม่วันใดก็วันหนึ่ง

เพราะฉะนั้น ต้องเป็นผู้ที่ไม่ประมาท ถ้าอยากจะเป็นผู้ที่รักษาศีล ๕ ได้ครบจริง ๆ มีทางเดียว คือ ต้องศึกษาพระธรรมให้เข้าใจโดยถูกต้อง เพื่ออบรมเจริญปัญญาเป็นพระโสดาบันเมื่อไร เมื่อนั้นไม่ต้องห่วงเรื่องการที่จะลวงศีล ๕ เลย

๑. รู้สึกว่าการศึกษาคำคัญมาก ทำให้เริ่มสังเกตหลายสิ่งหลายอย่างที่ไม่ได้ศึกษาอย่างที่สังเกต ในชีวิตประจำวันถ้าหากว่าใครเกิดสนใจสิ่งหนึ่งสิ่งใด ความสนใจนั้นเองที่ทำให้อ่านหนังสือ หรือฟังคนอื่นพูดถึงสิ่งนั้น ซึ่งจะทำให้ตนเอง สำเร็จหลายอย่างเกี่ยวกับสิ่งนั้นต่อไปในอนาคต

ผมเองเป็นคนทีสนใจสะสมรูปภาพของศิลปินไทย เมื่อปีที่แล้วไม่มีความรู้ เดียวนี้ผมฟัง ผมอ่าน ผมมีความรู้ ผมไปไหนผมเห็นภาพที่ไหน ผมสามารถบอกได้ หลายครั้งว่า ใครเป็นคนวาด ใครเป็นศิลปิน เพราะผมศึกษามา

เรื่องของธรรม เรื่องของกุศล อกุศล ถ้าคุณศึกษา คุณจะค่อย ๆ สังเกต อย่างละเอียดขึ้น ๆ ว่า ความคิดที่เกิดขึ้นเป็นความคิดที่ดีหรือไม่ มากน้อยแค่ไหน จะรู้ละเอียดขึ้น และจะเกิดศรัทธาอยากให้ดีขึ้นด้วย อาจเกิดละอายความคิด หลายสิ่งหลายอย่าง ซึ่งเมื่อก่อนก็เป็นสิ่งปกติธรรมดาของตัวเอง ไม่ได้สังเกตว่า



เป็นแบบไหน เเฉย ๆ แต่หลังจากศึกษาแล้ว รู้ดีขึ้นแล้ว จะสังเกต และรังเกียจ และอยากให้อีกกว่านี้

เพราะฉะนั้น การศึกษาเป็นเรื่องสำคัญ และช่วยให้เกิดกำลังใจ ช่วยให้เกิดความสนใจขึ้น เกิดศรัทธา เกิดปัญญาที่รู้เรื่องของการปฏิบัติธรรม และมีกำลังใจที่จะปฏิบัติธรรมมากขึ้นด้วย

ส. มีคำถามหลายข้อ ซึ่งคำถามทั้งหมดนี้จะตอบได้เมื่อท่านศึกษาพระธรรม คำถามที่เขียนมามีว่า

ข้อ ๑. ในปัจจุบันมีคนนิยมปฏิบัติสิ่งที่เรียกว่า ธรรมกาย (ถ้าผิดขอประทานโทษ) คือ ได้ยินคำว่า ธรรมกาย บ่อยครั้งมาก จนเกิดความสงสัยว่า ธรรมกายคืออะไรกันแน่

แนวทางสั่งสอนของหลวงปู่พระพุทฺธทาสแห่งสวนโมกข์ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร แนวทางสั่งสอนธรรมของพระพยอมเป็นอย่างไร พระกิตติคุณโทเป็นพระเช่นไร เป็นพระการเมือง หรือเป็นพระนักพัฒนา

ส. ที่จะเข้าใจธรรม และสามารถรู้ข้อปฏิบัติต่าง ๆ มีอยู่ในพระไตรปิฎก หรือว่าคลาดเคลื่อนจากพระไตรปิฎก ก็ต้องด้วยการศึกษาพระธรรม

ทั้งหมดนี้ ถ้าศึกษาพระธรรม ท่านตอบได้ด้วยตัวของท่านเองจริง ๆ

สำหรับคำถามข้อนี้ แนวทางสั่งสอนธรรมในแนวความคิดของท่านอาจารย์อัลลัน ไดรเวอร์ ควรจะเป็นอย่างไร

อ. เป็นอย่างไรก็ได้ เมื่อไรก็ได้ ขอให้ถูกต้องแค่นั้นเอง เพราะว่าการศึกษาและการสอนธรรม ธรรมเป็นเรื่องชีวิตเรา ผมคิดว่า ทุกคนสนใจชีวิตของตัวเองมาก คิดว่าทุกคนจะไม่เบื่อการศึกษาธรรม ถ้ารู้ว่าธรรมคือชีวิตของตัวเอง และถ้าเจอคนที่มีความรู้เมื่อไร ก็ควรจะคุยกับเขาเมื่อนั้น ไม่ว่าที่ไหน ไม่ต้องใช้คำทางด้านศาสนา ก็ได้ ไม่ต้องใช้ชื่อยาว ๆ ก็ได้ ใช้คำธรรมดา ๆ ได้ เพราะเป็นเรื่องชีวิตของเราทุกวินาที

เพราะฉะนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะศึกษาธรรมหรือว่าสอนธรรม คือ คนสอนต้องมีความรู้ และคนฟังต้องมีปัญญาพอที่จะพิจารณาเห็นว่า บุคคลที่สอนนั้น



มีความรู้ มีความเข้าใจ คือ สิ่งที่เขาสอนมีประโยชน์ มีเหตุผลที่ถูกต้อง พยายามฟังที่เขาอธิบาย และหาโอกาสที่จะพบเขาอีก หรือถ้าเป็นหนังสือ ก็อ่านบ่อย ๆ

ส. ใช้คำว่า สอนธรรม แนวทางสอนธรรม เพราะฉะนั้น ไม่พ้นจากเรื่องธรรม ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุทั้งหลาย หรือคฤหัสถ์ก็ตาม ซึ่งเป็นผู้ที่สนใจศึกษาธรรม และมีความรู้พอที่จะพูดหรือแสดงธรรม ก็ต้องเป็นเรื่องธรรม ไม่ใช่เรื่องอื่น คือ ไม่ใช่เรื่องการเมือง หรือไม่ใช่เรื่องเศรษฐกิจ ไม่ใช่เรื่องอื่น แต่ต้องเป็นเรื่องธรรม

เพราะฉะนั้น ธรรม คือ ชีวิตประจำวัน ปฏิเสธไม่ได้เลยว่า ทุกอย่างคือธรรม ถ้าใครก็ตามพูดเรื่องสิ่งที่มีจริง ๆ ในชีวิตประจำวัน โดยแนวทางที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว นั่นคือผู้นั้นกำลังแสดงธรรมให้บุคคลอื่นเข้าใจ





๑๗๑๓

ที่โรงเรียนนายทหารชั้นผู้บังคับฝูง ทหารอากาศ ดอนเมือง

วันพุธที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๓๐



ส. ถ้าจะพูดเรื่องเศรษฐกิจตามแนวทางของอาจารย์ที่สอนเศรษฐกิจ หรือ จะพูดเรื่องวิทยาศาสตร์ตามแนวทางของอาจารย์ที่สอนวิทยาศาสตร์ท่านหนึ่งท่านใด นั้นก็ไม่ใช่แนวทางธรรม แต่ถ้าเป็นแนวทางธรรมแล้ว ชีวิตประจำวันซึ่งมีจริง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไร ก็ไม่พ้นไปจากแนวทางที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงแล้ว

เช่น ในขณะนี้ ทุกคนที่นั่งที่นี่ มีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย มีใจ จึงมีเรื่อง ในใจมาก บางคนอาจจะมีความสนใจในเรื่องของกรรมตามที่มีคำถามบางข้อเขียนมา และบางคนอาจจะสนใจในเรื่องรูปภาพสวย ๆ อย่างที่คุณอัลลันบอก ทุกชีวิต ไม่เหมือนกันเลย มีการสะสมมาที่จะมีความชอบและมีความโน้มเอียงต่าง ๆ กัน แต่ทุกชีวิตต้องมีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย มีใจ นักวิทยาศาสตร์ที่มีชื่อเสียง ก็ต้องมีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย มีใจ คนที่จะขึ้นไปสู่โลกอื่นก็เป็นผู้ที่มีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย มีใจ ไม่ว่าจะเป็นสวรรค์ชั้นฟ้า หรือภูมิไหนทั้งสิ้น หรือ สัตว์ดิรัจฉานก็เป็นผู้ที่มีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย มีใจทั้งนั้น

เพราะฉะนั้น การที่แต่ละคนมีตา เห็นสิ่งเดียวกัน แต่ว่าคิดนึกต่างกัน ได้ยินเสียงอย่างเดียวกัน แต่ว่าจิตใจที่เกิดหลังจากที่ได้ยินเสียงนั้นก็ต่างกัน ไม่ว่าจะเป็น กลิ่น เป็นรส เป็นการกระทบสัมผัส ทั้งหมดแสดงให้เห็นว่า แม้ว่าทุกคนจะสะสม มีความชอบมีความโน้มเอียงต่างกันอย่างไร แต่ก็ไม่พ้นจากการสะสมมาที่จะมีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย มีใจ

ถ้าจะย่อโลกซึ่งเต็มไปด้วยวิชาการต่าง ๆ และหาดูว่าต้นตอของวิชาการ ต่าง ๆ นั้นอยู่ที่ไหน ทุกคนที่นี่มีความสามารถหลายอย่าง แต่ความสามารถทั้งหมด ก็ต้องมาจากใจ หลังจากที่ได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส คิดนึก



เพราะฉะนั้น ถ้าจะศึกษาเรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งทุกคนมี และทุกคนสามารถที่จะรู้ว่า แนวการสอนพระธรรมของพระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงเรื่องของสภาพธรรมในชีวิตประจำวันอย่างไร ก็จะเป็นประโยชน์มาก เพราะไม่ว่าใครทั้งนั้นจะพ้นไปจากสุขทุกข์ซึ่งเกิดจากตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจไม่ได้

พระธรรมคำสอนทั้งหมดเมื่อประมวลแล้วก็ถือว่า ให้เข้าใจเรื่องของสภาพธรรมที่พิสูจน์ได้ทุกขณะทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ซึ่งคงไม่มีใครปฏิเสธว่า เป็นต้นตอของศาสตร์หรือว่าวิชาการทั้งหมด ไม่ว่าในอดีตแสนโกฏิกัปหรือในปัจจุบันขณะนี้ หรือต่อไปข้างหน้า

มีคำถามข้อหนึ่งถามว่า จิตใจคืออะไร และจะทำให้จิตสงบได้อย่างไร

อ. จิตใจคืออะไร ถ้าจิตใจไม่มี สิ่งที่ปรากฏทางตาก็มีไม่ได้ ไม่เห็นอะไร เสียงจะปรากฏทางหูไม่ได้ ไม่ได้ยินอะไร เช่นเดียวกับทวารอื่น ๆ เห็นเขากำลังแจกอาหารให้ และน้ำส้มด้วย แต่ถ้าไม่มีจิตใจ ใส่เข้าไปในปากแล้วจะไม่มีรสเลยจะได้กลิ่นไม่ได้ถ้าไม่มีจิตใจ และจะคิดนึกอะไรไม่ได้เลย จะรู้สึกอะไรไม่ได้เลยถ้าไม่มีจิตใจ จิตเป็นสภาพรู้สิ่งเหล่านี้ จิตเป็นสภาพที่รู้สิ่งเดียวนี้ที่กำลังปรากฏให้เห็นทางตานั้นคือจิตชนิดหนึ่ง ประเภทหนึ่ง เกิดเพราะมีเหตุปัจจัยพร้อม เหตุปัจจัยหลายสิ่งหลายอย่าง ถ้าคนตาบอดก็ไม่เกิดจิตประเภทนี้ เพราะว่าขาดเหตุปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่ง คือ จักขุปสาท

สำหรับจิตที่สำคัญ คือ จิตคิด ซึ่งเกิดขึ้นคิดเรื่องนี้เรื่องนั้น สามารถคิดในทางที่ดีที่เป็นกุศล หรือสามารถคิดในทางอกุศลก็ได้ จิตที่เห็นไม่ได้ทำหน้าที่คิดเลย จิตเห็นทำหน้าที่เห็นอย่างเดียว เห็นแล้วก็ดับไป ไม่รู้เรื่อง แต่หลังจากเห็นแล้ว จิตอีกดวงหนึ่งเกิดต่อ รู้เรื่องแล้วคิดไปในทางนี้ ทางนั้น ในทางที่ดีบ้าง ในทางที่ไม่ดีบ้าง

และที่ถามว่า จะทำให้จิตสงบได้อย่างไร

ทำให้จิตสงบได้อย่างไร จิตเห็นไม่ใช่จิตที่ทำให้สงบหรือไม่สงบ เพราะว่า เป็นวิบาก เป็นผลเกิดขึ้นจากเหตุในอดีต เป็นวิบากจิต กุศลวิบากคือเห็นสิ่งที่ดี



อกุศลวิบากคือเห็นสิ่งที่ไม่ดี หลังจากเห็นแล้ว จิตจะสงบหรือไม่สงบ ตรงนี้แหละที่สำคัญ หรือหลังจากได้ยินเสียงแล้ว จิตจะวุ่นวายหรือจิตจะสงบ หรือหลังจากได้รสอร่อย จิตจะชอบหรือจิตจะสงบ หรือสัมผัสอะไรที่สบาย ๆ แล้วชอบมาก รู้สึกว่าสบายจริง ๆ หรือว่าจิตจะสงบ หรือเฉย ๆ ก็ได้ เพราะจิตสงบเกิดกับสุขหรือเกิดกับเฉย ๆ ก็ได้ คนส่วนมากคิดว่าจิตสงบแล้วก็ชอบ แต่จิตอย่างนั้นไม่ต้องทำให้สงบ เพราะว่าชอบ หรือว่าอยากให้สงบในขณะนั้น

ต้องตรงกับตัวเองว่า ความสงบคืออะไร และต้องการมากน้อยแค่ไหน ถ้าเห็นอะไรที่สวย ๆ และอยากดูอีก ตอนนั้นจิตใจสงบหรือเปล่า อยากให้จิตสงบในขณะนั้น หรือว่าอยากดูไปเรื่อย ๆ เพราะว่ามันดู อยากให้จิตสงบตอนที่ดูหนังใหม่ อยากให้จิตสงบตอนที่คนเล่าเรื่องที่น่าสนใจมาก ๆ ขำ ๆ ตลก ๆ ให้ฟังใหม่ อยากให้จิตสงบในขณะนั้นหรือเปล่า

เพราะฉะนั้น ความจริงคนเราไม่สนใจความสงบหรอก ไม่ต้องการ เราอยากเห็นสิ่งที่สวยงาม ๆ อยากได้ยินเสียงที่น่าพอใจ เสียงเพราะ ๆ หรือเรื่องตลก ๆ อยากฟังใคร ๆ พูดว่า เราเก่ง เราเป็นคนดี ซึ่งตอนนั้นตื่นเต้นหรือสงบ ถ้าอยากให้จิตใจสงบจริง ๆ ประการแรกต้องเข้าใจว่า สงบหมายความว่าอะไร จึงจะรู้ว่า อยากจะเจริญจิตให้สงบหรือเปล่า

ส. ขอฟุดถึงเรื่องของจิตอีกสักเล็กน้อย เพราะรู้สึกว่า ไม่มีปัญหาที่ทุกคนรู้ว่าตัวเองมีจิต แต่ว่าจิตคืออะไร และจิตอยู่ที่ไหน ทั้ง ๆ ที่มีจิตก็ยังอดสงสัยไม่ได้ในเรื่องของจิต และยังมีคำว่า วิญญาณ และมีคำอื่นอีก แต่ให้ทราบว่า สิ่งที่มีอยู่ในโลกนี้สามารถแบ่งออกได้เป็นลักษณะที่ต่างกัน ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือสภาพธรรมอย่างหนึ่งเป็นสภาพธรรมที่ไม่รู้อะไรเลยเรียกว่า รูปธรรม และสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่งเป็นสิ่งที่มีความรู้เป็นสภาพรู้ เรียกว่า นามธรรม

เพราะฉะนั้น คำว่า รูปธรรมกับนามธรรม ในพระพุทธศาสนาต่างกับในวิชาการอื่น เพราะในวิชาการอื่นเราคิดว่า รูปเป็นสิ่งที่สามารถเห็นได้ด้วยตา แต่สำหรับพระพุทธศาสนาแล้ว สภาพธรรมใดก็ตามที่เกิดขึ้นแต่สภาพธรรมนั้นไม่ใช่



สภาพรู้ สภาพธรรมนั้นเป็นรูปธรรม เช่น เสียง ไม่มีใครมองเห็น และเสียงไม่ใช่สภาพรู้ เสียงไม่ได้ยินอะไร เสียงไม่เห็นอะไร เสียงไม่คิดนึก เพราะฉะนั้น เสียงเป็นรูปธรรม กลิ่นก็เป็นรูปธรรม อ่อน แข็ง เย็น ร้อน ทุกสิ่งทุกอย่างที่กระทบสัมผัสได้ ก็เป็นรูปธรรม

เรายังไม่จำเป็นต้องรู้ว่า ในพระพุทธศาสนาจำแนกรูปนั้นว่าเป็นรูปอะไรบ้าง แต่ให้ทราบโดยประเภทใหญ่ ๆ ว่า สภาพธรรมที่ไม่ใช่สภาพรู้เป็นรูปธรรม นอกจากนั้นแล้วก็ป็นนามธรรม คือ สภาพรู้ เช่น ขณะที่กำลังเห็น ส่วนใหญ่แล้ว ถ้ายังไม่ได้ศึกษาพระพุทธศาสนาก็เข้าใจว่ามีจิต แต่ขณะที่กำลังเห็น ใครจะรู้บ้างว่าเป็นจิตประเภทหนึ่ง และที่ถามว่าจิตคืออะไร ในขณะที่กำลังเห็นนี่เองเป็นจิตประเภทหนึ่ง

ทุกคนมีจิต และไม่ใช่มีจิตประเภทเดียว มีจิตหลายประเภทในวันหนึ่ง ๆ มีจิตเห็นเป็นจิตชนิดหนึ่ง มีจิตได้ยินเป็นจิตอีกชนิดหนึ่ง มีจิตได้กลิ่นเป็นจิตอีกชนิดหนึ่ง มีจิตลิ้มรสเป็นจิตชนิดหนึ่ง ขณะที่กระทบสัมผัสก็เป็นจิตอีกชนิดหนึ่ง ขณะที่คิดนึกก็เป็นจิตชนิดหนึ่ง ขณะที่โกรธก็เป็นจิตชนิดหนึ่ง ขณะที่โลภหรือต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใด ขณะนั้นก็เป็นจิตอีกชนิดหนึ่ง

เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ มีจิตมากมายหลายประเภท ถ้าไม่ศึกษาก็รู้แต่เพียงว่ามีจิต แต่ถ้าบอกว่า กำลังเห็นเป็นจิต จะเชื่อไหมว่าที่กำลังเห็นเป็นจิตชนิดหนึ่ง เพราะว่าเป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้

ถ้าพูดอย่างนี้ ก็ไม่ใช่เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ง่าย เพราะว่าทุกคนชินกับสภาพนามธรรมที่เห็น ที่ได้ยิน โดยไม่รู้ว่า เป็นจิต และยังยึดถือสภาพนั้นว่าเป็นเราด้วย ขณะใดที่เห็นก็เป็นเรา เดียวนี้ก็เป็นเราที่กำลังเห็น เพราะไม่เคยคิดไม่เคยรู้เลยว่า สิ่งที่เราเป็นเราแท้ที่จริงแล้วก็แค่เพียงสภาพรู้หรือธาตุรู้ชนิดหนึ่ง ซึ่งต่างกับรูปธรรม

ธาตุรู้เป็นธาตุที่วิจิตรมาก มีความต่างมาก มีความละเอียดพิสดารมาก และต้องอาศัยปัจจัยเกิดขึ้นแต่ละอย่าง เช่น จิตเห็นจะเกิดไม่ได้เลยถ้าไม่มีจักขุปสาท



เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เราเห็น แต่เป็นธรรมชาติชนิดหนึ่ง เป็นธาตุชนิดหนึ่ง เป็นอาการรู้ชนิดหนึ่ง ซึ่งอาศัยจักขุปสาทเป็นปัจจัยกระทบกับสิ่งที่สามารถกระทบจะกับจักขุปสาทได้ เป็นแสงสว่าง เป็นสีต่าง ๆ ทำให้มีการเห็นเกิดขึ้น

ข้อที่จะรู้ว่าขณะที่เห็นเป็นจิต เป็นอาการรู้ เป็นสภาพรู้อย่างไร ก็คือคนตายไม่เห็น ขอให้คิดถึงคนตาย ดูเสมือนว่ามีทุกอย่างครบตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า ยังมีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีร่างกาย แต่ตามความจริงแล้วต่างกับตา หู จมูก ลิ้น กายของคนที่ยังมีชีวิต เนื่องจากตา หู จมูก ลิ้น กายของคนที่มีชีวิตเป็นรูปซึ่งเกิดขึ้นเพราะกรรม ไม่มีนักวิทยาศาสตร์คนใดสามารถสร้างจักขุปสาท โสตปสาท ฆานปสาท ชิวหาปสาท กายปสาทได้เลย แต่ทันทีที่ตาย คือ จิตจิตเกิดขึ้นและดับไปเป็นจิตขณะสุดท้ายของภพนี้ชาตินี้ซึ่งทำกิจเคลื่อนจากความเป็นบุคคลนี้ จะไม่มีจักขุปสาท โสตปสาท ฆานปสาท ชิวหาปสาท กายปสาทเลย มีแต่เพียงรูปสัญญาณซึ่งดูเสมือนว่ายังเป็นรูปของตา หู จมูก ลิ้น กาย แต่ไม่มีปสาทซึ่งเป็นรูปที่สามารถรับกระทบสี รับกระทบเสียง รับกระทบกลิ่น เพื่อจิตจะเกิดขึ้นเห็น หรือได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส

เพราะฉะนั้น ให้ทราบว่า จิต คือ สภาพรู้ อาการรู้ และไม่ใช่มีแต่เฉพาะคนสัตว์ดิรัจฉานก็มี เพราะว่าสัตว์ดิรัจฉานก็เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น และคิดนึกด้วย เพราะฉะนั้น ไม่มีการจำกัดว่า ต้องเป็นเฉพาะคน แต่ว่าธาตุรู้เกิดขึ้นรู้ขณะใดขณะนั้นก็ เป็นลักษณะของจิตประเภทหนึ่ง ๆ ซึ่งไม่ใช่ของใครทั้งสิ้น เพราะว่าจริง ๆ แล้ว อย่างได้ยินเมื่อก็เกิดขึ้นดับไปแล้ว สิ่งที่เกิดแล้วดับไปแล้วจะเป็นของใครได้

ใครจะยังไปตามยึดถือสิ่งที่เกิดแล้วดับว่า ของฉัน ในเมื่อไม่มีแล้ว หมดไปแล้ว เพราะฉะนั้น ทุกขณะในชีวิตจะเห็นได้ว่า เป็นสภาพนามธรรมและรูปธรรมซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย และดับหมดไปจริง ๆ ทุกขณะ โดยไม่กลับมาอีกเลย

นี่เป็นเหตุที่ทุกคนเกิดมาแล้วก็มีการเจริญเติบโต มีการเปลี่ยนแปลง มีการคิดนึกดีบ้าง ไม่ดีบ้าง เห็นบ้าง ได้ยินบ้าง ชอบบ้าง สุขบ้าง ตั้งแต่เกิดจนตาย และจากโลกนี้ไปโดยที่ไม่รู้ความจริงว่า จิตคืออะไร เพียงแต่เข้าใจคร่าว ๆ เฝิน ๆ เอาเองว่า



มีจิต แต่พระพุทธศาสนาจะสอนโดยละเอียดในเรื่องของจิตและในเรื่องของสภาพธรรม
ทั้งหมด

สำหรับคำถามที่ว่า ทำให้จิตสงบได้อย่างไร

ดูเหมือนจะเข้าใจว่า รู้จักความสงบแล้ว แต่ความจริงไม่ตรงกับพระธรรม
เพราะส่วนใหญ่จะคิดว่า ถ้าอยู่คนเดียวไม่มีใครมารบกวน วันนั้นเงียบสงบดี คิดว่า
อย่างนั้น ไซ้ไหม ไม่มีเสียงจอแจ ไม่มีเสียงรถยนต์ ไม่มีเสียงอะไรก็คิดว่าสงบดี
บางคนก็บอกว่า อยู่ในป่าสงบดี แต่ความจริงความสงบต้องเป็นความสงบจากอกุศล
ความสงบจริง ๆ ไม่ใช่ร่างกายไปอยู่ในที่หนึ่งทีใดซึ่งจำกัดและไม่มีสิ่งรบกวนมากระทบ
มาทำให้เห็นบ้าง ได้ยินบ้างหลาย ๆ เรื่อง แต่ต้องเป็นขณะใดก็ตามที่ไม่มีโลภะ
ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ ขณะนั้นจึงสงบ

เพราะฉะนั้น ก่อนอื่นแม้แต่เพียงคำว่า สงบ ก็ขอให้เข้าใจความหมายจริง ๆ ว่า
หมายถึงสงบจากอกุศล ขณะที่เกิดความต้องการ พอใจสิ่งหนึ่งสิ่งใด ขณะนั้นไม่สงบ
เพราะว่ากำลังติดข้องอยากจะได้สิ่งนั้น ขณะที่กำลังขุ่นเคืองใจ ไม่สบายใจแม้เพียง
เล็กน้อยก็ไม่สงบ เช่น ทุกคนคงจะไม่ชอบฝุ่น ตื่นขึ้นมาถ้าบ้านยังไม่สะอาด เพียงแต่
เห็นฝุ่นก็รู้แล้วว่า ขณะนั้นไม่สงบแล้ว

ขณะที่ให้ทานเพื่อประโยชน์สุขแก่บุคคลอื่น ขณะนั้นอาจจะไม่รู้สึกรู้สิดังเดิมว่า
สงบจากอกุศล เพราะว่าจิตเกิดดับสลับกันอย่างเร็วมาก เพราะฉะนั้น ขณะที่เป็น
อกุศลก็เกิดดับเป็นอกุศลอย่างรวดเร็ว ขณะที่เป็นกุศลก็เกิดดับสลับอย่างรวดเร็ว และ
ชั่วขณะที่คิดจะให้วัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใดเพื่อประโยชน์สุขแก่บุคคลอื่น ทันทันทีที่มีเสียงดัง
ไม่น่าพอใจเกิดขึ้น ความไม่พอใจก็เกิดแล้ว

เพราะฉะนั้น อกุศลในวันหนึ่ง ๆ เกิดมากมาย เรียกได้ว่าจะมีกุศลสลับบ้าง
ก็สักเล็กน้อย พิจารณาในวันนี้ก็ได้ ตั้งแต่เข้ามา ที่ถามว่า จะทำจิตให้สงบได้อย่างไร
ไม่ใช่ให้ไปนั่งสงบ แต่ให้รู้สึกตัวว่ากุศลจิตเกิดบ้างหรือเปล่าตั้งแต่เข้า ถ้าไม่เป็นไป
ในทาน เป็นไปในศีลหรือเปล่า เป็นไปในความเมตตา กรุณา มุติตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่



คนอื่นหรือเปล่า เป็นจิตที่ดีไม่ได้คิดเบียดเบียนมุ่งร้ายคนอื่นหรือเปล่า ถ้าเป็นอย่างนั้น ขณะนั้นเป็นกุศล

ในขณะที่กำลังฟังเรื่องของพระธรรม มีความตั้งใจฟัง มีความสนใจ และเกิดความเข้าใจ ขณะนี้อาจจะไม่ทราบว่า แท้ที่จริงสงบจากอกุศล เพราะถ้าไม่สนใจที่จะฟัง บางท่านก็อาจจะเลื่อนลอยไปแล้ว ไขใหม่ คือ คิดโน้นคิดนี้ ขณะนั้นก็ เป็นอกุศลซึ่งแทรกสลับอย่างรวดเร็ว เพราะฉะนั้น ที่ถามว่าจะทำให้จิตสงบอย่างไร อย่าเพิ่งไปคิดถึง ความสงบมากจนกระทั่งเป็นฌานจิต หรือจนกระทั่งปัญญาเกิด แต่ชีวิตประจำวันจริง ๆ ต้องพร้อมด้วยสติสัมปชัญญะที่จะรู้ว่า ขณะใดจิตสงบ ขณะใดจิตไม่สงบ ถ้าไม่ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะอย่างนี้ ที่จะทำให้จิตสงบมันคงขึ้น เป็นไปไม่ได้เลย เพียงแต่ไปเข้าใจผิดเอาเองว่า นั่งนิ่ง ๆ และให้จิตจดจ้องอยู่ที่หนึ่ง ที่ใดก็เข้าใจว่าสงบ ซึ่งแท้ที่จริงแล้วในพระพุทธศาสนามีคำว่า มิจฉาสมาธิ และสัมมาสมาธิ มีมิจฉามรรคและสัมมามรรค

ถ้าอยากจะทำสมาธิ เพราะเข้าใจว่าสงบ แต่ไม่รู้อะไรเลยว่า ความสงบ คือ สงบจากอกุศล ก็จะไปพยายามนั่งนิ่ง ๆ ซึ่งขณะนั้นไม่ใช่ปัญญา เพราะฉะนั้น ก็ต้องเป็นมิจฉาสมาธิ

คำถามต่อไป อยากทราบว่า นรกมีจริงไหม

อ. ผมไม่ทราบว่า มีใครในห้องนี้ที่สามารถพิสูจน์ได้ว่า นรกไม่มีจริง ถ้าหากไม่สามารถพิสูจน์ได้ ก็เก็บไว้ก่อน สิ่งที่จะทำให้พิสูจน์ได้ คือ อกุศลของแต่ละคน ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่จิตใจดีจะเป็นเหตุทำให้ไปนรก แต่การกระทำที่ไม่ดี ต้องเป็นเหตุทำให้ประสบผลที่ไม่ดี

เนื่องจากทุกคน ไม่เว้น เคยทำอะไรไม่ดีบ้าง ทุกคนมีโอกาสที่จะรู้ ไม่วันนี้ ก็พรุ่งนี้ ไม่ปีนาก็ปีหน้า ไม่ปีหน้าก็อีก ๑๐ ปี ๒๐ ปีข้างหน้า สักวัน ไม่ใช่ชาติที่ติดต่อกับชาตินี้ ชาติหนึ่งชาติใดก็จะรู้ ซึ่งความจริงก็รู้มาแล้ว เพราะเคยไปมาแล้วไม่รู้ก็แสนที่ล้านครั้ง ไม่เชื่อก็ไม่เป็นไร ถ้าหากไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ เอาไว้ก่อน ศึกษาธรรมข้ออื่น ๆ ไปก่อน และค่อย ๆ เชื่อ ค่อย ๆ เข้าใจไปเรื่อย ๆ



๑๗๑๔

ที่โรงเรียนนายทหารชั้นผู้บังคับฝูง ทหารอากาศ ดอนเมือง

วันพุธที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๓๐



ส. ที่ถามอย่างนี้ ไม่ทราบว่าการลั่นรอกหรือเปล่า เพราะว่าสนใจแล้ว ใช่ไหม เมื่อเห็นว่ามีโลกนี้ ก็ทำให้คิดว่า โลกอื่นจะมีด้วยหรือเปล่า คงจะไม่ใช่มีแต่โลกนี้ โลกเดียว เพราะว่าในโลกนี้ก็ยังมีสิ่งที่มีชีวิตที่ต่างกัน เช่น มีคน และมีสัตว์ดิรัจฉาน ด้วย นี่ก็แสดงให้เห็นความต่างของสิ่งที่มีชีวิตในโลกว่า ต้องมีเหตุที่ทำให้ต่างกัน ความต่างกันของคนและสัตว์ก็มองเห็นได้ว่า คนมีความสามารถที่จะศึกษา ที่จะพัฒนาสติปัญญา ที่จะทำสิ่งซึ่งสัตว์ไม่สามารถกระทำได้ แม้ว่าสัตว์ก็เป็นสิ่งที่มีชีวิตจิตใจเหมือนกัน เพราะฉะนั้น อะไรเป็นเหตุให้มีชีวิตที่ต่างกัน

ตามหลักของเหตุผล ก็ต้องเป็นเรื่องของกรรม และกรรมที่จะพิสูจน์ ไม่ใช่ว่าสามารถนำเอาชาติก่อนซึ่งผ่านไปแล้วย้อนกลับให้เห็นได้ แต่ชาตินี้มีกรรมหรือเปล่า ถ้าชาตินี้ทุกคนที่นี้ไม่มีกรรมอะไรเลย ไม่ได้ทำกุศลกรรมอะไรเลย ไม่ได้ทำอกุศลกรรมอะไรเลย ก็ไม่จำเป็นต้องพูดเรื่องนรกสวรรค์ ไม่จำเป็นต้องคิด แต่ เพราะว่าทุกคนมีจิตใจที่ต่างกัน มีทั้งจิตใจที่ดีงามมาก และมีทั้งจิตใจที่ต่ำทรามมาก ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดการกระทำที่ต่างกัน เมื่อการกระทำที่เป็นเหตุต่างกัน ผลก็ต้องต่างกันด้วย

เพราะฉะนั้น ถ้าไม่ทราบว่าการรับผลของกรรม รับเมื่อไร ในขณะไหน ก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า นรกมีจริงไหม สวรรค์มีจริงไหม แต่ในขณะนี้สามารถพิสูจน์ได้ว่า มนุษย์มีจริง สัตว์ดิรัจฉานมีจริง และการรับผลของกรรมก็คือในขณะที่เป็นปฏิสนธิจิตเกิดขึ้น เราเลือกที่เกิดไม่ได้ ไม่มีใครสามารถเลือกมารดาบิดาได้ ไม่สามารถเลือกครอบครัววงศ์ญาติได้ หรือแม้เกิดมาแล้วก็ยังไม่สามารถเลือกได้ว่า เราต้องเห็นแต่สิ่งที่น่ารื่นรมย์ตลอด ต้องได้ยินเสียงเพราะ ๆ ต้องได้กลิ่นดี ๆ ต้องได้อาหารอร่อย ๆ ทุกวัน ต้องไม่ป่วยไข้ได้เจ็บ นี่เป็นสิ่งที่ไม่มีใครสามารถเลือกได้เลย เพราะว่ากรรมทำให้มีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส



การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส เพราะฉะนั้น ควรที่จะทราบทางรับผลของกรรมว่า มีอยู่ ๕ ทาง เหมือนกันหมดไม่ว่าในโลกไหน คือ ทางตา ๑ ทางหู ๑ ทางจมูก ๑ ทางลิ้น ๑ ทางกาย ๑

เคยมีใครที่เจ็บปวดทรมานมากไหมในโลกนี้ ถ้าไปตามโรงพยาบาลก็เห็นเป็นที่ที่ควรจะมีจิตกรุณาเมตตา พยายามที่จะช่วยเหลือให้บุคคลอื่นซึ่งกำลังเป็นทุกข์เดือดร้อนได้มีความสุขขึ้น หรือว่ามีใครบ้างที่ไม่เคยอ่านข่าวอุบัติเหตุที่ไฟไหม้ และคนถูกไฟไหม้ร้อนก่อนที่จะตาย หรือจะอดอาหารมากเหมือนพวกเปเรตในโลกมนุษย์นี้ก็ยังมีอย่างนั้น ซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้เลยในเมื่อกรรมจะให้ผล ไม่ว่าจะเป็นอย่างไหนก็หลีกเลี่ยงผลของกรรมไม่ได้ แม้ว่าจะเกิดในโลกนี้

เพราะฉะนั้น เมื่อสิ้นสุดชีวิตของโลกนี้แล้ว ก็ยังไม่จบ เพราะว่ากรรมที่ทำให้ไม่ได้สูญหายไปไหน ในเมื่อบุคคลนั้นยังไม่ใช้พระอรหันต์ตราบใด ก็ยังต้องมีเหตุปัจจัยที่จะต้องเกิด ขณะนี้ทุกคนพิสูจน์ได้ว่า มีโลกนี้ เพราะว่ากำลังอยู่ในโลกนี้ แต่เมื่อจากโลกนี้ไปสู่โลกอื่น ก็พิสูจน์ได้อีกเหมือนกันว่า โลกอื่นก็มี และเมื่อถึงนรกเมื่อไร ก็หมดสงสัยเรื่องนรก และถ้าถึงสวรรค์เมื่อไร ก็หมดสงสัยเรื่องสวรรค์ ในเมื่อชาตินี้หมดสงสัยเพียงเรื่องโลกมนุษย์เท่านั้น

คำถามอีกข้อหนึ่งถามว่า การไปวัดเพื่อฟังเทศน์ (ที่เป็นภาษาบาลี) แต่ฟังไม่รู้เรื่อง หรือนิมนต์พระมาสวด หรือรดน้ำมนต์แล้วเชื่อว่าได้บุญนั้น เป็นการปฏิบัติธรรมหรือไม่ และความเชื่อนี้ถูกต้องหรือไม่

อ. ผู้ถามเคยทำไหม ถ้าเคยทำ ก็ต้องถามตัวเองว่า เวลาทำมีกุศลจิตเกิดบ้างหรือเปล่า กุศลจิตเกิดเมื่อไร ก็ได้บุญเมื่อนั้น

ส. คำตอบสั้น แต่คงจะชัดเจน ข้อสำคัญที่เน้น คือ บุญไม่ใช่สิ่งที่ทุกคนจะได้รับเหมือนกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่คนอื่นยื่นให้ หรือทำให้ เช่น น้ำมนต์ ถ้าไม่มีความนอบน้อมระลึกถึงพระคุณของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ในขณะนั้นตั้งใจที่จะได้ลาภ จะได้ยศ ขณะนั้นก็ไม่ใช่บุญ เพราะฉะนั้น ให้ทราบว่า บุญ คือ กุศลจิต



เมื่อกุศลจิตซึ่งเป็นเหตุเกิดขึ้นและดับไป จะเป็นเหตุให้มีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย ทั้งในชาตินี้และในชาติหน้าต่อไปที่จะเห็นสิ่งที่ดี ได้ยินเสียงที่ดี แต่ข้อสำคัญที่สุด คือ ไม่ควรจะติด เพราะถ้าติดก็เพิ่มอกุศลขึ้น ควรที่จะแยกให้ออกว่า ขณะใดเป็นผลของกรรม และขณะใดเป็นกุศลหรืออกุศลต่อไป เพราะว่าบางคนเกิดมามีความสะดวกรสบาย มีความสุขสบายมาก มีฐานะ มีทรัพย์สมบัติ แต่เต็มไปด้วย โลภะ โทสะ โมหะ เพราะฉะนั้น ก็เป็นผู้ที่สว่างมา แต่ว่ามืดไป เพราะว่าไม่ได้ ขัดเกลากิเลส ไม่ว่าจะได้รูป ได้เสียง ได้กลิ่น ได้รส ก็เป็นที่ตั้งของความยินดีพอใจที่เป็นอกุศล

เพราะฉะนั้น ที่สำคัญที่สุดที่จะต้องทราบ คือ บุญคือกุศลจิต ขณะที่ให้ทาน แม้ไม่ใช้การฟังพระสวดมนต์ แต่จิตขณะใดที่มีความโอบอ้อมอารี เชื้อเพื่อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ขณะนั้นก็เป็นบุญ คือ เป็นกุศล

๑. ถ้าอยากจะเข้าใจธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ไม่เคยศึกษา ภาษาบาลี ไม่เคยรู้เรื่อง ถ้าอยากจะฟังและอยากรู้เรื่องของธรรมจริง ๆ จะไปฟังเทศน์ ที่เป็นภาษาบาลีด้วยก็ไม่ว่าอะไร แต่คนนั้นจำเป็นต้องหา **โอกาส** ไปฟังธรรมที่เป็นภาษาไทย หรือเป็นภาษาที่ตัวเองเข้าใจด้วย

ถ้าไปฟังเทศน์เพราะว่ามีคนชักชวนไป หรืออาจจะไปเพราะคิดว่าหลีกเลี่ยงไม่ได้ อาจจะชอบเลย หรือว่าจำเป็นต้องไปเพราะเกรงใจเขา แต่เมื่อไปแล้วก็ไม่ได้หมายความว่า ต้องเป็นอกุศลจิตตลอดเวลา ไม่ใช่ นั่งแล้วมีแต่โทสะ ไม่พอใจตลอดเวลา คนที่รู้โทษของอกุศล รู้ว่ากุศลเป็นอย่างไรและมีอานิสงส์มีประโยชน์มากน้อยแค่ไหน คนนั้นก็จะมีโอกาสที่จะมีกุศลจิตเกิดบ้างตอนที่ไปทำสิ่งที่ไม่อยากทำ ถ้าไปฟังเทศน์ เห็นว่าไม่เสียหาย ไปก็ได้ ก็ยังมีโอกาสที่จะทำบุญในลักษณะที่มี กุศลจิตเกิดได้ แล้วแต่ว่าจะเกิดแบบไหน แต่จะเกิดจากการฟังธรรมและเข้าใจธรรม ไม่ได้ เพราะไม่เข้าใจภาษาบาลี อาจจะนั่งคิดถึงธรรมที่เคยฟังมาแล้วครั้งก่อนก็ได้ เกิดกุศลจิตพิจารณาธรรมที่เคยฟังที่อื่นในเวลาอื่นตอนที่เขาสวดภาษาบาลีก็ได้



ส. ที่จริงไม่ได้หมายความว่าไม่ให้สวดมนต์ไหว้พระ ที่สวดมนต์ไหว้พระมาแล้วก็เป็นกุศลจิตแต่ไม่ประกอบด้วยปัญญา เพราะว่าขณะที่สวดมนต์ก็มี ความเข้าใจพอสมควรว่า เป็นบทสวดสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ เพียงแต่ยังไม่สามารถเข้าใจคำที่สวดได้พอที่จะเกิดความซาบซึ้งยิ่งขึ้น แต่ถ้าผู้ใดทราบว่า ควรเข้าใจความหมายของคำสวดมนต์ด้วยในขณะที่สวด และ ขวนขวายที่จะเข้าใจ นั่นก็จะเป็นกุศลยิ่งขึ้น เพราะว่าขณะที่สวดก็สวดด้วยความเข้าใจในพระคุณ ไม่ใช่เพียงแค่สวดให้จบ ๆ ให้เสร็จธุระ ซึ่งถ้าเป็นอย่างนั้น กุศลก็น้อยนิดเดียว คือ เพียงชั่วขณะที่มีศรัทธาที่จะสวดสรรเสริญพระพุทธคุณ แต่ไม่เข้าใจความหมาย

ข้อนี้ก็น่าตอบ ถามว่า ในฐานะที่เป็นทหาร ถ้าจำเป็นต้องฆ่าศัตรู จะมีกรรม ข้อใดบ้างที่จะทำให้จิตใจไม่เป็นทุกข์ หรือเป็นทุกข์น้อยที่สุด

อ. บอกว่าจำเป็นต้องฆ่า ก็ขอให้ไม่เก่งพอที่จะสำเร็จ

ส. มีความจำเป็น เป็นหน้าที่ เพื่อประเทศชาติและเพื่อส่วนรวม เพราะ ถ้ามีแต่คนที่ไม่ดี ก็ทำให้ทุกอย่างของโลกไม่ดี

อ. ขอให้เป็นผู้ที่รู้เรื่องการเจริญสติปัฏฐานพอที่จะเจริญไปเรื่อย ๆ ทุกวัน ๆ ไม่ว่าตัวเองจะอยู่ที่ไหน ในสถานการณ์ใด ๆ ทั้งสิ้น อาจจะมีโชคดีที่จะเกิด สติปัฏฐาน คือ ความเข้าใจลึกซึ้งในธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็ดับไปก่อนฆ่า หรือแม้แต่ กำลังฆ่า ถ้าเป็นคนที่เจริญสติมั่นคงจริง ๆ สติเกิดได้ หลังจากฆ่าเสร็จแล้วสติเกิดก็ได้ ถ้าเป็นคนที่เจริญสติปัฏฐาน ถ้าสติไม่เกิดในวันนั้น ก็เกิดก่อนวันนั้น เกิดหลังวันนั้น ก็ได้ และในที่สุดจะเป็นสาเหตุทำให้ละกิเลสหมดสิ้น ไม่มีวันที่จะฆ่าคนได้ และ ในที่สุดไม่มีวันที่จะต้องเกิดและเป็นทุกข์เลยสักนิดเดียว

ส. ทหารไม่ได้มีแต่เฉพาะในสมัยนี้ มีก่อนหน้านี้อีก ตั้งแต่ครั้งที่ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจะทรงตรัสรู้ก็มีทหาร คือ ต้องมีทหารทุกยุคทุกสมัย แม้ในสมัยที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดงธรรม ไม่ว่าจะเป็นแคว้นโกศล หรือแผ่นดินใดก็ตาม ก็ต้องมีทหารที่ทำหน้าที่ของทหาร ซึ่งความจริงหน้าที่ของทหาร



เป็นหน้าที่ที่เสียสละเพื่อส่วนรวม ทุกคนที่มีความสุขสบาย ไม่ได้ที่จะระลึกถึงบุญคุณของทหารซึ่งทำให้ผู้ที่ไม่ใช่ทหารได้มีชีวิตที่มีความสุข ความสะดวกสบาย หรือแม้แต่ผู้ที่ศึกษาธรรม เผยแพร่พระธรรม ที่จะทำให้ได้โดยสะดวกก็เพราะมีทหารเป็นผู้ที่กระทำหน้าที่ให้พลเมืองของประเทศชาติได้อยู่อย่างมีความสุข

ถ้าทุกคนคิดถึงหน้าที่ ก็ควรทราบว่ เรื่องของการฆ่าไม่ใช่เป็นสิ่งที่เราจะทำด้วยความโกรธแค้นพยาบาทเป็นการส่วนตัว เพราะฉะนั้น ต้องแยก จิตใจที่โกรธทุกคนยังมี เพราะผู้ที่ไม่มีโกรธคือผู้ที่พระอนาคามีบุคคล ซึ่งเป็นผู้รู้แจ้งอริยสัจจธรรมต่อจากพระโสดาบันและพระสกทาคามี จึงจะไม่มีโกรธ เหลืออีกเพียงขั้นเดียวคือจะเป็นพระอรหันต์ เพราะฉะนั้น ทุกคนที่ยังไม่ได้เป็นพระอริยะต้องรู้จักตัวเองว่า ยังมีทั้งโลก มีทั้งโกรธ มีทั้งหลง เวลาที่อ่านหนังสือพิมพ์ และมีข่าวซึ่งไม่อยากให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ไม่ควรจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ความโกรธ ความไม่พอใจก็มี และทุกคนที่เกิดมาก็มีหน้าที่ต่อประเทศชาติตามฐานะของแต่ละบุคคล

สำหรับทุกคนซึ่งไม่ว่าจะมีฐานะการงานอาชีพอย่างไรก็ตาม สามารถเป็นพุทธศาสนิกชนได้ ถึงแม้ทหารก็เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีได้ คือ ศึกษาพระธรรมให้เข้าใจเพื่อจะได้เจริญกุศล และละความโกรธ ความอาฆาต ความพยาบาททุกอย่างที่ทำ ทำเพื่อส่วนรวม เพื่อหน้าที่ ไม่ใช่ทำเพราะส่วนตัว

ถ้าคิดถึงคนที่ฆ่า อย่างใจผู้ร้ายฆ่าเพื่ออะไร ฆ่าเพื่อประโยชน์ของตนเอง แต่ว่าทหารไม่ได้ทำอย่างนั้น และทหารก็คงไม่คิดจะฆ่าทุกวัน แต่มีการคิดป้องกันส่วนการฆ่านั้นต้องเป็นสิ่งสุดท้ายที่จะกระทำ และที่ทราบก็มีนายทหารหลายท่านที่สนใจพระธรรม ฝึกฝนในการศึกษาและปฏิบัติธรรม พยายามที่จะเจริญกุศลทุกประการ ซึ่งท่านเหล่านั้นหลีกเลี่ยงการฆ่า จะไม่ใช้การฆ่าเลย

ถ้ามีทางใดที่จะช่วย แม้แต่ฝ่ายตรงกันข้ามก็จะใช้วิธีอื่น คือ เมตตาบ้าง กรุณาบ้าง และทางอื่นทั้งหมด โดยการฆ่านั้นเป็นสิ่งสุดท้ายที่จะทำ เป็นสิ่งซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้จริง ๆ และไม่ใช่ทำเพื่อตนเอง แต่เมื่อเป็นหน้าที่ที่ต้องทำก็ทำ



เพราะว่ายังต้องกระทำหน้าที่อยู่ จนกว่าจะถึงความเป็นพระโสดาบันบุคคล และนอกจากทหารที่ฆ่า ก็ยังมีชาวประมง มีคนฆ่าสัตว์ มีอะไร ๆ อีกหลายอย่าง ซึ่งก็เป็นไปตามการสะสม และการโน้มเอียงของแต่ละบุคคลซึ่งแสดงให้เห็นถึงการสะสม ถ้าสะสมธรรมมากขึ้น จิตใจก็จะละเว้นทุจริต จะล่วงทุจริตเพียงเมื่อเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และสำหรับทหารก็ไม่ใช่เพื่อตนเอง แต่เพื่อส่วนรวม จนกว่าจะถึงความเป็นพระโสดาบัน

คำถามข้อต่อไป

ที่พระพุทธเจ้าเคยเปรียบเทียบว่า คนนั้นเปรียบเสมือนบัว ๔ เหล่า คนโง่คงไม่สามารถเข้าใจธรรมได้ หรือเข้าใจได้ก็ไม่ลึกซึ้ง ท่านจะมีวิธีสอนคนเหล่านี้อย่างไร

อ. ไม่ทราบว่าจะโง่แค่ไหน แต่คิดว่าสอนด้วยตัวอย่างอาจจะได้ผล คือ ตัวเองศึกษา ตัวเองฟัง ตัวเองปฏิบัติตนดีเท่าที่ทำได้ตามที่ศึกษามา ให้เป็นตัวอย่างดี ๆ สำหรับคนอื่นที่อยากให้อะไรดีขึ้น คิดว่าน่าจะได้ผลบ้าง

ส. เรื่องบัว ๔ เหล่านี้ ไม่ทราบว่าเข้าใจบัว ๔ เหล่าถูกต้องหรือเปล่า เพราะท่านที่ยังไม่ได้ศึกษาธรรมมักจะเข้าใจว่า เหล่าที่ ๔ คือ ปทปรมะ หมายความว่าคนที่ฟังพระธรรมไม่เข้าใจเลย แต่ตามความจริงจำแนกบุคคลเป็น ๔ คือ บุคคลที่ ๑ อุกมภูติปัญญาบุคคล ๑ เป็นผู้ที่ฟังพระธรรมเทศนาสั้น ๆ ก็สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ทันที บุคคลที่ ๒ วิบัญญัติปัญญาบุคคล เป็นผู้ที่เมื่อฟังพระธรรมเพียงพระคาถาสั้น ๆ ยังไม่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ทันที จะต้องทรงอธิบายขยายความ หรือจนจบพระสูตรนั้น บุคคลนั้นจึงรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ บุคคลที่ ๓ เนยยบุคคล เป็นผู้ที่ฟังมาก ศึกษามาก พิจารณามาก ประพฤติปฏิบัติธรรมมาก แสดงธรรมมาก กล่าวสอนธรรมมาก คั่นคว้าธรรมมาก ทุกสิ่งทุกอย่างการจนรู้แจ้งอริยสัจธรรมในชาตินั้น ฉะนั้น คำว่า เนยยบุคคล จึงหมายความว่าผู้ที่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยบุคคลได้ในชาตินั้น



สำหรับบุคคลที่ ๔ คือ ปทปรมะ เป็นผู้ที่ได้ฟังพระธรรมสักเท่าไร
พิจารณาสักเท่าไร สอบถามสักเท่าไร ค้นคว้าศึกษาสักเท่าไร ปฏิบัติสักเท่าไร
ในชาตินั้นก็ไม่บรรลุ

ต้องเข้าใจให้ถูกต้องด้วย เพื่อจะได้ทราบว่า ใครบ้างเป็นปทปรมะในห้องนี้
ไม่ใช่หมายความว่า ในห้องนี้เป็นเนยยบุคคลทั้งหมด แต่หมายความว่า ใครก็ตาม
ที่ได้ฟังพระธรรมแล้วยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรมในชาตินี้ ก็เป็นปทปรมะทั้งนั้น

ข้อต่อไป เป็นเรื่องที่ยาวคือถามว่า สัมมาทิฏฐิหมายถึงอย่างไร มีอะไรบ้าง
เพราะตามที่พระราชมุนีกล่าวว่า ถ้ามีข้อนี้แล้วอีก ๗ ข้อจะตามมาเอง

สัมมาทิฏฐิหมายถึงอย่างไร

ตรง ๆ สัมมา คือ ถูก ทิฏฐิ คือ ความเห็น เพราะฉะนั้น สัมมาทิฏฐิ คือ
ความเห็นถูก ขณะไหนเห็นถูก ขณะไหนเห็นผิด

ความเห็นผิดมีหลายระดับ ธรรมทุกอย่างมีหลายระดับ ปัญญาก็มีหลายระดับ
อริยชา ความไม่รู้ ก็มีหลายระดับ ความเห็นผิดก็มีหลายระดับ ความเห็นถูกก็ต้องมี
หลายระดับด้วย เช่น ขณะนี้ใครมีความเห็นผิด อาจจะตอบไม่ได้ แต่ผู้ใดก็ตามที่ยัง
ไม่ใช่พระโสดาบันบุคคล ผู้นั้นยังไม่ได้ดับความเห็นผิดเป็นสมุจเฉท

นี่แสดงให้เห็นว่า ต้องมีความเห็นผิดหลายชั้น ขณะนี้ที่กำลังเห็นสิ่งต่าง ๆ
ในห้องนี้ว่า มีคนหลายคน มีนาฬิกา มีดอกไม้ มีวัตถุสิ่งต่าง ๆ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้
เป็นคนจริง ๆ ตั้งแต่เห็นมานี้ก็ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงเสื่อมสลายแตกสลายไปเลย
ความเห็นอย่างนี้ถูกหรือผิด

เห็นใหม่ นี่ก็แสดงให้เห็นแล้วว่า มีความเห็นผิดแม้แต่เพียงการไม่รู้ลักษณะของ
สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริงขณะใด ขณะนั้นก็เป็นความเห็นผิด
ชนิดหนึ่ง แต่ไม่ร้ายแรงเท่ากับความเห็นผิดว่า บุญไม่มี บาปไม่มี หรือผลของบุญไม่มี
ผลของบาปไม่มี เพราะฉะนั้น ความเห็นผิดก็มีหลายชั้น



ตามที่กล่าวถึงเรื่องของความเห็นถูกที่นี้ ซึ่งถ้ามีความเห็นถูกขั้นนี้แล้ว
ความเห็นถูกขั้นอื่นอีก ๗ ขั้นจะตามมาเอง คือ หมายความว่าอริยมรรคมีองค์ ๘
ที่เป็นหนทางดับกิเลส ซึ่งเป็นเรื่องยาว





๑๗๑๕

ที่โรงเรียนนายทหารชั้นผู้บังคับฝูง ทหารอากาศ ดอนเมือง

วันพุธที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๓๐



ส. มีคำถามหลายข้อที่เป็นเรื่องของวิปัสสนา ซึ่งคิดว่าภายในเวลา ๒ ชั่วโมงไม่สามารถตอบให้เข้าใจได้ชัดเจน ฉะนั้น ผู้ที่สนใจก็ขอให้ฟังรายการธรรมทางวิทยุต่อไป และขอตอบปัญหาข้ออื่นซึ่งคงจะไม่ต้องใช้เวลามากที่จะเข้าใจได้

มีคำถามว่า การนั่งวิปัสสนากัมมัฏฐานช่วยเหลืออะไรเราได้บ้าง

อ. วิ แปลว่า ชัด วิปัสสนา แปลว่า เห็น และต้องถูกด้วย ไม่ใช่เห็นผิดชัด แต่เห็นถูกชัด ถ้าเข้าใจว่ากว่าจะเข้าใจชัด เห็นชัด ต้องนั่งก่อน นั่นคือเห็นผิดชัด ไม่มีในพระไตรปิฎกที่แนะนำให้นั่งก่อนและจะค่อย ๆ เข้าใจหลังจากนั่งแล้ว นั่งลงเสร็จแล้วให้ปิดตาเสียก่อน ไม่มี ให้นั่งวิปัสสนาก่อน กว่าจะเริ่มเข้าใจ กว่าจะเริ่มเห็นชัด ในสภาพธรรมถูกต้องตามความเป็นจริง นั่นไม่มี

ต้องฟัง พิจารณา และค่อย ๆ เข้าใจเรื่องสภาพธรรมที่เราคิดว่า เป็นเรา เป็นเขา เป็นสิ่งของ ค่อย ๆ พิสูจน์ว่า ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า สิ่งที่เห็นนั้นไม่ใช่คน สิ่งที่เห็นนั้นเป็นสี มีลักษณะของสี ไม่มีลักษณะของคน เพราะว่าคนไม่มีลักษณะต่างหากพิเศษให้เห็นเฉพาะ สิ่งที่เห็นเป็นสิ่งที่เห็นแค่นั้นเอง ปรากฏทางตาแค่นั้นเอง ปรากฏทางอื่นไม่ได้เลย จะไปแตะต้องไม่ได้ สีไม่ให้แตะต้อง เพราะว่าสีไม่ใช่สิ่งที่แตะต้องได้ ไม่ใช่เย็น ไม่ใช่ร้อน สีไม่ใช่แข็ง สีไม่ใช่อ่อน ไม่ใช่ตึง ไม่ใช่ไหว เพราะฉะนั้น แตะต้องหรือรู้ทางกายไม่ได้ ต้องรู้ทางตาทางเดียว เดียวนี้ ที่จะเห็นชัด สิ่งที่ปรากฏทางตาต้องไม่ปิดตาจึงจะรู้ชัด เห็นชัด เข้าใจชัดเจนในสิ่งที่ปรากฏทางตาถูกต้องตามความเป็นจริง ต้องลืมตาก่อน เห็นชัดเดี๋ยวนี้ก็ได้ ถ้าศึกษามาพอแล้วเริ่มเห็นชัดก็ได้ อาจจะมีคนที่เริ่มเห็นชัดเดี๋ยวนี้ก็ได้ แต่ไม่ได้หมายความว่าถ้ายืนขึ้นจะไม่เห็นชัด ท่าไหนก็ได้ อิริยาบถอะไรก็ได้ เมื่อไรก็ได้ ถ้าเข้าใจถูก ถ้ามีพื้นฐานที่ถูกต้องพอ คำว่า นั่งวิปัสสนา ไม่มีในพระไตรปิฎกเลยสักหน้าหนึ่งหน้าใด



ส. ไม่ทราบท่านที่ถามว่า การนั่งวิปัสสนาก็มีพื้นฐานช่วยเหลืออะไรเราได้บ้าง มีความเข้าใจเรื่องการนั่งว่าเป็นวิปัสสนาในลักษณะไหน เพราะตามความจริงอย่างที่คุณอัลลันได้เรียนให้ทราบแล้วว่า เป็นเรื่องของปัญญา ไม่ใช่เป็นเรื่องของการนั่ง เพราะถ้าเป็นปัญญาจริง ๆ ไม่ว่าจะนั่ง จะนอน จะยืน จะเดิน ปัญญาก็เกิดได้ ปัญญาไม่ได้แคบหรือไม่ใช่ว่าอ่อนจนกระทั่งเฉพาะตอนนั่งจึงจะเกิดปัญญาได้ ถ้าเป็นปัญญาจริง ๆ แล้ว ทุกอิริยาบถหรือทุกขณะก็เกิดได้

และที่ว่ากำลังลืมตา เห็นชัด ขณะนี้ทุกคนกำลังเห็นชัดด้วยปัญญาหรือเปล่า เทำนึ่งเอง ที่เป็นความต่างกันระหว่างวิปัสสนาและไม่ใช่วิปัสสนา ถ้าขณะนี้ทุกคนนั่งและเห็น เหมือนที่เคยเห็นทุกวัน ๆ นั้นไม่ใช่วิปัสสนา เพราะว่าเพียงเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา แต่ไม่รู้ความจริงของสิ่งที่ปรากฏทางตา และไม่รู้ความจริงของสภาพของจิตที่เห็น เพราะฉะนั้น ขณะที่เพียงเห็นไม่ใช่วิปัสสนา ต่อเมื่อใดปัญญาประจักษ์แจ้งชัดในสภาพธรรมที่เป็นอนัตตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เมื่อนั้นจึงชื่อว่าเห็นชัด เพราะว่าเห็นในที่นี้ หมายถึงรู้ชัดในสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง

มีคำถามว่า บุคคลธรรมดาสามารถสำเร็จเป็นพระอรหันต์ได้หรือไม่

อ. ไม่ทราบว่าบุคคลที่ไม่ใช่บุคคลธรรมดาจะเป็นแบบไหน แต่ใครก็ตามที่บรรลุเป็นพระอรหันต์ คงไม่เป็นบุคคลธรรมดาแล้ว เพราะว่าความหมายหนึ่งของบุคคลธรรมดาคงหมายถึงคนที่มีกิเลส รู้สึกว่าจำเป็นต้องเป็นคนที่มีกิเลสถ้าจะบรรลุเป็นคนที่ไม่มีความกิเลส ใช่มั้ย เพราะฉะนั้น คนเดียวที่จะบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้ คือคนที่มีกิเลส คือ คนธรรมดา สักวัน ถ้าเห็นโทษของกิเลส และรู้ว่ากิเลสไม่ใช่ตัวตน และสิ่งที่ไม่ใช่กิเลสก็ไม่ใช่ตัวตน ศึกษาไปเรื่อย ๆ จนละความเห็นผิดว่าสิ่งที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจเป็นตัวตน สักวันจะละกิเลสได้ และไม่เป็นคนธรรมดาแล้ว แต่จะเป็นพระอรหันต์บุคคลตามขั้นของพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ ซึ่งไม่มีกิเลสเลย

สำหรับพระอรหันต์ทั้งหลาย ก็ยังมีส่วนที่จะเรียกว่าเป็นบุคคลธรรมดาได้ เพราะยังเห็นและได้ยิน ... เขายังมีนิสัยของเขา ถ้าเขาเคยเป็นคนที่ชอบเดินไป



เมื่อบรรลุเป็นพระอรหันต์แล้ว เขาไม่มีกิเลส แต่ไม่ใช่ว่าเขาจะเปลี่ยนนิสัยเป็นคนไม่ชอบเดินไป หรือว่าเขาเป็นคนที่ชอบพูดบ่อย ๆ ก็ยังคงพูดบ่อย ๆ แต่เวลาพูดไม่ใช่อกุศล คิดว่าคนที่ เป็นพระอรหันต์ ถ้ามีพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่เป็นพระอรหันต์ คงยากที่จะรู้ได้ว่าท่านเป็นพระอรหันต์ รู้สึกว่ามีเรื่องในพระไตรปิฎกของพระอรหันต์ ที่มีคนตามหลังถามว่า พระอรหันต์เป็นอย่างไร พระอรหันต์บอกว่า บางทีอยู่ใกล้ชิด ถึงขนาดที่กำลังตามหลังพระอรหันต์แล้วก็ยังไม่รู้ว่าผู้นั้นเป็นพระอรหันต์ เพราะว่า เป็นธรรมดา

ส. ต่อไปคำถามที่ ๒. อยากทราบว่า จะมีหนทางอื่นอีกหรือไม่ที่จะสำเร็จความสุขสูงสุด คือ พระอรหันต์ โดยไม่ใช้แนวทางของพระพุทธเจ้า

ถ้าเข้าใจความหมายของอรหันต์ว่า หมายถึงผู้ที่อบรมเจริญปัญญา รู้แจ้ง อริยสัจธรรมดับกิเลสหมดไม่เกิดอีกเลย ก็จะเห็นได้ว่า ไม่มีในศาสนาอื่นเลย หรือว่า จะใช้วิชาการทางอื่นก็เป็นไปไม่ได้ เพราะไม่มีการสอนให้อบรมเจริญปัญญา เพราะฉะนั้น ตอบสั้น ๆ ได้ว่า ไม่มีหนทางอื่นอีก หรือว่าท่านผู้อื่นคิดว่ามี มีไหม นักวิทยาศาสตร์จะเก่งกว่าพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าหรือเปล่า

บางคนอาจจะคิดว่า พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเล่นเปียโน ได้ไหม คือ ความสงสัยมีหลายอย่างเหลือเกิน เพราะยังไม่เข้าใจความเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยแท้จริง โดยเฉพาะพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ใช่พระปัจเจกพุทธเจ้า หรือไม่ใช่เป็นเพียงพระอรหันตสาวก แต่เป็นพระบรมศาสดา เป็นสัมมาสัมพุทธโธ เป็นผู้ที่ได้บำเพ็ญพระบารมีที่จะทำให้รู้แจ้ง อริยสัจธรรม พร้อมด้วยทศพลญาณที่สามารถแสดงธรรมอนุเคราะห์ให้โปรดสัตว์โลก ให้สามารถอบรมเจริญปัญญาดับกิเลสได้ด้วย เพราะฉะนั้น ไม่มีหนทางอื่นเลย นอกจากหนทางของพระองค์

คำถามข้อ ๓. วิทยาศาสตร์และศาสนามีทางบรรจบกันได้หรือไม่

อ. วิทยาศาสตร์คงเป็นเรื่องของรูปธรรมอย่างเดียวหรือเปล่า สำหรับพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องของรูปธรรมด้วย นามธรรมด้วย วิทยาศาสตร์ที่เขาศึกษา



จิตวิทยา ส่วนมากจะพยายามวัดจิตใจในแง่วิทยาศาสตร์ เพราะว่าวิทยาศาสตร์เป็นการวัด ที่วัดจิตใจก็คงไม่ใช่จิตใจที่วัด แต่วัดอะไร ๆ ที่เป็นรูปธรรมและเข้าใจว่าจิตจะเป็นอย่างนี้ เป็นอย่างนั้น แต่ที่จริงไม่ทราบ เรื่องสำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา คือ เรื่องของวิชาและอวิชา ความเข้าใจถูกกับความเข้าใจผิด กุศลกับอกุศล เท่าที่ผมเคยศึกษามา วิทยาศาสตร์ไม่สนใจกุศล อกุศล

ส. คำถามต่อไป การละเว้นจากการฆ่าสัตว์เป็นสิ่งทำได้ยากสำหรับผู้ประกอบอาชีพทำกิจการงานทางโลก ทำอย่างไรจึงจะพ้นทุกข์ ไม่บาปสำหรับผู้ประกอบการฆ่าสัตว์เพื่อบริโภค เช่น ชาวประมง เจ้าของโรงฆ่าสัตว์ ผู้ประกอบกิจการฆ่าสัตว์ต่าง ๆ เป็นต้น

อ. ตอบแล้วในเรื่องของอาชีพทหาร

ส. แต่คำถามถึงอาชีพอื่นด้วย คือ ทำอย่างไรจึงจะพ้นทุกข์ ไม่บาป ซึ่งที่จริงคุณอัลลันก็ตอบไปแล้วว่า ต้องเจริญธรรมจนถึงเป็นพระโสดาบัน

อ. และคนที่ประกอบอาชีพเหล่านี้ ไม่ใช่ว่าศึกษาธรรมไม่ได้ ไม่ใช่ว่าเจริญวิปัสสนาไม่ได้ ไม่มีห้าม ไม่ใช่ว่าคนที่เคยฆ่าสัตว์หรือที่จะฆ่าสัตว์ในอนาคต เป็นคนที่ไม่สามารถจะฟังและศึกษา และเจริญความเข้าใจถูกจนกระทั่งละความเข้าใจผิด จนกระทั่งเป็นพระโสดาบัน ไม่สามารถที่จะฆ่าสัตว์ได้

ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะฟัง ที่จะศึกษา ที่จะเข้าใจ ที่จะปฏิบัติธรรม ขึ้นสำคัญที่สุด คือ เจริญปัญญา ปัญญาอย่างเดียวที่จะทำให้ไม่สามารถฆ่าสัตว์ได้อีก ไม่ใช่ว่าจะบังคับตัวเอง หรือจะเปลี่ยนอาชีพ เพราะยิ่งเปลี่ยนอาชีพจากชาวประมง อาจจะมีสถานการณ์ที่จำเป็นต้องฆ่าคนด้วยซ้ำ เพราะถ้าไม่ฆ่าอาจจะไม่ปลอดภัย ไม่มีใครที่สามารถหลีกเลี่ยงการฆ่าได้ถ้ายังไม่เป็นพระโสดาบัน ยังมีโอกาสที่จะฆ่าสัตว์ฆ่ามนุษย์ได้ ถ้ากิเลสยังไม่ดับจนเป็นพระโสดาบัน

เพราะฉะนั้น ไม่ต้องคำนึงถึงอาชีพจนกระทั่งทำอะไรไม่ถูก ขอให้ฟัง ขอให้ศึกษาธรรม ขอให้เกิดศรัทธา ขอให้เกิดปัญญาเรื่อย ๆ



สุ. คำถามต่อไป ขอความกรุณาบรรยายธรรมที่เป็นกุศล ๑๐ ประการ อีก ๙ ประการที่ท่านอาจารย์ยังไม่ได้อธิบาย และยกตัวอย่างขยายความง่าย ๆ พอเป็นแนวทางในการปฏิบัติสำหรับผู้ด้อยปัญญาด้วย

คือ บุญกิริยาวัตถุอีก ๙

อ. ประการแรก คือ ให้ท่าน อย่างที่อธิบายไปแล้วว่า ไม่ง่ายเท่าไร ประการที่ ๒ อนุโมทนาในกุศลที่คนอื่นเขาทำ ข้อนี้ผมคิดว่าค่อนข้างง่ายหน่อย เพราะว่าตัวเองไม่ต้องประกอบอะไร ไม่ต้องให้อะไร ไม่ต้องเว้นการกระทำใด ๆ ทั้งสิ้น เพียงแต่เห็นหรือได้ข่าวว่าคนอื่นเขาทำดีก็อนุโมทนาตาม ดีใจในการกระทำของเขา อนุโมทนาเป็นบุญกิริยาวัตถุประการที่ ๒ เห็นใครทำดี คิดดี หรือได้ข่าวว่าทำดี เราอนุโมทนาตาม เป็นการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เดี่ยวนี้ก็มีโอกาสอนุโมทนาในการที่มีคนหลายคนกำลังนั่งฟังธรรม ง่าย ๆ เห็นเขากำลังนั่งฟังธรรม เห็นเขาตั้งใจฟัง เห็นเขาตั้งใจถาม ก็อนุโมทนาได้

ประการที่ ๓ การอุทิศส่วนกุศลให้ คือ ทำกุศลเมื่อไร แทนที่จะเป็นประโยชน์แก่ตัวเองคนเดียว นึกถึงคนอื่นอยากจะให้เขาได้ประโยชน์ด้วย ให้โอกาสคนอื่นได้ อนุโมทนาตาม เช่น บอกเขาว่าเราทำดี ไม่ใช่ขอตัว แต่รู้ว่าถ้าเขาไม่รู้ก็ไม่สามารถเกิดอนุโมทนาจิตได้ จึงบอกเขาให้ทราบ ว่าเราทำดีอย่างนี้นั่น ให้เขาเกิดอนุโมทนาจิต หรือถ้าจะละเอียดกว่านี้ คือ ไม่ใช่แต่เฉพาะในโลกนี้ อาจจะนึกถึงคนในภพอื่นที่ลำบากกว่าโลกนี้ก็ได้อีก ที่สิ้นชีวิตไปแล้ว บางคนอาจจะเกิดในภพในชาติที่สามารถรู้ถึงการกระทำของเราได้ ถ้าเขารู้ได้ และเราสนใจเขา อยากให้เขามีโอกาสทำบุญที่ช่วยให้เขาพ้นจากภพนั้นที่ไม่น่าอยู่ ก็คิดถึงเขาเวลาทำบุญ และนึกในใจว่า อยากให้เขาอนุโมทนาด้วย ซึ่งเขาจะอนุโมทนาหรือไม่ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ไม่สามารถบังคับได้ คนที่เราอุทิศให้ อาจจะอยู่ในภพที่ไม่รู้เรื่องของเราก็ได้ หรือว่าเกิดบนสวรรค์ก็ไม่สนใจ เกิดเป็นมนุษย์ก็ไม่รู้เรื่อง เราไม่รู้ แต่ตอนที่เรานึกถึงเขา หวังดีต่อเขา อยากให้เขามีโอกาสเกิดกุศลจิตอนุโมทนาในบุญของเรา ตอนนั้นเป็นบุญของเราเอง เป็นกุศลธรรม เป็นการปฏิบัติธรรมอีกชนิดหนึ่งที่ไม่ใช่ประการแรก ที่ไม่ใช่ประการที่



๒ คือ ไม่ใช่การให้ทาน ไม่ใช่การอนุโมทนา แต่เป็นการให้คนอื่นหรือสัตว์อื่นมีโอกาสที่จะอนุโมทนาตาม

สุ. ขอแทรกข้อนี้นิดหนึ่ง ซึ่งจะเป็นประโยชน์มากสำหรับทุกท่านที่มีบุพพการี เช่น มารดาบิดา ญาติผู้ใหญ่ หรือผู้มีพระคุณซึ่งท่านได้สิ้นชีวิตไปแล้ว ไม่มีใครทราบที่ท่านเหล่านั้นเกิดที่ไหน แต่ว่ามีภพภูมิหลายภูมิ ซึ่งเป็นภูมิที่ต่ำไม่เหมือนกับภูมิมนุษย์และภูมิสวรรค์ คือ การเกิดในนรก ๑ การเกิดเป็นเปรต ๑ การเกิดเป็นอสุรกาย ๑ การเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน ๑

สำหรับภูมิที่สามารถรับอุทิศส่วนกุศลได้มีอยู่ภูมิหนึ่ง คือ ภูมิเปรต และทุกคนไม่ใช่ว่าตายแล้วจะไม่เป็นเปรต ตราบใดที่ยังไม่ใช่พระโสดาบัน ยังต้องมีการเกิดในอบายภูมิ เพราะว่าอกุศลกรรมที่ได้ทำแล้วจะเป็นปัจจัยทำให้เกิดเป็นเปรตก็ได้ เป็นสัตว์ในนรกก็ได้ เป็นดิรัจฉานก็ได้ เป็นอสุรกายก็ได้

เพราะฉะนั้น เมื่อบุคคลหนึ่งบุคคลใดได้กระทำกุศลแล้ว ขอจงให้กุศลนั้นเป็นประโยชน์กับผู้มีคุณ ไม่ว่าจะเป็นบุพพการี หรือว่าญาติมิตรสหายที่ล่วงลับไปแล้ว โดยการอุทิศส่วนกุศลให้ทุกครั้งที่ได้กระทำกุศล ซึ่งจะเป็นประโยชน์มาก เพราะถ้าเป็นผู้ที่ไม่ทราบเรื่องนี้ ทำบุญแล้วก็ไม่อุทิศส่วนกุศล เพราะฉะนั้น ผู้ที่ควรจะได้รับอุทิศส่วนกุศลก็หมดโอกาส

อ. เดียวนี้ได้ด้วย เพราะว่าทำบุญมาบ้างแล้ว ประการต่อไป ประการที่ ๔ การรักษาศีล การรักษาศีลเป็นสิ่งที่น่าสนใจ เพราะว่ามีโอกาสล่วงศีลเรื่อย บางคนบอกว่า ข้อที่ ๕ ไม่สามารถรักษาได้เลย ผมไม่เชื่อ รักษาได้ ต้องกล้าหาญหน่อย ต้องมีความมั่นใจในตัวเองก็ทำได้ และมีประโยชน์ด้วย แต่ถ้าไม่ทำจะเกิดอะไรขึ้นก็จะเต็มไปด้วยเรื่อย ๆ สะสมจิตใจแบบนี้ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งวันใดวันหนึ่งในชาติหนึ่งชาติโดยย่อมน้ำ เพราะว่าผลของการล่วงศีลข้อ ๕ คือ จะต้องบ้า

ทุกคนเคยเห็นคนบ้า ใช่ไหม น่าเกลียดที่สุด น่าสงสารที่สุด แต่นี่คือผลสุดท้ายของการล่วงศีลข้อ ๕ และคนที่อยากจะเจริญปัญญา ควรต้องระมัดระวังที่สุด เพราะว่าการเป็นบ้าตรงกันข้ามกับการเจริญปัญญา



แต่ละข้อของศีล ๕ น่าสนใจมาก ข้อแรกไม่ต้องพูดถึงมนุษย์ แต่อย่างที่เป็นที่อาจารย์พูดถึง ยุง แมลงวัน แมลงสาป เคยฆ่าไหม วันนี้ฆ่ามาแล้วหรือยัง ออกจากห้องนี้จะฆ่าไหม ที่บ้านคืนนี้จะฆ่าไหม ซึ่งสัตว์เล็ก ๆ เหล่านี้ก็ไม่ต่างกับเราเท่าไร ตาก็มี หูก็มี จมูกก็มี ลิ้นก็มี กายก็มี โดยเฉพาะกาย สัตว์ที่มีกายก็ต้องเจ็บทางกาย ต้องรู้สึกทางกาย และมีใจด้วย คนที่มีใจไม่อยากตาย สัตว์มีชีวิตมีใจก็ไม่อยากตาย เพราะฉะนั้น ไม่ต่างกันเลย ยุงกับเรา อยากมีชีวิต อยากเป็นสุข

ถ้าคุณอยากปฏิบัติธรรม ไม่ทราบคุณคิดว่ายากหรือง่าย แต่มีโอกาสเสมอ อย่างที่ว่า มีโอกาสที่จะละเว้นนิด ๆ หน่อย ๆ ผิดจิต ไม่อย่างนั้นก็ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถ้าสามารถฆ่าสัตว์เล็กน้อยได้โดยไม่รู้สึกอะไรเลย สักวันก็อาจจะฆ่าสัตว์ที่ใหญ่กว่านี้หน่อยหนึ่งได้เป็นครั้งแรก เมื่อเป็นครั้งแรกแล้วสามารถที่จะมีครั้งต่อไปได้ จนกระทั่งไม่รู้สึกรังเกียจ ต่อจากนั้นก็เป็สัตว์ที่ใหญ่กว่านี้อีกได้





๑๗๑๖

ที่โรงเรียนนายทหารชั้นผู้บังคับฝูง ทหารอากาศ ดอนเมือง

วันพุธที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๓๐



อ. ถ้าเห็นอันตรายของการฆ่าสัตว์ ซึ่งทุกครั้งที่ฆ่าสัตว์ก็มีสิทธิ์ตกนรก ทุกครั้ง ไม่ต้องเกิดเป็นยูง ยูงยังมีความสุขมากกว่าสัตว์นรกหลายเท่า ฆ่ายูงเกิดเป็น สัตว์นรกได้ เพราะฉะนั้น ในชาตินี้สร้างเหตุที่จะทำให้เกิดในนรกก็ครั้งแล้ว

นอกจากนั้น ทุกครั้งที่ฆ่าสัตว์เล็กสัตว์น้อย จิตใจเป็นอย่างไร ก็หยาบกระด้าง ไม่เห็นใจ ไม่สนใจสิ่งที่มีชีวิต ไม่ใช่จิตมีเมตตา ไม่ใช่จิตอ่อนโยน ไม่ใช่จิตที่งาม แต่หยาบกระด้าง อาจจะไม่หยาบมาก แต่หยาบ เพราะฉะนั้น เป็นการปฏิบัติธรรม ที่มีประโยชน์มาก ๆ ที่จะเห็นใจมด ยูง แมลงสาป เป็นต้น

ศีลข้อที่ ๒ การลักทรัพย์ แม้เพียงเล็กน้อยก็ไม่ควร ไม่ดี ไม่งาม น่าเกลียด น่าอาย

ศีลข้อที่ ๓ ไปยุ่งกับคนที่เป็นคนของคนอื่น ก็น่าอายเหมือนกัน น่าอายมาก ๆ ที่จะไปทำลายความสุขของผู้อื่น เพราะยุ่งกับคนหนึ่งคนใดของผู้นั้น

ศีลข้อที่ ๔ ก่อนที่พระโพธิสัตว์บรรลุปะเป็นพระพุทธเจ้า ในศีล ๕ ข้อ พระโพธิสัตว์เคยล่วง ๔ ข้อ ซึ่งอาจจะหลายครั้ง แต่ข้อที่ ๔ ไม่เคย ไม่เคยโกหก เพราะว่าอยากบรรลุ อยากรู้ความจริง ข้อนี้สำคัญมาก ๆ สำหรับคนที่จะเจริญปัญญา ต้องนับถือความจริง ต้องหาทางไม่พูดอะไรออกมาที่ตั้งใจจะให้คนเข้าใจผิด คือ พูดสิ่งที่ไม่เป็นจริง มีโอกาสบ่อย ๆ ที่จะรักษาศีลข้อนี้ได้ แต่หลายคนคิดว่า หลีกเลียงไม่ได้ จำเป็น แต่จำเป็นเพราะอะไร ก็เพราะตนเองทนไม่ได้ที่จะได้รับผล ที่คิดว่าจะเกิดขึ้นถ้าหากไม่โกหก คล้าย ๆ กับว่า ชี้อลาด

ศีลข้อที่ ๕ พูดไปแล้ว

นี่เรื่องการรักษาศีล



บุญกิริยาวัตถุประการต่อไป คือ ช่วยเหลือคนอื่นเมื่อมีโอกาสที่จะช่วยเหลือ และคงมีโอกาสมาก ถ้าสังเกตและสนใจ

ประการต่อไป นับถือเคารพในบุคคลที่ควรเคารพ

และต่อไปจัดเป็นภาวนา คือ การแสดงธรรม สอนธรรม อธิบายธรรมให้คนอื่น เข้าใจว่าความจริงเป็นอย่างไร

การฟังธรรม พยายามเข้าใจ เป็นบุญ เป็นการปฏิบัติธรรมอีกชนิดหนึ่ง

และเจริญความสงบ คือ ไม่ต้องทำอะไร ไม่ต้องพูดอะไร แต่พิจารณาจิตใจว่า จิตใจเป็นอย่างไร ให้สงบขึ้น ๆ และเจริญปัญญาที่รู้ความจริงจนกระทั่งละกิเลสได้

สุ. เวลาคงจะหมดแล้ว มีคำถามข้อสุดท้าย ขออ่านให้ฟัง

ผมขอเรียนถามว่า (ขอความเห็น) หากอาจารย์มีนโยบายและจุดมุ่งหมาย หรือ แนวความคิดที่จะเผยแพร่ธรรมให้กับบุคคลที่อยู่ในระดับผู้นำของประเทศ เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี และผู้บังคับบัญชาระดับสูง ๆ ให้ประพฤติและปฏิบัติธรรม หรือมีจิตใจเป็นธรรมแล้ว โดยให้ท่านทั้งหลายกระทำตนเป็นตัวอย่างแล้ว ผมคิดว่า การเผยแพร่ธรรมคนชั้นระดับกลาง ๆ จะไม่เป็นการยากเลย เพราะถ้าผู้ใหญ่ทำเป็น ตัวอย่างแล้ว การที่จะให้ผู้น้อยทำตามนั้นจะไม่เป็นการยากเลย ท่านอาจารย์มีความ คิดเห็นอย่างไร

อ. คิดว่า คนระดับกลางต้องเป็นผู้ใหญ่สำหรับคนอื่นบ้าง เพราะฉะนั้น ไม่ต้องพูดถึงคนอื่นว่าจะสอนให้เขาเป็นอย่างไร ถ้าหากคนในท้องถิ่นถือว่าเราเป็นคน ระดับกลาง ซึ่งไม่ได้หมายความว่าเราไม่ได้เป็นผู้ใหญ่ในสายตาของบางคน เพราะฉะนั้น เราเป็นผู้ใหญ่ด้วย ไม่ใช่ระดับกลางอย่างเดียว ก็ให้ผู้ใหญ่ในท้องถิ่นเป็น ตัวอย่างสำหรับผู้คนที่นับถือในผู้ใหญ่ในท้องถิ่น

สุ. ประการสำคัญคงจะไม่ลืมว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา เพราะฉะนั้น แต่ละท่านควรที่จะหวังพึ่งตัวเอง ไม่ใช่พึ่งบุคคลอื่น และสำหรับนายกรัฐมนตรีก็ดี รัฐมนตรีก็ดี ทุกท่านมีสิทธิ์เป็น ไม่ใช่ไม่มีสิทธิ์ ไม่ใช่ในวันนี้ก็อาจจะเป็นในวันหนึ่ง ข้างหน้า เพราะฉะนั้น ถ้าทุกท่านพึ่งตัวของตนเอง และท่านเห็นประโยชน์ของ



พระธรรม เมื่อไรที่ท่านเป็นนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรี ท่านก็จะเป็นผู้นำที่ดี แต่ในขณะที่ท่านยังไม่ใช่นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรี และหวังให้ท่านผู้อื่นมีความสนใจ ก็ควรที่จะทราบว่า เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ เพราะว่าธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา

สนทนาธรรมที่โรงเรียนนายเรืออากาศ

วันพฤหัสบดีที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๓๐

ส. ข้อสำคัญที่สุด หนทางข้อปฏิบัติที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงนั้นคืออย่างไร คงไม่ใช่หมายความว่าให้นั่ง โดยที่ไม่รู้ว่าจะนั่งทำไม หรือว่าให้เดิน ก็ก้าว ๆ โดยไม่รู้ว่าจะเกิดปัญญาได้อย่างไร

เพราะฉะนั้น ปฏิบัติในที่นี้หมายความว่าถึงการอบรมเจริญปัญญา รู้อะไร ถ้าเป็นปัญญาต้องเป็นความเห็นถูก ความรู้ถูก ตรงกันข้ามกับอวิชชา ขณะนี้ผู้ที่ยังไม่มีปัญญาก็ต้องยอมรับว่า ยังมีอวิชชา หรือกำลังมีอวิชชาอยู่ เพราะฉะนั้น ในขณะที่อวิชชาไม่รู้อะไรที่กำลังมี และธรรมฝ่ายตรงข้ามคือปัญญานั้นต้องรู้อะไร ซึ่งอวิชชาไม่รู้

นี่เป็นสิ่งที่ต้องเข้าใจก่อนที่จะปฏิบัติ ไม่ใช่ว่าใครชวนปฏิบัติก็ปฏิบัติโดยไม่เข้าใจ นั่นไม่ใช่การอบรมเจริญปัญญา เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญา ต้องเริ่มจากการฟังให้เข้าใจในข้อปฏิบัติก่อนว่า ข้อปฏิบัตินั้นคืออะไร

ถ้าทราบแล้วว่า ข้อปฏิบัติคือการอบรมเจริญปัญญา แต่ปัญญารู้อะไร นี่ต้องเป็นผู้ที่ละเอียดจริง ๆ จึงจะปฏิบัติได้ถูกต้อง และต้องเป็นปัญญาของผู้ปฏิบัติเองด้วย จึงจะสามารถชี้แจงให้บุคคลอื่นได้เข้าใจได้พิจารณาว่า ปัญญารู้แบบนี้ใช่ไหม หรือว่ารู้อย่างอื่น

เพราะฉะนั้น ในขณะที่กำลังเห็น ซึ่งทุกคนที่เกิดมาแล้วตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายจะไม่พ้นจากการเห็น เมื่อวานนี้ก็เห็น วันนี้ก็เห็น พรุ่งนี้ก็เห็นอีกตลอดไป จนตาย มีการได้ยิน เมื่อวานนี้ก็ได้ยิน วันนี้ก็ได้ยิน พรุ่งนี้ก็ได้ยินอีก มีการได้กลิ่น มีการลิ้มรส มีการรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส มีการคิดนึก เพียง ๖ ทาง และสุขทุกข์มาจากไหน คิดดู ก็ต้องมาจากเห็น ต้องมาจากได้ยินนั่นเอง และคิดนึกเรื่องราวต่าง ๆ



ในขณะนั้นเป็นอวิชชา หรือว่าเป็นปัญญา ชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายและก็เห็นไป ได้ยินไป คิดนึกไป สุขไป ทุกข์ไป เป็นอวิชชาหรือว่าเป็นปัญญา

เพราะฉะนั้น ตอบได้ใช่ไหมว่า เป็นอะไร อวิชชาหรือปัญญา กำลังเห็นเดี๋ยวนี้

ถ. เป็นการปฏิบัติ

ส. ยังไม่ปฏิบัติ หมายความว่ายังปฏิบัติไม่ได้ ถ้าปัญญายังไม่เข้าใจว่า ปัญญารู้อะไร

ถ. ข้อนี้นี้ยอมรับ (ได้ยินไม่ชัด)

ส. มีธรรมชาติอยู่ ๒ อย่าง และทางที่โลกจะปรากฏมี ๖ ทาง คือ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กำลังเห็น มีอวิชชาหรือว่ามีปัญญา

ถ. มีอวิชชา

ส. ขออนุโมทนา หมายความว่าเป็นผู้ที่รู้จักจริง ๆ แล้วว่า ขณะนี้เห็น ตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งถึงเดี๋ยวนี้เป็นอวิชชา ยังไม่ใช่อวิชชา เพราะยังไม่รู้ว่าเห็น ในขณะนี้คืออะไร และสิ่งที่เห็นคืออะไร และปัญญาต้องรู้อะไรจึงจะชื่อว่าปัญญา ซึ่งหมายความว่าต้องปฏิบัติด้วยการอบรมตั้งแต่ขั้นการฟัง นี่คือการปฏิบัติ

กำลังฟังขณะนี้และเริ่มเข้าใจขึ้น นั่นคือการอบรมที่จะถึงการระลึกได้ ศึกษา พิจารณาจนกระทั่งประจักษ์แจ้งว่า พระธรรมทั้ง ๓ ปีกฎที่ทรงแสดงไว้เป็นเรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจในชีวิตประจำวันทุกขณะ ทุกภพ ทุกชาติ แต่ขณะใดที่ยังไม่รู้จัก สภาพธรรมที่กำลังเห็นและสิ่งที่ปรากฏทางตา ขณะนั้นต้องเป็นอวิชชา และถ้ายังไม่รู้ว่าสิ่งที่ปรากฏเป็นอะไรและการเห็นเป็นอะไร ก็อบรมเจริญปัญญาไม่ได้

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เรื่องพิธีกรรม และไม่ใช่เรื่องคำสั่งที่ว่า ให้นั่งหลับตา หรือนั่งทำนั่นทำนี่ เดินทำนั่นทำนี่ เพราะนั่นไม่ใช่เหตุที่จะให้เกิดปัญญา แต่เหตุที่จะให้เกิดปัญญาต้องเกิดจากการฟังพระธรรมจนเข้าใจก่อน จึงจะเป็นสังขารขั้นนี้ ใช้ภาษาพระ เพราะว่าขั้น ๕ ทุกคนคงรู้จักดี ถ้าเป็นชาวพุทธก็คงจะชินกับคำว่า ขั้น ๕ ซึ่งได้แก่ รูปขั้น ๑ เวทนาขั้น ๑ สัญญาขั้น ๑ สังขารขั้น ๑ วิญญาณขั้น ๑



ฟังดูเหมือนใครที่พูดได้ก็คงเข้าใจ แต่ความจริงไม่ได้เป็นอย่างนั้น ถ้าไม่ได้ศึกษาจริง ๆ แม้แต่รูปขันธ์คืออะไรก็บอกไม่ได้ อาจจะได้ว่าเป็นรูปที่มองเห็น หนังสือเป็นรูป ร่างกายเป็นรูป แต่นั่นยังไม่พอ และเวทนาขันธ์คืออะไร ก็ชักจะไม่ทราบแล้ว เพราะเคยคิดว่า เวทนา คือ สงสารมาก ๆ จับจิตจับใจ แต่นั่นไม่ใช่ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ก็ยังไม่ทราบใหญ่กว่า สัญญาคืออะไร สัญญาที่เข้าใจกัน ก็เป็นสัญญาที่ต้องเห็นชื่อ สัญญาอะไรต่าง ๆ แต่เป็นสัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ ก็ไม่รู้ เพราะฉะนั้น ถ้าไม่เข้าใจอะไรเลย อย่าปฏิบัติ เพราะวาปฏิบัติด้วยความไม่เข้าใจ ต้องผิดแน่ ๆ

ธรรมต้องเริ่มเจริญเป็นขั้น ๆ ถ้าจะเจริญธรรมขั้นสูง คือ ขั้นปฏิบัติธรรม โดยที่ยังไม่เข้าใจอะไรเลย ปฏิบัติไม่ได้ เพราะฉะนั้น ต้องฟังก่อนจนกระทั่งรู้ว่า ปัญญาอะไร และจะบังคับหรือจะไปปฏิบัติก็ได้ เพราะแม้ธรรมซึ่งเป็นการเจริญข้อปฏิบัติ คือ มรรคมรรค ๘ ก็เป็นอนัตตาดด้วย

ถ. ขอบพระคุณ

อ. ที่ถามถึงศีล สมาธิ และปัญญา ไม่ทราบว่าจะให้ตอบด้วยหรือเปล่า จะทำอะไรก่อน จะทำอะไรหลัง จะให้ตอบด้วยหรือเปล่า ผมคิดว่า วิธีหนึ่งที่จะให้เข้าใจเรื่องอะไรก่อน อะไรหลัง คือ วัฏประวัติของบางคนในครั้งพุทธกาลที่บรรลु เพราะปฏิบัติถูก และบรรลुเป็นพระอรหันต์

ผมจำได้มีเรื่องของคน ๆ หนึ่งเป็นเสนาบดี ท่านเมาเหล้ามาก กำลังดูผู้หญิงสวย ๆ ฟ้อนรำ ผู้หญิงคนนั้นอดอาหาร ๗ วัน จึงฟ้อนรำสวย ๆ งาม ๆ ได้ เสนาบดี กำลังเพลิดเพลินดูผู้หญิงฟ้อนรำ เมาเหล้าด้วย ฉะนั้น คิดว่าคงไม่มีสมาธิเท่าไร ศีลก็จางไปหน่อย ศีลข้อที่ ๕ อย่างน้อย และก็มีสาเหตุที่ทำให้ผู้หญิงคนนั้นต้องตาย ต่อหน้าของเสนาบดี ซึ่งเสนาบดีนั้นเห็นผู้หญิงนั้นตายแล้วก็บรรลुเป็นพระอรหันต์ ไม่ทราบว่าอะไรมาก่อน อะไรมาหลัง นอกจากว่าเสนาบดีคนนั้นเคยฟังธรรมในชาติก่อน ๆ ฟังแล้วค่อย ๆ เข้าใจ ซึ่งศีลของท่านในชาติก่อน ๆ ผิดบ้าง ถูกบ้าง แต่



ฟังแล้วเข้าใจว่าอะไรเป็นอะไร จนกระทั่งสามารถบรรลุทุกชั้น ตั้งแต่พระโสดาบัน จนเป็นพระอรหันต์ติดต่อกันเร็วมาก เพราะว่าเหตุปัจจัยครบแล้ว

คิดว่าอะไรก่อนอะไรหลัง ไม่สำคัญ เพราะถ้าฟังและเห็นประโยชน์ของคำสอน แล้วบ้าง ก็แสดงว่าไม่ใช่คนที่ไม่รู้เรื่องของศีล เพราะคนที่ไม่รู้เรื่องของศีล คงไม่สนใจที่จะฟัง คงไม่เห็นประโยชน์ของคำพูด คำสอน แต่ถ้าจะให้ศีลไม่ผิดเลยทั้ง ๕ ข้อ ก็ต้องเป็นพระโสดาบัน คนอื่นทำไม่ได้ คนอื่นอาจจะไม่ค่อยผิด แต่ยังมีสิทธิที่จะผิด ถ้ายังไม่บรรลุ

เพราะฉะนั้น คิดว่าไปพร้อมกัน คือ กำลังฟังและกำลังเข้าใจก็มีสมาธิ เหมือนกัน ไม่ใช่ว่าไม่มี มินิดหน่อย แต่ถ้าจะเจริญสมาธิ มุ่งถึงสมาธิ ไม่มุ่งถึงปัญญา ก็น่าเสียดาย เพราะว่าผลที่จะเกิดขึ้น คือ เป็นคนสงบที่จะต้องเกิดใหม่และฝึกความสงบในชาติหนึ่ง ๆ ต่อไปเรื่อย ๆ เพราะว่าไม่มีปัญญาที่จะละสาเหตุที่ทำให้มีกิเลสที่จะต้องให้สงบ ไซ้ใหม่ มุ่งถึงความสงบ สงบได้ แต่ยังไม่มีความพอที่จะละกิเลส เกิดใหม่ก็ต้องฝึกใหม่เรื่อย ๆ ในสังสารวัฏฏ์ ไม่มีที่สิ้นสุด

ส. ขอต้อนรับเรื่องของศีล โดยมากทุกคนจะคิดถึงศีลที่รู้จัก คือ ศีล ๕ ไซ้ใหม่ แต่ว่าศีลในพระพุทธศาสนามีละเอียดยิ่งกว่านั้นด้วย เพราะว่าศีล ๕ เป็นศีลที่ละเว้นการประพฤติดังทางกาย ทางวาจาเท่านั้น ไม่ได้เป็นศีลที่ละเอียดจนกระทั่งรู้แม้ขณะจิตซึ่งเป็นเหตุที่จะให้ล่วงศีล เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นอินทริยสังวรศีล คือ การสังวรตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นผู้มีสติละเอียดสามารถรู้สภาพจิตของตน ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถรู้ได้ รู้จิตของคนอื่นเพียงแต่เดา แต่เวลาที่ตัวเองโกรธ ใครรู้ แม้ว่ายังไม่ได้แสดงออกทางกาย ทางวาจา ผู้ที่โกรธก็รู้แล้ว ไซ้ใหม่ ถึงแม้จะเป็นเพียงความขุ่นใจนิดเดียวเกิดขึ้น บุคคลนั้นก็รู้แล้ว เพราะฉะนั้น ถ้าขณะนั้นยังไม่ถึงขั้นที่จะทุบตีหรือทำร้ายบุคคลอื่นซึ่งเป็นการล่วงศีลทางกาย แต่สำหรับผู้ที่มีสติ ผู้ที่อบรมเจริญปัญญา สามารถรู้สภาพของจิตที่เป็นอกุศลได้

ถ้าจะกล่าวว่า ศีลใดที่ใช้ในการอบรมเจริญปัญญา ก็ต้องไม่ใช่ศีล ๕ ซึ่งพระโสดาบันเท่านั้นที่จะเป็นผู้ที่ไม่ล่วงเลย แต่บุคคลอื่นไม่ใช่ว่าจะไม่มีศีล ๕ มี



แต่ยังไม่สมบูรณ์ เพราะว่ายังมีกิเลสที่ทำให้วันหนึ่งวันใดอาจจะล่วงศีลหนึ่งศีลใดใน ๕ ข้อได้ เนื่องจากไม่ใช่เป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญาอย่างละเอียดพอที่จะรู้ถึงจิตก่อนที่จะกระทำการล่วงศีล

เพราะฉะนั้น การปฏิบัติธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียดขึ้น ๆ และปัญญาสามารถที่จะละเว้นได้ละเอียดกว่า และศีลในการอบรมเจริญปัญญาเป็นอินทรีย์สังวรศีล ไม่ใช่เพียงชั้นศีล ๕ เท่านั้น

สนทนาธรรมที่กองสื่อสาร กองบินทหารอากาศ ๒ จังหวัดลพบุรี

วันพุธที่ ๙ กันยายน ๒๕๓๐

ส. คำถามข้อต่อไป ปัจจุบันนี้ทำไมพระจึงแข่งขันกันสร้างโบสถ์หรือพระองค์ใหญ่ให้สิ้นเปลืองเงินทองเกินกว่าเหตุ น่าจะสร้างโบสถ์ให้เหมาะสมกับจำนวนพระหรือเท่าที่เพียงพอต่อการปฏิบัติธรรม

อ.อลัน (ฟังไม่ชัด)

ส. คุณอ.อลันก็ได้ตอบปัญหานี้แล้ว รวมถึงปัญหาที่ว่า การถวายเงินแก่พระ ซึ่งความจริงถ้าจะพิจารณาข้อนี้ ก็เป็นจริงอย่างที่ว่า คือ ถ้าคฤหัสถ์ไม่บริจาคเงินเพื่อที่จะสร้างโบสถ์ พระท่านก็สร้างไม่ได้แน่ ใช่ไหม

เพราะฉะนั้น ที่ว่าทำไมพระแข่งขันกันสร้างโบสถ์หรือพระองค์ใหญ่ให้สิ้นเปลืองเงินทองเกินกว่าเหตุ นั้น ไม่ใช่ความผิดของพระภิกษุ แต่เป็นความผิดของคฤหัสถ์ได้ไหม ที่บริจาคเงินให้ท่านสร้างอย่างนั้น

ถ้าคฤหัสถ์ไม่ต้องการให้ท่านสร้างอย่างนั้น ท่านก็ย่อมไม่มีปัจจัยที่จะสร้าง เพราะฉะนั้น ทุกคนที่เข้าใจในเหตุผล ในการศึกษาพระธรรมวินัยและเห็นว่สิ่งใดควร ก็จะมีประพฤติดีได้เหมาะสม คือ ถ้าท่านเองไม่ต้องการที่จะมีโบสถ์หรือพระองค์ใหญ่ให้สิ้นเปลืองเงินทอง ท่านก็ไม่ต้องการบริจาคเงินเพื่อสร้างโบสถ์หรือพระองค์ใหญ่ เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องของคฤหัสถ์มากกว่าเรื่องของบรรพชิต เพราะว่าพระภิกษุไม่สามารถทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ถ้าขาดปัจจัยจากคฤหัสถ์





๑๗๑๗

ที่กองสื่อสารกองบิน ๒ ทหารอากาศ จังหวัดลพบุรี

วันพุธที่ ๙ กันยายน ๒๕๓๐



ถ. ที่ว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว แต่ปัจจุบันนี้มีคนที่ทำชั่ว เช่น เป็นคนคดโกง ฉ้อราษฎร์บังหลวง แต่ได้ดีมืออยู่มากมาย ผลการกระทำเช่นนั้นทำไมจึงตรงกันข้าม ไม่ปรากฏผลในปัจจุบัน ถ้าจะตอบว่า ผลการกระทำนั้นจะไปพบในชาติหน้า เราก็ยังไม่แน่ว่าจะมีชาติหน้าจริงหรือไม่ คนก็คงจะเห็นแก่ตนเพื่อความสุขสบายในชาตินี้ เท่านั้น ใช่หรือไม่

สุ. เรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มีข้อที่น่าคิดอย่างหนึ่งว่า ท่านที่ทำความดี ท่านทำเพราะอยากจะได้ผลดี หรือว่าท่านทำดีเพื่ออะไร หรือเพราะอะไร นี่เป็นสิ่งที่น่าคิด

ถ้าทุกคนในโลกนี้ทำดีเพื่อหวังผล คือ หวังที่จะได้สิ่งตอบแทนที่ดี ในขณะที่หวังจะได้สิ่งตอบแทนที่ดี ขณะนั้นไม่ใช่กุศลจิตแน่ เพราะยังเต็มไปด้วยความหวัง ความติด ความต้องการ

เพราะฉะนั้น คนที่ทำความดี ก็น่าจะจำแนกออกไปอีกว่า ความดีนั้นดีแท้ ๆ คือ ทำดีโดยไม่หวังผลตอบแทน หรือว่าทำดีเพราะต้องการผลตอบแทน และระหว่างบุคคล ๒ คนนี้ คิดดู อยากจะเป็นบุคคลไหน คือ เป็นคนที่ทำดีโดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น กับเป็นคนที่ทำดีเพราะหวังว่าจะได้สิ่งตอบแทน

ตราบใดที่ทำดีและหวังผล ได้รับผลดีนั้นจากการทำดีนั้น เพียงแต่ว่าจะช้า หรือเร็วเท่านั้นเอง แต่ไม่ใช่ว่าสิ่งที่เราทำไปในวันนี้ซึ่งเป็นเหตุจะทำให้เกิดผลได้ทันที เพราะว่าไม่มีกรรมอะไรที่ให้ผลเร็วอย่างนั้น นอกจากโลกุตตรธรรม คือ เมื่อมรรคจิต เกิดดับไปแล้วผลจิตเกิดสืบต่อทันที หรือสำหรับผู้ที่มีโอกาสพบพระอรหันต์หรือพระอนาคามีที่ออกจากนิโรธสมาบัติ และมีโอกาสได้ทำกุศลกับท่าน ก็จะได้รับผลภายใน ๗ วัน



รู้สึกว่าคุณพอใจที่จะได้ผลเร็วอย่างนั้น คือ ได้ผลเร็วเท่าไรก็ยิ่งดี แต่ในพระไตรปิฎกแสดงว่า ผล ๗ วันที่ได้รับนั้นไม่ใช่ผลมาก ผลมากจริง ๆ ต้องเป็นการเกิดในชาติต่อไป ซึ่งจะทำให้เป็นผู้มีอายุยืน มีวรรณะ มีสุข มีพละ คือ เกิดในสวรรค์ ซึ่งจะมีอายุยาวนานกว่าโลกมนุษย์ และมีสิ่งที่น่ารื่นรมย์กว่าในโลกมนุษย์ แต่ว่าคนไม่พอใจที่จะคอย ที่จะอดทน เพราะฉะนั้น ก็คิดว่าการได้ผลใน ๗ วันนั้นพอแล้ว เพราะทำให้เป็นเศรษฐีมั่งมีขึ้นมาอย่างทันตา นั่นคือการหวังผลของกุศล

แต่ที่ถูกต้องน่าจะคิดว่า ความดีจริง ๆ ต้องเป็นการทำโดยไม่หวังผล มิฉะนั้นเป็นผู้ที่ยังมีกิเลสมาก จนกระทั่งแม้ทำความดีแล้วก็ยังไม่พ้นบ่วงของกิเลส คือ ยังมีกิเลสติดตาม คอยหวัง คอยรอผลของกรรมดีนั้น ซึ่งถ้าเป็นในลักษณะนั้น ไม่มีวันที่จะหมดกิเลส

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ต้องการหมดกิเลสจริง ๆ เพราะเห็นโทษเห็นภัยของโลกะของโทษะ ของโมหะ ย่อมกระทำให้ดีโดยไม่หวังผล แม้ว่าการกรรมดีนั้นถึงอย่างไรก็ต้องให้ผล แต่ก็ไม่ได้ทำเพราะความหวังในผล ซึ่งย่อมดีกว่า เพราะไกลจากบ่วงของกิเลส

ถ. กราบเรียนอาจารย์สุจินต์ ขอให้ท่านอธิบายว่า เมื่อถึงคราวที่ท่านจะแตกดับไปนั้น ท่านจะไปอย่างไร มีอะไรเป็นที่ยึดที่พึ่ง

สุ. ถ้าเข้าใจพระธรรมจริง ๆ ว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ทุกคนในขณะนี้ จะบอกไม่ได้เลยว่า อะไรจะเกิดขึ้นในขณะต่อไป ขณะนี้ดับไปแล้ว อะไรจะเกิดขึ้นต่อไป มีใครรู้บ้างว่าจะได้ยินเสียงอย่างไรเมื่อไหร่ ไม่มีใครทราบว่าจะได้เห็นอะไรจะได้ยินอะไร จะได้กลิ่นอะไร จะได้ลิ้มรสอะไร จะสัมผัสอะไร แม้แต่ใจของตัวเองก็ยังไม่รู้ว่าจะคิดนึกเรื่องอะไร ถ้าสิ่งนั้นยังไม่เกิดขึ้นจะไม่รู้เลย ทุกวัน ๆ ชีวิตดำเนินไปตรงตามหลักธรรมที่ว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา

เพราะฉะนั้น สำหรับดิฉันเอง เมื่อเข้าใจความหมายของคำว่า อนัตตา ก็ไม่สามารถบอกได้ว่า ดิฉันจะตายเมื่อไร จะแตกดับไปเมื่อไร และจะไปอย่างไร เหมือนกับขณะต่อไปก็ไม่สามารถจะบอกได้ว่า จะเห็นหรือจะได้ยินอะไร หรือจะคิดนึกอะไร



และที่ถามว่า มีอะไรเป็นที่ยึดที่พึ่ง

ขณะจิตเป็นช่วงขณะที่สั้นที่สุด และก่อนที่จิตจิตจะเกิดก็ไม่มีใครสามารถรู้ล่วงหน้าได้เลย เหมือนกับเดี๋ยวนี้ ก็ไม่มีใครรู้ว่าขณะต่อไปอะไรจะเกิด ซึ่งจิตจิตคือจิตดวงสุดท้ายของชาตินี้ และที่ชื่อว่าจิตเพราะทำกิจเคลื่อนจากความเป็นบุคคลนี้ หมายความว่าถึงสิ้นสภาพความเป็นบุคคลนี้โดยสิ้นเชิง เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ก็อบรมเจริญสติปัฏฐานไปด้วยความเข้าใจในสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งเป็นอนัตตา

ถ. คนเราเกิดมาเพื่ออะไร

สุ. คำถามนี้น่าคิด และคำตอบก็มีอยู่ในชีวิตประจำวัน คือ ทุกคนที่เกิดมาแล้วไม่สามารถจะรู้ได้เลยว่า ทำไมจึงต้องเกิดมา ไม่มีใครรู้ ชาติก่อนตั้งใจหรือเปล่าที่จะเกิดก็ไม่มีใครรู้ได้ แต่ที่รู้แน่ ๆ คือ เกิดมาแล้ว เมื่อเกิดมาแล้ว วันหนึ่ง ๆ เกิดมาเพื่ออะไร ก็เห็นคำตอบได้จากชีวิตประจำวันว่า ทุกคนที่เกิดมาแล้วต้องเห็น ต้องได้ยิน ต้องได้กลิ่น ต้องลิ้มรส ต้องกระทบสัมผัส และต้องคิดนึก

นี่คือเกิดมาเพื่ออะไรในวันหนึ่ง ๆ ที่หลีกเลี่ยงบังคับไม่ได้เลย ถ้าใครจะบอกว่า ไม่อยากเห็นอีกแล้ว ไม่อยากได้ยินอีกแล้ว พอที่ ไม่อยากได้กลิ่น ไม่อยากลิ้มรส ไม่อยากคิดนึก ถึงจะไม่อยากสักเท่าไร ก็ต้องเห็น ต้องได้ยิน เพราะฉะนั้น แสดงให้เห็นว่า ที่ทุกคนเกิดมาจะโดยปรารถนาตั้งใจหรือไม่ตั้งใจอย่างไรก็ตามซึ่งตนเองก็ไม่ทราบ แต่มีเหตุที่จะให้เกิดขึ้นเพื่อเห็น เพื่อได้ยิน เพื่อได้กลิ่น เพื่อลิ้มรส เพื่อคิดนึกถึงสิ่งที่เห็น สิ่งที่ได้ยิน

ทุกคน วันหนึ่ง ๆ อยู่ในโลกของความคิด ความคิดนั้นมาจากไหน มาจากสิ่งที่เห็นบ้าง ได้ยินบ้าง ได้กลิ่นบ้าง ลิ้มรสบ้าง กระทบสัมผัสบ้าง เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ใครจะคิดถึงปัญหานี้หรือไม่คิดถึงปัญหานี้เลย แต่ทุกชีวิตที่เกิดมาเหมือนกัน คือ เกิดมาเพื่อที่จะเห็น ที่จะได้ยิน เป็นต้น ข้อสำคัญ คือ เราจะเพียงเห็น และได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส และก็อยากที่จะเห็นอีก อยากจะได้ยินเพลงเพราะ ๆ อีก อยากจะได้กลิ่นหอม ๆ อีก อยากจะได้รสอร่อยอีก ทุกวัน ๆ อย่างนี้ ไม่รู้จักจบ



เท่านั้นหรือ หรือจะมีหนทางใดที่ทำให้เราสามารถเกิดสติปัญญา รู้จักเหตุและผลในชีวิตขึ้น

นี่เป็นสิ่งที่ผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนมีโอกาสมากกว่าศาสนิกชนอื่น เพราะว่าสามารถศึกษาพระธรรมคำสอนของพระผู้มีพระภาค ซึ่งเป็นเรื่องของสภาพธรรมในชีวิตประจำวันได้ และจะทำให้เข้าใจจุดประสงค์ของการที่เมื่อเห็นแล้วควรจะเป็นอย่างไร ควรจะเป็นกุศล หรือควรจะเป็นอกุศล เมื่อได้ยินแล้วควรจะเป็นกุศล หรือควรจะเป็นอกุศล

ถ้าเข้าใจละเอียดขึ้น ทุกคนเห็นแล้วก็เห็นกุศลเพิ่มขึ้น ทุกคนได้ยินแล้วก็เห็นกุศลเพิ่มขึ้น ซึ่งยิ่งดีกว่าเกิดมาแล้วลุ่มหลง มัวเมา ติดข้องอยู่เฉพาะในการที่ต้องการจะเห็น ต้องการจะได้ยิน ต้องการจะได้กลิ่น ต้องการจะลิ้มรสสิ่งที่ดี ๆ เพียงชั่วขณะแล้วก็หมด วันนี้ทุกท่านคงได้รับประทานอาหารที่ถูกปาก แต่ขณะนี้รสนั้นอยู่ที่ไหน เย็นนี้อาจจะได้รับประทานอีก ชั่วขณะที่บริโภคก็รู้สึกว่าร่อย ชอบ หลังจากนั้นแล้ว รสนั้นอยู่ที่ไหน

เพราะฉะนั้น ทุกสิ่งเป็นเพียงเครื่องล่อที่จะให้ติด หลังจากที่ได้เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ผู้ที่ฉลาดแทนที่จะปล่อยให้เป็นอกุศล ก็ยอมหาทางที่จะทำให้เจริญกุศลยิ่งขึ้น ซึ่งนั่นจะทำให้เข้าใจว่าชาติหนึ่ง ๆ ที่เกิดมา เรามัวเพ้อชีวิตเพื่อจะได้เกิดปัญญามากน้อยแค่ไหน หรือว่ายังคงลุ่มหลงมัวเมาอยู่ต่อไป

ถ. การระลึกชาติได้ก็ดี การตายแล้วฟื้นเล่าประสบการณ์ในโลกก็ดี เชื่อถือได้แค่ไหน

อ. ถ้าความจำดี ๆ ก็มักจะจำได้ แต่ผมไม่สนใจชาติก่อน สนใจชาตินี้เดี๋ยวนี้ สิ่งที่เกิดขึ้นเดี๋ยวนี้ อยากจะเข้าใจให้ดีขึ้น ๆ

ส. ถ้าจะระลึกชาติได้จริง ๆ ต้องอบรมเจริญปัญญามาก ต้องบรรลุถึงฌานจิตขั้นต่าง ๆ และต้องฝึกหัดอบรม ย้อนถอยจากขณะนี้ไปถึงขณะเมื่อที่จนกระทั่งถึงเมื่อเช้านี้ จนกระทั่งถึงก่อนจะตื่นนอน จนกระทั่งก่อนจะนอน เรื่อยไปจนกระทั่งถึงเกิด นั่นจึงจะเป็นการระลึกชาติที่ถูกต้อง



ที่ถามคงจะหมายความว่าบางท่านที่อ้างหรือที่กล่าวว่า ท่านสามารถจดจำว่า อดีตชาติท่านเป็นใคร แต่ก็เป็นที่พิสูจน์ไม่ได้ แม้แต่บุคคลนั่นเอง ถ้าจะมีการพิสูจน์ ก็ต้องคิดถึงว่า ประโยชน์อยู่ที่ไหน

พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง มุ่งถึงประโยชน์เป็นข้อใหญ่ เพราะถ้า ระลึกชาติได้ อย่างที่คุณอัลลันพูดถึงเมื่อกี้ จะมีประโยชน์อะไร ถ้าท่านจะนึกถึงศัตรู หรือคนที่ท่านไม่ชอบในขณะนี้ว่า ชาติก่อนเคยเป็นมารดา หรือชาติก่อนเคยเป็นบิดา ความรู้สึกของท่านต่อบุคคลนั้นเปลี่ยนใหม่ในชาติปัจจุบัน ซึ่งไม่ใช่มารดาบิดาอีกต่อไป

ประโยชน์อยู่ที่ว่า ถ้าท่านจะคิดว่าทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ ไม่เคยที่จะ ไม่เกี่ยวข้องกันโดยสถานหนึ่งสถานใด อาจจะเคยเป็นญาติ เป็นพี่น้อง เป็นมารดา เป็นบิดา เคยเป็นผู้มีพระคุณ เพราะฉะนั้น เวลาที่ท่านนึกถึงบุคคลนั้นด้วยความ ไม่พอใจ ถ้าจะระลึกในทางที่เป็นประโยชน์ ก็อาจจะทำให้ความไม่พอใจนั้นลดน้อยลง นี่ยังเป็นประโยชน์มากกว่าการที่จะมายึดติดข้องว่า ชาติก่อนเคยเป็นอย่างนั้น เคยเป็น อย่างนี้ ซึ่งสิ่งนั้นก็ผ่านไปแล้ว

สิ่งใดก็ตามที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ หรือถึงแม้จะพิสูจน์ได้เป็นความจริงบ้าง บางราย ก็ไม่ใช่สิ่งที่สมควรจะยึดมั่น

ถ. การสวดมนต์ได้ประโยชน์อย่างไร

ส. ข้อสำคัญต้องรู้ว่า สวดมนต์คืออะไร โดยมากธรรมเนียมไทยเรา ผู้ใหญ่ก็สอนให้สวดมนต์ไหว้พระตั้งแต่เด็ก แต่ไม่ได้อธิบายเหตุผล แต่แม้กระนั้นก็ตาม ก็ยังสอนให้เข้าใจเพียงขั้นต้นว่า เป็นการนอบน้อมต่อพระพุทธเจ้า และพระพุทธเจ้า สำหรับเด็กที่จะเข้าใจได้ก็คือเป็นผู้ที่ไม่มีกิเลส เป็นผู้ที่มีปัญญา เป็นผู้ทีเลิศประเสริฐ กว่าบุคคลใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น ทุกคนก็ควรที่จะนอบน้อมสักการะในผู้ที่ประเสริฐ ที่สุดในโลก นี่ก็เป็นความเข้าใจของชาวพุทธทุกคน

แต่เมื่อโตขึ้นก็ควรที่จะได้เข้าใจให้ละเอียดขึ้นว่า การสวดมนต์นั้นมีความหมาย ว่าอะไร เช่น ที่ได้กล่าวเมื่อกี้ก็มีคำแปลด้วย คือ การน้อมระลึกถึงพระรัตนตรัย แต่ถ้าจะให้ละเอียดจริง ๆ ต้องรู้ว่า ขณะนั้นจิตนอบน้อมจริง ๆ ในขณะทีกล่าว



คำสรรเสริญ ไม่ใช่อย่างในยุคนี้สมัยนี้ซึ่งมีการท่องเที่ยวยาว ๆ และบอกว่า ถ้าใครท่องเที่ยวได้จะได้ลาภ ได้ยศ ได้สรรเสริญ ได้สุข ถ้าเป็นการสวดในลักษณะนั้น เพื่อต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใด ขณะนั้นจิตใจของบุคคลนั้นไม่ได้โน้มระลึกถึงพระคุณมากเท่าที่ควร เพียงแต่อาศัยว่าถ้ากระทำอย่างนี้แล้วจะได้รับผลอย่างนั้น เพราะฉะนั้นก็ไม่ตรงกับจุดประสงค์ของการสวดมนต์ ซึ่งเป็นการนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย

ถ. การทำบุญ ควรตั้งจิตอธิษฐานอย่างไร

ส. กุศลหรืออกุศลให้ผลต่างกัน ถ้าเป็นกุศลก็ให้ผลที่ดี เพราะฉะนั้นเวลาที่ทำบุญแล้วจะเห็นได้ว่า แต่ละคนตั้งความปรารถนาต่าง ๆ กัน ตามระดับขั้นของการสะสม ถ้าคนที่ยังติดพ้อใจในเรื่องโลกก็หวังที่จะได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข แม้แต่พระเจ้าพิมพิสารซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินมคธ ในสมัยที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้พระองค์ก็ได้ตั้งความปรารถนาขอให้ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ขอให้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาแว่นแคว้นของพระองค์ ขอให้ได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ขอให้ได้ฟังพระธรรม และขอให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมด้วย นี่คือการปรารถนาหลายสิ่งหลายอย่างซึ่งเป็นทั้งทางโลกและทางธรรมสำหรับผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่ แต่ก็ยังปรารถนาที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมด้วย

เพราะฉะนั้น แต่ละบุคคลไม่เหมือนกัน ทางที่ดีที่สุด คือ ปรารถนาที่จะมีสัมมาทิฐิ มีความเห็นที่ถูกต้อง มีการได้ฟังพระธรรม และได้มีการเจริญกุศล

ถ. การบำเพ็ญทาน การรักษาศีล และการปฏิบัติสมาธิ อย่างไหนมีอานิสงส์มากน้อยกว่ากันอย่างไร

ส. ต้องการผลมาก ไช้ไหม ที่ว่าการบำเพ็ญทาน การรักษาศีล การปฏิบัติสมาธิ อย่างไหนมีอานิสงส์มากน้อยกว่ากัน

ผลมี ๒ อย่าง คือ ทางวัตถุอย่างหนึ่ง และทางจิตใจอีกอย่างหนึ่ง ถ้าเป็นผลทางวัตถุ คือ ได้รูปดี ๆ อยากได้วัตถุอะไรก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นเสียงเพราะ ๆ กลิ่นหอม ๆ รสอร่อย ๆ หรือว่าสมบัติต่าง ๆ นั่นก็เป็นผลของบุญ แต่ถ้าจิตยังติดข้องในสิ่งนั้น



ไม่ใช่ผลมาก หรือไม่ใช่อานิสงส์มาก เพราะว่าสิ่งที่ได้มายังเพิ่มกิเลสขึ้น แทนที่จะมีการลดออก เพราะฉะนั้น สำหรับการบำเพ็ญทาน ไม่สามารถทำให้ละกิเลสได้

การรักษาศีล ถ้าเข้าใจคำว่า ศีล จะรู้ว่ามีศีลหลายชั้น ซึ่งละเอียดขึ้น ๆ แม้แต่ในการอบรมเจริญปัญญา ก็จะขาดอิทธิศีลไม่ได้ เพราะว่าขณะนั้นสติสัมปชัญญะ สามารถระลึกถึงลักษณะสภาพของจิตได้ละเอียด โดยที่ว่ายังไม่ต้องมีการแสดงออก ทางกาย ทางวาจา เช่น ในขณะนี้ผู้ที่ไม่เคยเจริญสติ ไม่ได้อบรมเจริญสติ อาจจะไม่ทราบที่กำลังคิดอะไร ถ้าถามว่ากำลังคิดอะไร อาจจะตอบไม่ได้เลย แต่ความจริง ทุกคนต้องคิด เพียงแต่ว่าจิตที่คิดเกิดดับสลับเร็วมาก เดียวคิดเรื่องนั้น เดียวคิดเรื่องนี้ เพราะฉะนั้น เวลาที่ถูกถามทันทีว่า กำลังคิดอะไร บางครั้งอาจจะตอบไม่ได้ทันทีว่า กำลังคิดอะไร เพราะว่า เป็นเพียงคิดเรื่องสี่สนรูปร่างสังขารของสิ่งที่ปรากฏ แต่ ยังไม่ได้คิดเป็นคำ ยังไม่ได้คิดเป็นเรื่อง

แสดงให้เห็นว่า ถ้าเป็นผู้ที่มีอิทธิศีล คือ เป็นผู้ที่สามารถรู้ความละเอียดของจิต ด้วยสติสัมปชัญญะ ในขณะนั้นย่อมเป็นหนทางที่จะทำให้ได้อานิสงส์เพิ่มขึ้น คือ ไม่ใช่เพียงแต่ได้อานิสงส์ทางด้านวัตถุเท่านั้น แต่ยังได้อานิสงส์ในทางสติปัญญาด้วย

สำหรับการปฏิบัติสมาธิเป็นเรื่องละเอียด ถ้าไม่ศึกษาจริง ๆ จะหลงปฏิบัติ มิจฉาสมาธิซึ่งเป็นอกุศล เพราะฉะนั้น ในขั้นของสมาธิ ควรที่จะได้ศึกษาก่อน ให้เข้าใจในเหตุผลโดยละเอียดจึงจะได้ อานิสงส์ เพราะถ้าเป็นสมถภาวนา อานิสงส์ สูงสุดจะทำให้เกิดเป็นรูปพรหมบุคคล แต่ยังดับกิเลสไม่ได้ แต่ถ้าเป็น วิปัสสนาภาวนา อานิสงส์สูงสุด คือ ทำให้เกิดปัญญา รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็น พระอริยบุคคล ดับกิเลสได้





๑๗๑๘

ที่กองสื่อสารกองบิน ๒ ทหารอากาศ จังหวัดลพบุรี

วันพุธที่ ๙ กันยายน ๒๕๓๐



ถ. การปฏิบัติธรรมเพราะอยากได้มรรคผลนิพพานถือว่าเป็นกิเลสหรือไม่

ส. สมัยนี้รู้สึกว่าจะเป็นสมัยนิยมของการปฏิบัติธรรม เพราะไม่ว่าจะไป
ที่ไหน ก็มีการชักชวนให้ปฏิบัติธรรม แต่การปฏิบัติธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียด ไม่ใช่
ไม่มีความรู้ ไม่มีความเข้าใจอะไรเลย และจะปฏิบัติธรรมได้

ตามความเป็นจริง ขณะนี้ทุกท่านที่กำลังปฏิบัติธรรมขั้นฟังและศึกษาพระธรรม
ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจในเหตุในผล และถ้าจะถึงขั้นสูงไปกว่านี้คือ ปฏิบัติธรรม
ที่ชักชวนกันมาเพื่อจะได้บรรลุมรรคผลนิพพานนั้น ต้องศึกษาให้เข้าใจว่า ปัญญาเป็น
ธรรมที่รู้แจ้งนิพพาน อวิชชาคือความไม่รู้ไม่สามารถประจักษ์ลักษณะของนิพพานได้
เพราะนิพพานเป็นธาตุ หรือเป็นธรรมชนิดหนึ่งซึ่งมีจริง และเป็นธรรมอย่างเดียวที่
ดับกิเลสได้ ธรรมอื่นทั้งหมดไม่สามารถดับกิเลสได้เลย

รูปที่ปรากฏทางตาในขณะที่เห็น ดับกิเลสไม่ได้ เสียงที่กำลังได้ยินก็ดับกิเลส
ไม่ได้ กลิ่น รส สัมผัสทั้งหมดดับกิเลสไม่ได้ แต่นิพพานเป็นธาตุชนิดหนึ่งซึ่งไม่เกิด
เพราะฉะนั้น เมื่อนิพพานเป็นธาตุที่ไม่เกิด จึงไม่มีโลหะความยินดีไปติดข้อง
ไปพอใจในธาตุที่ไม่มีปัจจัยปรุงแต่งให้เกิดขึ้น

การปฏิบัติธรรม ไม่ใช่ว่าไม่มีความรู้ความเข้าใจอะไรเลย เพียงแต่ถูกชักชวน
ให้ปฏิบัติ ก็ปฏิบัติ และพลอยเข้าใจไปว่า ได้รู้แจ้งนิพพาน ซึ่งความจริงในขณะนั้น
ยังไม่รู้แม้แต่สิ่งที่กำลังปรากฏในชีวิตประจำวัน เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นการปฏิบัติธรรม
โดยไม่ใช้ปัญญา ขณะนั้นต้องเป็นกิเลสแน่ เพราะว่าอวิชชาทำให้ปฏิบัติข้อปฏิบัติ
ที่เป็นมิจฉามรรค

ในพระไตรปิฎกมีทั้งสัมมามรรค หนทางที่ถูกต้อง และมิจฉามรรค หนทางที่ผิด
มีทั้งสัมมาสมาธิ คือ สมาธิที่ถูกต้อง และมิจฉาสมาธิ คือ สมาธิที่ผิด เพราะฉะนั้น



อย่าเพิ่งปฏิบัติโดยไม่รู้ เพราะถ้าขณะนั้นไม่มีปัญญาต้องเป็นมิจฉาสมาธิ และต้องเป็นมิจฉามรรคด้วย

ถ. การกรวดน้ำแผ่ส่วนกุศลเป็นภาษาไทยกับภาษาบาลี มีผลต่างกันอย่างไร

ส. ไม่ทราบว่าจะเวลากรวดน้ำเป็นภาษาบาลีเข้าใจหรือเปล่า หรือได้รับคำบอกเล่าว่า ให้พูดอย่างนี้ๆ แต่ไม่รู้เลยว่าหมายความว่าอะไร แต่ในขณะที่มีเจตนาตั้งใจจะอุทิศส่วนกุศลที่ได้กระทำในภาษาไทยสำหรับคนไทย และสำหรับชาวต่างประเทศอย่างคุณอัลลัน อาจจะใช้ภาษาอังกฤษก็ได้ ขณะนั้นเป็นเจตนาที่จะอุทิศส่วนกุศล ไม่ใช่เป็นเพียงการกล่าวคำที่ไม่เข้าใจความหมาย

สำหรับดิฉันเอง กรวดน้ำภาษาบาลีไม่เป็น ต้องใช้คำว่า ไม่เป็น เพราะว่าดิฉันไม่ได้เรียนภาษาบาลี ไม่มีความรู้ภาษาบาลี และคำสวดมนต์ที่สวดเป็นภาษาบาลี ก็สวดตามความหมายที่เข้าใจ ไม่ใช่คำที่ไม่เข้าใจ และคำกรวดน้ำภาษาบาลีถึงแม้จะมีใครบอกสัก ๕ ครั้ง ๑๐ ครั้ง ก็ยังไม่ได้กรวดน้ำเป็นภาษาบาลี เพราะภาษาไทยก็ใช้ได้ ในเมื่อประกอบด้วยเจตนา ความตั้งใจ

สำหรับดิฉันเองคิดว่า คนไทยเข้าใจภาษาไทย และมีเจตนาที่จะอุทิศส่วนกุศลให้เป็นภาษาไทย ซึ่งคงดีกว่าใช้ภาษาบาลีที่ไม่เข้าใจ ทั้งผู้ที่รับด้วย และผู้ที่กล่าวด้วย

ไม่ทราบว่าคุณที่อุทิศส่วนกุศลให้จะเข้าใจภาษาบาลีที่กล่าวหรือเปล่า ถ้าไม่เข้าใจก็เป็นโมฆะ หรืออาจจะเข้าใจเจตนาเป็นภาษาไทย โดยที่ไม่รู้ว่าภาษาบาลีนั้นจริง ๆ หมายความว่าอะไร แต่เข้าใจในเจตนาของผู้อุทิศให้ก็เป็นได้

ก่อนอื่นต้องขอภัยท่านผู้ฟังเทปบันทึกการตอบปัญหาธรรมทางวิทยุ ซึ่งตอนท้าย ๆ ของการตอบปัญหานั้น เป็นการตอบปัญหาที่หอประชุมกองบินที่ ๒ โคกกระเทียม จังหวัดลพบุรี เมื่อวันที่ ๙ กันยายน แต่เนื่องจากมีเหตุขัดข้องทำให้เสียงตอบปัญหาของคุณอัลลัน ไดรเวอร์ไม่ชัดเจน จึงจำเป็นต้องตัดคำตอบของคุณอัลลันออกเกือบหมด ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง โอกาสต่อไปหวังว่า คงไม่มีอุปสรรคขัดข้องในการบันทึกเสียงเช่นในครั้งนี้อีก



ห้องประชุมตึกสภาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๓๐

ถ. ภังคานุปัสสนาญาณ ชื่อว่าเห็นความดับ เรียนถามว่า ความดับนั้น
เห็นได้หรือ

ส. เห็นได้ทั้งความเกิดขึ้นและดับไป เมื่อได้ประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไป
ที่เป็นอุทยัพพญาณแล้ว ยังไม่ละคลายกิเลส เพราะว่าสิ่งใดที่ดับไปก็มีสิ่งอื่นเกิดขึ้น
และสิ่งนั้นก็ดับไป และก็ยังมียิ่งขึ้นที่กำเริบขึ้นอีก เพราะฉะนั้น การที่จะละคลายการ
ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน ไม่สามารถที่ปัญญาขั้นนั้นจะเป็นไปได้ ด้วยเหตุนี้
ก่อนที่จะถึงภังคญาณ ปัญญาต้องรู้ว่าการที่จะละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่า
เป็นตัวตน จะต้องโน้มไปพิจารณาลักษณะที่ดับ เพราะถ้าไม่ประจักษ์ในลักษณะที่ดับ
การละคลายจะมีไม่ได้ จะไม่ถึงปหานปริญา ปัญญาจะต้องเกิดขึ้นตามลำดับขั้น

ถ. ถูกต้อง แต่ผมสงสัยว่า ความดับเห็นได้อย่างไร เพราะความดับเป็น
สิ่งที่ไม่มีแล้ว

ส. มิได้ สภาพธรรมเกิดแล้วดับ เพราะฉะนั้น ในขณะนั้นปัญญาน้อมไป
พิจารณาอาการไหน ถ้าเป็นภังคญาณ ก็พิจารณาอาการดับของสิ่งที่เกิด จึงชื่อว่า
ภังคญาณ

ถ. คือ อาการที่ดับแล้ว

ส. ไม่ใช่ดับแล้ว มีสิ่งที่เกิด และสิ่งนั้นต้องดับ การประจักษ์การเกิดขึ้น
และดับไปยังไม่ใช่ภังคญาณ แต่เป็นอุทยัพพญาณ และผู้ที่ถึงอุทยัพพญาณก็รู้ว่า
ยังไม่ได้ดับกิเลสเป็นสมุจเฉท ยังยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตนอยู่ แม้ว่าจะประจักษ์
สิ่งที่มีแล้วก็หมดไป เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป

เพราะฉะนั้น หนทางที่จะทำให้ละคลายได้ ที่ปัญญาจะเจริญขึ้นต้องมนสิการ
ถึงอาการดับ หรือลักษณะดับ เพื่อละคลายความพอใจที่ยึดถือสภาพธรรมนั้น

ถ. ความดับ อาการดับ จะเห็นได้หรือ เพราะสิ่งที่เห็นต้องเป็นสิ่งที่
มีอยู่จริง สิ่งที่มีอยู่จริง คือ ปรมาตถธรรม เราจะเห็นสิ่งที่มีอยู่จริง ต้องเห็นขณะที่เกิด



และตั้งอยู่ เราจึงรู้ว่ามันอยู่จริง ๆ คือ ขณะเกิดอยู่ ตั้งอยู่ จึงเห็นได้จริง ๆ แต่บอกว่าดับไปแล้ว ความดับเป็นชื่อ จะเห็นอะไร เห็นได้หรือ ผมจึงสงสัยว่า ภังคญาณเห็นความดับ เห็นได้อย่างไร ความดับ ความไม่มี แต่เราบอกว่า เห็นความดับ คล้าย ๆ กับว่าความดับมีอยู่ เราจึงเห็น

ส. มิได้ ถ้าพิจารณาพระธรรมที่ได้ฟังโดยละเอียด เมื่อบอกว่า น้อมพิจารณา ใส่ใจในอาการดับ ต้องหมายความว่า มีสิ่งที่เกิด ไข่มุม เพราะถ้าไม่มี อะไรจะดับ สิ่งใดสิ่งหนึ่งต้องมี และสิ่งนั้นดับ

ถ. เกิดแล้วดับ ไม่สงสัย แต่สงสัยว่า ความดับนั้น เราเห็นความดับหรือ

ส. มิได้ สิ่งนั้นเกิดแล้วดับ ต้องมีสิ่งที่มี และสิ่งนั้นจึงดับ ไม่ใช่ลอย ๆ ขึ้นมาเป็นอาการดับ เพราะฉะนั้น ญาณนี้ ภังคญาณ จึงสืบเนื่องจากอุทยัพพญาณ ซึ่งประจักษ์ทั้งการเกิดขึ้นและดับไป และก็เกิดขึ้นและดับไป แต่สำหรับภังคญาณ แม้ว่ามันจะเกิดดับ แต่ความใสใจนั้นน้อมไปใส่ใจที่อาการดับของสิ่งที่มี ถ้าไม่มี จะไม่มีอะไรดับ ต้องมีสิ่งนั้น แต่ไม่ได้ใส่ใจในการเกิด ใส่ใจในอาการที่ดับ จึงจะค่อย ๆ คลายการยึดถือสภาพธรรมนั้นลง เริ่มเป็นปหานปริยญา

ถ. สงสัยตรงเห็นว่า เห็นไม่ได้หรอก แต่ว่ารู้ได้ ทำไมรู้ได้ ก็พระพุทธเจ้าตรัสว่า ต้องตามอาการที่เกิด อย่างที่อาจารย์อธิบายว่า ถ้าไม่มีเกิด ก็ไม่มีอาการดับ ผมเลยเปลี่ยนคำว่า ดับเราเห็นไม่ได้ แต่รู้ได้ คำว่ารู้นี้ตรงกับคำว่าญาณ ภังควิปัสสนาญาณ ญาณนี้ชื่อว่ารู้ความดับ ไม่ใช่เห็นความดับ รู้ความดับ คือเห็นอาการดับอันเนื่องมาจากอุทยัพพญาณ ไข่มุม

ส. **อรรถกถา มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ปริพพาชกวรรค มหาสกุทายสูตร** อุปมาความรู้ชัดในวิปัสสนาญาณว่า

ผู้ได้วิปัสสนาอุจฺจนฺตคฺคผู้มิจักขุ กาลที่รู้แจ้งกายอันมีมหาภูตรูป ๔ ของผู้เจริญวิปัสสนา อุจฺกาลที่รู้แจ้งแก้วมณีของผู้วางแก้วมณีไว้ในมือแล้วพิจารณาดูว่านี่แลแก้วมณีฉะนั้น



ท่านที่เคยดูเพชรพลอย คงจะดูได้ชัดเจน โดยหยิบมาดูใกล้ ๆ อย่างละเอียด
 ฉนั้นใด เวลาที่วิปัสสนาญาณเกิด กาลที่รู้แจ้งกายอันมีมหาภูตรูป ๔ เวลานี้ทุกคนมี
 มหาภูตรูป ๔ ที่กาย แต่ไม่ค่อยจะระลึกถึงลักษณะที่เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ตึงหรือ
 ไหวที่กระทบเลย และเวลาที่กระทบสัมผัสสิ่งที่ย่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน ก็คิดว่า
 กำลังสัมผัสสิ่งหนึ่งสิ่งใด ไม่รู้ว่าในขณะนั้นไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล
 เพราะฉะนั้น กาลที่รู้แจ้งกายอันมีมหาภูตรูป ๔ ของผู้เจริญวิปัสสนา ดูจากที่รู้แจ้ง
 แก้วมณีของผู้วางแก้วมณีไว้ในมือ เห็นชัดอย่างนั้นทีเดียว แล้วพิจารณาดูว่า
 นี่แลแก้วมณีจะนั้น

กาลที่รู้แจ้งอารมณ์ มีผัสสะเป็นที่ ๕ ก็ดี (คือ ฝ่ายนามธรรม) จิตเจตสิก
 ทั้งปวงก็ดี วิปัสสนาญาณก็ดี ของภิกษุผู้เจริญวิปัสสนา ดูจากที่รู้แจ้งด้วยว่า
 ด้ายนี้ร้อยอยู่ในแก้วมณีนั่นจะนั้น

ถ้าปัญญาไม่คมกล้าจะเห็นชัดได้จริง ๆ ไหมว่า ในแก้วมณีนั่นมีด้ายอะไร
 ร้อยอยู่ แต่สำหรับกาลที่เป็นวิปัสสนาญาณ สามารถที่จะประจักษ์แจ้งอย่างนั้นได้

ถ. เพราะฉะนั้น การดับก็ต้องเห็นการเกิดขึ้นก่อน

ส. มีสภาพธรรมที่ต้องเกิดดับแน่นอน จะไม่มีแต่เฉพาะสภาพธรรมที่ดับไป
 เป็นไปไม่ได้

ถ. เพราะฉะนั้น ญาณนี้ ที่ว่าเห็นความดับ ก็คงจะเป็นเรื่องของพยัญชนะ
 และเป็นเรื่องของการอธิบาย

ส. แล้วแต่การที่จะน้อมไปพิจารณาเพื่อละการยึดถือสภาพธรรมว่า
 เป็นตัวตน เพราะว่าสิ่งใดที่เกิดขึ้นแล้วดับอย่างรวดเร็วมาก และมีสิ่งอื่นเกิดขึ้นมาแทน
 ทั้ง ๆ ที่ประจักษ์ว่าสิ่งเมื่อเกิดก็เกิดปรากฏไม่เที่ยงเลย หหมดแล้ว แต่ก็ยังมีสิ่งอื่น
 เพราะฉะนั้น ก็สบาย ๆ ไซ้ไหม ยังไม่เดือดร้อน ยังไม่เห็นว่าเป็นภัย เพราะว่า
 สภาพธรรมก่อนดับไปก็จริง แต่ก็มีสภาพธรรมใหม่เกิดขึ้นมาแทน เหมือนขณะเมื่อ
 กับขณะเดียวกันนี้ ก็ไม่มีใครเดือดร้อน



ถ. จึงเปลี่ยนคำว่า เห็นความดับ เป็นรู้ความดับ รู้อย่างไร รู้เพราะว่า เห็นความสิ้นไป เมื่อเห็นความสิ้นไป จึงรู้ถึงความดับ

ส. มนสิการถึงลักษณะที่ดับเท่านั้น ไม่สนใจเรื่องการเกิดอีกแล้ว เพราะรู้ว่าอย่างไร ๆ ก็ห้ามการเกิดไม่ได้ เมื่อทุกสิ่งมีปัจจัยที่จะเกิดก็เกิด แต่ทำอย่างไร จึงจะละคลาย วิธีที่จะละคลาย คือ น้อมไปมนสิการอาการที่ดับไป เพื่อที่จะได้เห็นความไม่มีสาระจริง ๆ

ถ. ถ้าภังคานุปัสสนาญาณเกิด จิตขณะเดียวที่เป็นภังคานุปัสสนาญาณเกิด หลังจากนั้นทำให้เห็นว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนิจจัง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา และยังมีเวลารำพึงรำพันถึงว่า เบื่อหน่ายแล้ว คลายราคะ คลายความยึดมั่น สละคืนเป็นช่วงเวลาต่อจากนั้นที่เรารำพึงถึง หรือว่าเป็นขณะจิตเดียว หรือต้องต่อจากภังคานุปัสสนาญาณ จิตดวงต่อมาพิจารณารำพึงเห็นอย่างนั้น ต้องมีเวลาอีกช่วงหนึ่ง ไซ้ไหม

ส. หลังจากทีวิปัสสนาญาณแต่ละขั้นดับไปแล้ว ปริยญา คือ การน้อมพิจารณาเพื่อรู้ตามปัญญาที่วิปัสสนาญาณได้รู้แล้ว จะต้องเกิดขึ้นตามลำดับขั้นด้วย มิฉะนั้นแล้วจะถึงวิปัสสนาญาณขั้นต่อไปไม่ได้

ถ. ไม่ใช่ ผมถามว่า ญาณนั้นเกิดแล้ว เรามีจิตขณะอื่นที่ไม่อยู่ในอารมณ์ปัจจุบัน คือ มีการรำพึงถึงว่า เป็นเรื่องที่น่าเบื่อหน่าย ต้องคลายกำหนด ความรู้สึกหลายดวงต่อ ๆ มา เป็นช่วงที่ไม่เป็นปัจจุบันไซ้ไหม ช่วงที่รำพึงรำพันถึงนามรูปที่เราเห็น หรือเป็นในขณะตามที่อธิบายอยู่ในชีทว่า อยู่ในภังคานุปัสสนาญาณจิตนั้น ไซ้ไหม

ส. ภังคานุปัสสนาญาณละสังขตทิฏฐิ คือ ความเห็นว่าเที่ยง เป็นตทังคปหาน ในขณะที่สภาวะธรรมนั้นปรากฏความดับไป ๆ ในขณะนั้นก็เหลือจะพอแล้ว ไซ้ไหม แต่ว่าเพียงตทังคปหาน เพราะยังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท เพราะฉะนั้น เมื่อวิปัสสนาญาณนั้นดับไปแล้ว ก็ต้องมนสิการ น้อมพิจารณา



สภาพธรรมต่อไปอีก แต่เปลี่ยนเป็นมนสิการถึงความดับไปเพิ่มขึ้น เพื่อให้เห็นโทษเป็นภยญาณ

ถ. ปัญญาที่เกิดในจักขุทวารวิธียี่สิบอะไรเป็นอารมณ์

ส. ถ้าเป็นทางตา ต้องมีรูปารมณ์เป็นอารมณ์

ถ. ไม่สามารถมีอย่างอื่นเป็นอารมณ์ได้

ส. แน่นนอน

ถ. เพราะฉะนั้น จิตที่เกิดในจักขุทวารวิधिทั้งหมด ตั้งแต่ปัญจทวาราวชชนจิตจนถึงตทาลัมพนจิต ต้องมีรูปารมณ์เป็นอารมณ์เท่านั้น ถ้าดับไปแล้ว ภวังคจิตคั่นแล้ว มโนทวารวิधिเกิดรับอารมณ์นั้นต่อ ต้องมีรูปารมณ์เป็นอารมณ์เท่านั้น ใช่ไหม

ส. วาระแรกต้องเป็นอย่างนั้น

ถ. ถ้าวาระแรกเป็นอย่างนั้น วาระต่อไปจึงสามารถรู้ลักษณะของรูปธรรมและนามธรรมที่ต่างกัน แต่ไม่สามารถรู้ได้ขณะที่มโนทวารวิธิต่อจากจักขุทวารวิधि ใช่ไหม

ส. หมายความว่าวิปัสสนาญาณหรือเปล่า

ถ. ใช่

ส. ขณะที่วิปัสสนาญาณ ไม่ใช่จะปราศจากปัญจทวาร เพราะการที่รูปจะปรากฏแต่ละอย่างได้ต้องปรากฏตามทวารนั้น ๆ เช่น รูปารมณ์ต้องกระทบกับจักขุปสาท และต้องมีมโนทวารวิธิตที่รู้รูปารมณ์ ถ้าเป็นเสียงที่ปรากฏ ก็ต้องกระทบกับโสตปสาท และโสตทวารวิธิตต้องรู้สัททรูปคือเสียงนั้น และมโนทวารวิธิตที่รับรู้ต่อที่เป็นวิปัสสนาญาณ ขณะนั้นเป็นมโนทวารซึ่งมีอารมณ์ที่รับรู้ต่อจากทางปัญจทวาร ทวารหนึ่งทวารใด

ถ. ถ้าสติปัฏฐานเกิดระลึกที่ลักษณะของรูปธรรม เช่น รูปารมณ์ ปัญญาที่รู้ชัดในรูปารมณ์ และมโนทวารวิธิตที่ต่อวาระแรกก็รู้ชัดในรูปารมณ์ จนกระทั่งวิธิต



หลัง ๆ ที่เป็นวิปัสสนาญาณเกิดขึ้น ขณะนั้นยังไม่มีลักษณะของนามธรรมเป็นอารมณ์
ใช่ไหม

ส. ถ้าเป็นนามรูปปริจเฉทญาณจะไม่มีเรากำลังรู้ จึงเป็นวิปัสสนาญาณ
เพราะฉะนั้น ลักษณะของนามธรรมในขณะนั้นปรากฏโดยเป็นธาตุรู้ ไม่ใช่เรากำลัง
รู้รูปารมณ หรือสัททารมณ

ถ. แสดงว่าสติปัฏฐานต้องระลึกถึงลักษณะของนามธรรมที่เป็นธาตุรู้
ก่อนที่จะเป็นวิปัสสนาญาณได้ เพราะว่าวิปัสสนาญาณ เช่น นามรูปปริจเฉทญาณ
ต้องรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมแยกขาดจากกัน เพราะฉะนั้น ในปัญจทวาร
ต้องระลึกถึงลักษณะของรูปธรรมแล้ว และมโนทวารที่ต่อจากปัญจทวารต้องรู้รูปธรรม
ด้วย เพราะว่ารู้อย่างอื่นไม่ได้ จนวาระหลัง ๆ แสดงว่าวิปัสสนาญาณต้องเกิดวาระ
หลังจากนั้นไปอีก ใช่ไหม

ส. ก่อนที่วิปัสสนาญาณจะเกิด สติปัฏฐานต้องระลึกถึงลักษณะของ
นามธรรมบ้าง รูปธรรมบ้าง ในขณะที่กำลังระลึกและเริ่มพิจารณาสังเกตลักษณะของ
ธรรมที่กำลังปรากฏ และศึกษาว่าลักษณะนั้นเป็นลักษณะของรูปธรรมหรือ
เป็นลักษณะของนามธรรม ขณะนั้นไม่ใช่วิปัสสนาญาณ แต่ผู้ที่สติปัฏฐานกำลังระลึก
เริ่มรู้ว่า กำลังศึกษา

ต้องมีการศึกษา คือ ต้องมีการพิจารณาด้วย ไม่ใช่ระลึกเปล่า ๆ เฉย ๆ
แต่ปัญญาไม่รู้อะไรเลย และอยู่ดี ๆ ปัญญาก็จะเกิดขึ้นมาโดยที่ไม่เคยรู้ว่า
ต้องมีการศึกษาพิจารณาลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ





๑๗๑๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๓๐



ส. ขอยกตัวอย่างทางตาในขณะนี้ เพื่อที่จะได้รู้ว่า ถ้าสติจะระลึก จะระลึกอย่างไร ถ้าระลึกลักษณะของนามธรรมก็รู้ว่า ขณะที่กำลังเห็น เป็นอาการรู้ ไม่ใช่สิ่งที่เป็นสัจจะที่กำลังปรากฏ ซึ่งลักษณะของอาการรู้ สภาพรู้ ธาตุรู้ ไม่มีรูปร่าง สันฐานใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น ต้องโน้มไปที่จะเข้าใจจริง ๆ ว่า อาการรู้ นี้ มี แต่ไม่ใช่สิ่งที่กำลังปรากฏเป็นสัจจะ ซึ่งขณะนั้นเริ่มโน้มไปที่จะรู้ว่า ธาตุรู้ ลักษณะรู้ คือ ขณะที่กำลังเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนี้เอง

นี่คือการระลึกลักษณะของนามธรรมทางตา

ถ้าจะระลึกลักษณะของรูปธรรมทางตาก็รู้ว่า ในขณะนี้ที่เคยเข้าใจว่าเป็นญาติ พี่น้อง เพื่อนฝูง มิตรสหาย สิ่งหนึ่งสิ่งใด แท้ที่จริงแล้วขณะนั้นคิด ถ้าหยุดคิด จะมีแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาจริง ๆ ไม่เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดเลย เป็นแต่เพียงสภาพธรรม ที่ปรากฏได้ทางตาเท่านั้น และถ้าสติปฏิฐานระลึกชำนาญขึ้นจะรู้ว่า ความคิด สลับกับปรมาตถธรรมที่ปรากฏมากมาย ไม่ว่าจะเป็นทางตา เห็นนิดเดียว แต่คิด เรื่องราวของสิ่งที่เห็นมาก เป็นคนหนึ่งคนใด กำลังทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือกำลังคิด เรื่องราวของคนนั้นคนนี่ ซึ่งสิ่งที่กำลังปรากฏทางตานั้นสันนิษฐานนิดเดียว ปรากฏและดับไปแล้ว แต่ความคิดนึกสืบต่อเป็นเรื่องราวที่ผสมกับเสียงทางหูซึ่งดับไปแล้วอย่างรวดเร็ว ทางใจก็คิดนึกเรื่องของสิ่งที่ได้ยินทางหู เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญ สติปฏิฐานจริง ๆ สามารถรู้โลกของสมมติสัจจะกับปรมาตถสัจจะได้ว่า ในวันหนึ่ง ๆ ปรมาตถธรรมปรากฏมาก หรือว่าคิดนึกมาก

ถ. คิดนึกมาก

ส. แต่ระหว่างที่สติปฏิฐานไม่เกิด ไม่รู้เลยว่ากำลังอยู่ในโลกของความ คิดนึกทั้งนั้น เพราะฉะนั้น ปรมาตถธรรมเล็กน้อยและสั้น ส่วนความคิดไม่มีสาระ



เพราะว่าเรื่องราวต่าง ๆ ไม่ใช่สิ่งที่มีจริง ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่สิ่งที่มีจริงก็คิดได้มากมาย เหมือนกับวาดภาพต่าง ๆ นานาและทำให้เกิดสุขทุกข์มากมาย โดยที่เมื่อมองต่อ ปริมาตรธรรมที่กำลังปรากฏซึ่งสติควรจจะระลึกและรู้จริง ๆ ว่า ไม่มีอะไรจริง เท่ากับปริมาตรธรรม ความคิดเรื่องราวทั้งหลายทั้งหมดไม่เป็นสาระจริง ๆ เท่ากับปริมาตรธรรมที่มีลักษณะจริง ๆ ที่ปรากฏ

นี่คือการเริ่มรู้ลักษณะของนามธรรม เพราะฉะนั้น ต้องรู้ทั่ว ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย แต่การที่วิปัสสนาญาณที่ ๑ คือ นามรูปปริจเฉทญาณ จะเกิด ไม่มีใครสามารถรู้ได้ว่า คนนี้ที่นามรูปปริจเฉทญาณเกิดได้เคยพิจารณา ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมพร้อมกับสติปัฏฐานในชาติก่อน ๆ มากน้อยเท่าไร เพราะว่าเพียงชาติเดียว เป็นไปไม่ได้เลยที่จะมีปัจจัยทำให้นามรูปปริจเฉทญาณเกิด

ถ้าศึกษาอดีตชาติของพระอริยสาวกทั้งหลายจะพบว่า ท่านเคยได้รับฟัง พระธรรมจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ หลายพระองค์ และเป็นพหูสูต พร้อมกันนั้นท่านต้องเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานในชาติก่อน ๆ ด้วย สะสมมา เพราะฉะนั้น เมื่อสติของท่านเกิดระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลัง ปรากฏ และวิปัสสนาญาณเกิด ก็แล้วแต่ว่าขณะนั้นจะมีนามธรรมใดปรากฏ รูปธรรมใดปรากฏ ไม่มีการที่จะเตรียมหรือเจาะจง เพราะไม่มีใครสามารถรู้ได้ว่า ขณะต่อไปอะไรจะเกิดขึ้น

ขณะต่อไปของเดี๋ยวนี้ ไม่สามารถรู้ได้ว่าอะไรจะเกิดขึ้น ฉะนั้น เมื่อขณะต่อไป เป็นวิปัสสนาญาณ หรือขณะนี้ เป็นวิปัสสนาญาณ ก็ไม่รู้ว่านามอะไรรูปอะไรต่อไป ที่จะปรากฏกับวิปัสสนาญาณ แต่ในช่วงระยะนั้นเป็นความสมบูรณ์ของปัญญาพร้อมกับสติสัมปชัญญะที่มีปัจจัยแห่งตลอด คือ สภาพธรรมจะปรากฏชัดกับปัญญา ในขณะนั้นทางมโนทวาร ซึ่งต้องผ่านทางปัญจทวารแต่ละทวารตามปกติด้วย เพราะถ้าเสียงจะปรากฏทางมโนทวาร ขณะนั้นจะไม่มีโสตทวารวิจิตรไม่ได้ เพราะว่าต้องมีจิตที่กำลังได้ยินเสียง แต่ในขณะนั้นไม่มีตัวตนเลย มีแต่ธาตุรู้เท่านั้น



ที่ปรากฏทางมโนทวาร และกำลังรู้อารมณ์ที่กำลังปรากฏ นามธรรมบ้าง รูปธรรมบ้าง ที่ละอย่าง ที่ละประเภท

ถ. ธรรมดาแล้วเราเห็นเดี๋ยวนี้ จักขุวิญญาณเห็นแท้ ๆ แต่เราก็คิดว่าเป็นตัวเราเห็น และคิดนึกเป็นเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่จักขุวิญญาณคิดนึกถึงสัจฐาน ต้องประจักษ์ก่อนว่า ในขณะที่คิดนึกถึงสัจฐาน ไม่ใช่จักขุวิญญาณที่เห็น แยกขาดจากกันก่อนจึงจะเข้าใจได้ว่า บัญญัติ จริง ๆ แล้วไม่มี เพราะว่าปรมาตมธรรมปรากฏ บัญญัติก็หายไปทันที ขณะนั้นโลกทางอื่นไม่มี ลักษณะของสติปัฏฐานระลึกลงเมื่อระลึกลงแล้วบัญญัติก็ไม่มี ปัญญาต้องเกิดรู้แต่ละขั้นอย่างนี้ก่อน ใช่ไหม

สุ. สำหรับนามรูปปริจเฉทญาณ เป็นปัญญาที่ประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมทางมโนทวารโดยสภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะขณะนั้นไม่มีเราที่กำลังรู้ แต่เป็นธาตุรู้ที่ปรากฏ และรู้สิ่งที่ปรากฏในขณะนั้นแล้วแต่ว่าจะเป็นนามธรรมใดหรือรูปธรรมใด แต่ไม่มีเราที่กำลังรู้

ถ. เพราะฉะนั้น ต้องรู้ว่า ธาตุรู้เป็นอย่างไร และเรารู้เป็นอย่างไร และประจักษ์ความแตกต่างกันว่า ธาตุรู้ในลักษณะที่ไม่มีเรารู้ ซึ่งเดี๋ยวนี้มีเรารู้ บัญญัติขณะนั้นเกิดหรือเปล่า

สุ. บัญญัติเกิดไม่ได้ บัญญัติไม่มีทางเกิดเลย เพราะว่าบัญญัติไม่ใช่สภาพธรรม แต่ขณะนั้นมีจิตที่คิดได้ เพราะวณามรูปปริจเฉทญาณเป็นปัญญาที่รู้ชัดในลักษณะที่แยกขาดจากกันของนามธรรมและรูปธรรม ขณะที่คิดเป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง เพราะฉะนั้น ในนามรูปปริจเฉทญาณ นอกจากลักษณะของนามธรรมแต่ละลักษณะ และรูปธรรมแต่ละลักษณะที่ปรากฏ ไม่ใช่ทั้งหมดทั้งรูป ๒๘ หรือจิตที่ประเภท เจตสิกเท่านั้นเท่านั้น แล้วแต่ว่าขณะนั้นนามธรรมใดจะปรากฏกับบุคคลใด และรูปธรรมใดจะปรากฏกับบุคคลใด ในขณะนั้นความคิดนึกก็ได้ เพราะว่าความคิดนึกก็เป็นนามธรรมด้วย เพราะฉะนั้น ในขณะนั้นสำหรับนามรูปปริจเฉทญาณไม่มีความสงสัยเลยว่า ลักษณะสภาพที่คิดเป็นสภาพรู้ที่กำลังคิด

ถ. และวิปัสสนาญาณต้องรู้สภาพรู้ และบัญญัติก็ต้องเกิด



- ส. บัญญัติเกิดไม่ได้
- ถ. จิตที่รู้บัญญัติ
- ส. ใช้คำว่า จิตคิด ดีกว่า
- ถ. จิตคิด ก็ยังต้องคิดอยู่
- ส. ห้ามคิดไม่ได้
- ถ. แต่สติปัฏฐานต้องระลึกลักษณะของจิตที่คิดด้วยหรือเปล่า ในขณะที่รู้

สภาพของนามรูปแล้ว

ส. ถ้าเป็นวิปัสสนาญาณ ไม่ใช่ขั้นพิจารณา ต้องแยกจากกันว่า ถ้าเป็นขั้นสติปัฏฐาน สติระลึกและปัญญาก็ศึกษา เพราะว่ายังไม่รู้จึงน้อมไปสังเกตพิจารณา น้อมไป ระลึกไป พิจารณาไป และค่อย ๆ ชื่นกับลักษณะที่เป็นสภาพรู้ ธาตุรู้ แต่ยังไม่ใช้ขั้นประจักษ์

เมื่อเป็นขั้นประจักษ์ที่เป็นวิปัสสนาญาณ ก็พ้นจากขั้นที่จะต้องคิดเรื่องที่จะต้องมาสังเกตว่า นี่เป็นนาม หรือนั่นเป็นรูป แต่ว่าความคิดเกิดได้ แล้วแต่ว่าขณะนั้นจะคิดอะไร ก็เป็นแต่เพียงธาตุที่กำลังคิด ไม่ใช่เราที่คิด

เพราะฉะนั้น บางท่านจึงเข้าใจคำว่า นามรูปปริจเฉทญาณก็ดี ปัจจัยปริคคหญาณก็ดี สัมมสนญาณก็ดี เมื่อเป็นตรุณวิปัสสนาก็เข้าใจว่าเป็นจินตญาณ แต่ความจริงไม่ได้หมายความว่า เป็นปัญญาที่ไปศึกษาจากครูบาอาจารย์จนทราบว่า นามธรรมเป็นธาตุรู้ รูปธรรมไม่ใช่สภาพรู้ ก็เข้าใจว่าขณะนั้นได้นามรูปปริจเฉทญาณตามที่พระคุณเจ้าจากจังหวัดปราจีนบุรีเขียนมา ไม่ใช่อย่างนั้น แต่หมายความว่า แม้ในขณะที่เป็นนามรูปปริจเฉทญาณ ก็มีนามธรรมที่คิดเกิดได้ แต่ไม่ใช่เราที่คิด เป็นธาตุรู้ที่กำลังคิด

ถ. ปัญญาต้องรู้ด้วยหรือเปล่า

ส. ขณะนั้นเป็นปัญญาตลอด ที่ไม่ต้องพิจารณาเลย เพราะว่า เป็นสิ่งที่กำลังปรากฏให้เห็น เมื่อปรากฏให้เห็น ก็มีหน้าที่เห็นชัดเท่านั้น



ถ. จริง ๆ แล้วที่เห็นเป็นคน เพราะว่ามันทวารคิดถึงคน เมื่อสติปัฏฐานเกิดและรู้ลักษณะของรูปธรรมนามธรรม สติปัฏฐานต้องระลึกถึงลักษณะของจิตที่คิดถึงคนด้วยหรือเปล่า

ส. ขณะที่กำลังรู้ว่าเป็นคน เป็นอะไร

ถ. ขณะที่รู้ว่าเป็นคน ก็ต้องเป็นจิตที่คิด

ส. ต้องเป็นนามธรรม ไม่ใช่เราที่รู้

ถ. ไม่ใช่เราที่รู้ แต่ปัญญาต้องรู้ว่า เป็นจิตที่รู้ ไม่ใช่เราที่รู้ ใช่ไหม

ส. แน่นนอน ขณะที่กำลังรู้ว่าจะไร ก็เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง และก็สั่งลงสำหรับผู้สติปัฏฐานเกิดบ่อย ๆ เพราะว่าจะระลึกถึงลักษณะของปรมัตถธรรมเพิ่มขึ้น

ถ. ปัญญาไม่ต้องแทงตลอดหมดได้ไหม ถ้ารู้แต่ลักษณะที่เป็นปรมัตถธรรมของนามธรรมรูปธรรม ไม่ต้องแทงตลอดถึงจิตที่คิดนึกด้วยได้ไหม ในขณะนั้นจะถือว่าเป็นวิปัสสนาญาณได้ไหม

ส. วิปัสสนาญาณ ไม่ต้องพิจารณา ไม่ต้องสังเกต

ถ. หมายถึงที่ประจักษ์ชัดแล้วว่าเป็นรูปธรรมนามธรรม เป็นไปได้ไหมที่ไม่ต้องประจักษ์ลักษณะของนามที่คิดนึกด้วย

ส. จะห้ามความคิดได้ไหม

ถ. ห้ามไม่ได้ แต่ไม่มนสิการ ขณะนั้นปัญญาไม่ได้ระลึก

ส. ถ้าคิดแล้วจะไม่รู้หรือ ถ้าสภาพคิดเกิดขึ้นในขณะนั้น วิปัสสนาญาณจะไม่รู้หรือว่าเป็นขณะนั้นเป็นแต่เพียงธาตุชนิดหนึ่งที่คิด

ถ. เข้าใจแล้ว คือ ปัญญาสมบูรณ์แล้วต้องรู้หมด

ส. **อภิสสาธุจิ จิตตูปปาตกัณท์** พรรณนาโลกุตตรกุศล แสดงเรื่องทุกข์ปฏิบัติทันทธาภิญา คือ การที่จะบรรลุลำบากและช้า มีข้อความว่า

อนึ่งเมื่อกำหนดรูปนาม ลำบากอยู่ด้วยความชวนชวายของตณอันยากเชิญ ผิดเคือง จึงสามารถกำหนดได้ การปฏิบัติของโยคาวจรบุคคลนั้นจัดเป็นทุกข์ปฏิบัติ



ยากไหมที่จะรู้ว่าเป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรม ไม่ใช่ว่าฟังปุ๊บรู้ปั๊บได้ แต่จะต้องมีการขวนขวายอันยากเย็น ผิดเคือง ทั้ง ๆ ที่ได้ยินได้ฟังบ่อย ๆ เนื่องจากนามธรรมเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เป็นอาการรู้ เป็นลักษณะรู้ที่กำลังเห็น แต่กว่าปัญญาจะสามารถพิจารณาและชินกับลักษณะของสภาพรู้จริง ๆ ต้องขวนขวายอย่างยากเย็น ผิดเคือง จึงสามารถกำหนดพิจารณารู้ได้ การปฏิบัติของบุคคลนั้นจัดเป็นทุกขาปฏิบัติ

ส่วนสำหรับผู้มีรูปนามอันกำหนดได้แล้ว กว่าวิปัสสนาญาณแต่ละขั้นและมรรคจิตจะปรากฏก็ช้านาน ฉะนั้น จึงจัดเป็นทันทธาภิญา ผู้ที่บรรลุนั้น

เพราะฉะนั้น คำถามเมื่อก็ที่ว่า จะรู้นามอื่นรูปอื่นใหม่ ก็ต้องแล้วแต่ว่าในขณะที่เป็นวิปัสสนาญาณนั้น มีนามธรรมและรูปธรรมอะไรบ้างที่ปรากฏ เพราะว่าลักษณะของปัญญาที่เกิดขึ้นไม่ได้ช้านานมากเลยที่จะเป็นวิปัสสนาญาณ

ในขณะที่ถ้าสติปัญฐานไม่เกิด จะไม่มีการรู้เลยว่า มีนามธรรมและรูปธรรมอะไรบ้างมากมาย ในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เพราะว่าวันหนึ่ง ๆ ก็ผ่านไปในขณะที่เห็นได้ยิน คิดนึก แต่ถ้าสติปัญฐานเกิด มีปัจจัยที่จะให้เสียงเล็ก ๆ เพียงนิดเดียวเกิดเสียงนั้นก็เกิดและปรากฏกับสติสัมปชัญญะ มีปัจจัยที่จะให้ความไหวของร่างกาย แม้เพียงเล็กน้อยส่วนหนึ่งส่วนใดที่เร็วที่สุดสั้นที่สุดปรากฏ สภาพธรรมนั้นก็ปรากฏแล้วกับสติสัมปชัญญะ เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้ที่มีสติสัมปชัญญะจริง ๆ ลักษณะของปรมาตมธรรมจะปรากฏมากกว่าขณะที่หลงลืมสติ

อย่างบางคนเวลาที่คุยกัน ถ้าเหม่อลอยก็ไม่ได้ยินว่าเขาพูดเรื่องอะไรบ้าง หรือว่าสิ่งหนึ่งสิ่งใดผ่านสายตาไปก็ไม่ได้สังเกต นั่นคือลักษณะของผู้ที่ไม่มีสติสัมปชัญญะในขณะนั้น เพราะว่าเหม่อลอย

แต่ถ้าเป็นผู้ที่ไม่เหม่อลอย สิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ทุกอย่างที่คนอื่นยังไม่ทันได้สังเกต ก็ปรากฏกับบุคคลนั้นได้ นี่ยังไม่ใช่วิปัสสนาญาณ เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้ที่พร้อมด้วยสติสัมปชัญญะบริบูรณ์ ความรู้สึกในขณะนี้ ถ้าปวดหรือเจ็บเริ่มเกิด และค่อย ๆ เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วตามการเกิดดับของจิต ตามปัจจัยที่ทำให้เกิดขึ้น จนปรากฏเป็น



ความเจ็บมาก ซึ่งผู้ที่สติสัมปชัญญะไม่สมบูรณ์และไม่ใช้วิปัสสนาญาณ เจ็บมากแล้ว
จึงจะรู้ ไซ้ใหม่ แต่ตอนที่เริ่มนิดเดียว ไม่ได้ปรากฏเลย

นี่คือความต่างกันของผู้ที่เป็นวิปัสสนาญาณกับผู้ที่ไม่ใช้วิปัสสนาญาณ
สติสัมปชัญญะสมบูรณ์พร้อมด้วยปัญญา สภาพธรรมย่อมปรากฏละเอียด
และตามปกติ ตามความเป็นจริง ให้ปัญญาเห็นชัดในขณะนั้น

เพราะฉะนั้น วิปัสสนาญาณเป็นช่วงขณะที่ไม่นาน แล้วแต่ว่าสภาพ
นามธรรมใดจะปรากฏ รูปธรรมใดจะปรากฏ โดยที่ไมใช่นามธรรมเดียวและรูปธรรม
เดียว แต่เป็นสภาพธรรมที่อาศัยปัจจัยที่ได้พิจารณาสังเกตอบรม จนกระทั่งสังขารขั้น
ปรุงแต่งให้วิปัสสนาญาณเกิดประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมทางมโนทวาร
โดยสภาพที่เป็นอนัตตา คือ ไม่ต้องเตรียมตัวที่จะรู้ แต่เมื่อสภาพธรรมปรากฏกับ
วิปัสสนาญาณขณะใด ขณะนั้นก็ประจักษ์แจ้งในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น

ในคราวก่อนได้กล่าวถึงข้อความใน **อรรถกถา สังยุตตนิกาย สคาถวรรค
หุติยวรรคที่ ๒ ขุณฺณสูตร** ซึ่งข้อความต่อไปมีว่า

บทว่า สากัจฉายะ ได้แก่ การสนทนากัน

จริงอยู่ ถ้อยคำของคนทราบบัญญาเย่อมเลือนลอย เหมือนลูกยางลอยน้ำ
ปฏิภาณของผู้มีปัญญาพูดไม่มีที่สิ้นสุด

เป็นความจริง โดยอาการที่น้ำไหล เขาก็รู้ได้ว่า ปลาตัวเล็กหรือตัวโต

นี่คือการที่แต่ละคนที่พบกันแล้วจะรู้ได้ว่า ใครมีความรู้ความเข้าใจถูกต้อง
เพียงใด ก็ต้องด้วยการสนทนาเท่านั้น ไม่ใช่ด้วยเหตุอื่น ซึ่งข้อความใน **ขุณฺณสูตร
ข้อ ๓๕๘** มีว่า

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ในเวลานั้นว่า

คนผู้เกิดมาดี ไม่ควรไว้วางใจเพราะมีพรหมและรูปร่าง ไม่ควรไว้วางใจ
เพราะการเห็นกันชั่วครู่เดียว เพราะฉะนั้นนักบวชผู้ไม่สำรวมทั้งหลาย ย่อมเที่ยวไป
ยังโลกนี้ด้วยเครื่องบริวารของเหล่านักบวชผู้สำรวมดีแล้ว ประดุจกุนทลดิน และ



มาสกโลหะหุ้มด้วยทองคำปถมไว้ คนทั้งหลายไม่บริสุทธิ์ในภายใน งามแต่ภายนอก
แวดล้อมด้วยบริวารท่องเที่ยวอยู่ในโลก ฯ

ไม่ว่าในสมัยที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน หรือในสมัยหลังต่อ ๆ มา
ทุกท่านย่อมพิจารณาได้ว่าเป็นความจริงอย่างนั้น คือ ยากที่จะรู้ได้ว่า ผู้ที่มี
อาการปรีชาอาการภายนอกที่ดูเหมือนสำรวม แต่อาจจะมีลักษณะเหมือนกับกุนฑลดิน
และมาสกโลหะที่หุ้มด้วยทองคำปถมไว้





๑๗๒๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๓๐



ส. บางท่านอาจจะคิดว่า ผู้ที่มีศีลตามพระวินัยนั้นเป็นพระอรหันต์ เพราะว่าคุณเพียงอาการภายนอก ไม่ได้สนทนากัน ก็ไม่สามารถรู้ถึงความรู้ความเข้าใจ ของบุคคลนั้นได้ ซึ่งก็มีจดหมายของท่านผู้ฟังฉบับหนึ่งจากจังหวัดราชบุรี ขอเชิญ ท่านผู้ฟังช่วยอ่านด้วย

จังหวัดราชบุรี

๒๗ สิงหาคม ๒๕๓๐

เรียน ท่านอาจารย์สุจินต์ที่นับถือทราบ

ดิฉันเป็นแฟนรายการของท่านอาจารย์มานานแล้วตั้งแต่ยังอยู่วิทยุยานเกราะ ของมูลนิธิอิทธิกรรม จนย้ายมาจัดที่ สท. ๒ ก็ฟังมาเรื่อย ๆ (แต่ไม่เป็นประจำ) ฟังมา ประมาณ ๑๘ ปี เห็นจะได้

สำหรับรายการธรรมเมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน นี้ ดิฉันคุยกับคนรู้จักกัน (ที่บ้าน สนทนากันพอควร) เขาพูดกันถึงลูกศิษย์ของท่านอาจารย์ที่ราชบุรีบอกกับเขาว่า สมัยนี้ไม่มีหรรษะพระอรหันต์ พระพุทธเจ้านิพพานไปแล้ว เขาบอกอย่างนี้ แต่ เพื่อนบ้านคนนั้นเขายังเชื่อมั่นในคำสอนของพระพุทธองค์อยู่ว่า ตราบใดที่ พระพุทธศาสนายังอยู่ พระอรหันต์ย่อมมีอยู่ตรานั้น และถ้าหากใครประพฤติปฏิบัติ ตามที่ท่านสอนไว้ทุกอย่าง คนนั้นย่อมได้เป็นพระอรหันต์อย่างแน่นอน อันนี้ดิฉันเชื่อ เพื่อนบ้านคนนั้นเขาบวชนาน และเป็นอาจารย์สอนพระมานานแล้ว เพิ่งสักมาประมาณ ๑๐ กว่าปี

เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม นี้ ท่านอาจารย์ได้พูดที่ สท. ๒ ตอนสามทุ่มว่า พระอรหันต์สมัยนี้ไม่มีหรรษะ เป็นไปไม่ได้ เป็นได้อย่างมากก็แค่พระอนาคามีเท่านั้น



ซึ่งดิฉันไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ก็ในเมื่อเขาได้รู้ ได้ละ ทำให้แจ้ง เจริญ ทำให้มาก จนถึงขีดสุดทำแล้วตามที่พระองค์ท่านบอกไว้ ทำไมอาจารย์จึงบอกว่าไม่ได้อีก

ตั้งแต่วันที่ ๑๗ กรกฎาคม เป็นต้นมา ดิฉันก็ไม่ได้ฟังรายการธรรมของอาจารย์อีกเลย (เพิ่งได้ยินกับหูตัวเอง) เพราะขึ้นฟังไปอีกก็ไม่แน่ใจว่า สิ่งที่ท่านบอกมาอีกนั้นจะผิดอย่างมากมายเหมือนวันนั้นหรือไม่ อย่างนี้ทำให้คนที่ต้องการหลุดพ้นจากทุกข์และต้องการสุขอย่างยิ่ง หมดไปเลย เพราะท่านอาจารย์พูดแท้ ๆ เขาจะพายต่อไปทำไมเล่า ในเมื่อเขาพายจนถึงอีกฝั่งหนึ่งแล้วอาจารย์ยังบอกว่า ยังขึ้นฝั่งไม่ได้ อยากทราบว่า เหตุใดจึงไม่ได้ เขาหลุดพ้นทุกข์ทั้งปวงแล้ว ยังเป็นไม่ได้อีกหรือ

การเป็นพุทธะต้องอาศัยบุญบารมีมากมายนั้น จริงอยู่ แต่การเป็นอรหันต์นั้น ดิฉันคิดว่าไม่ลำบากมากมายจนเราไม่สามารถบรรลุได้ มันไม่เกี่ยวกับบุญบารมีอะไรมากนักหรอก เพียงแต่อาศัยสติปัญญาเข้าช่วยเท่านั้นเอง เพราะมีสูตรพระธรรมไว้ให้แล้ว สติและปัญญาเป็นสิ่งที่เจริญให้มากขึ้นได้

ดิฉันยังจำคำพูดของท่านเมื่อประมาณ ๑๗ ปีก่อนได้ ท่านอาจารย์พูดว่า คนที่เกิดในสมัยพุทธกาลนั้นเป็นคนมีบุญมาก คนที่เกิดหลังพุทธกาลลงมาเรื่อย ๆ เป็นคนมีบุญน้อยลงไปเรื่อย ๆ มาบัดนี้ ดิฉันไม่เชื่อว่าจะเป็นจริงอย่างนั้นเลย พวกเดียรถีย์ นางมาณวิกา มาคณทียา เหล่านี้ ก็ได้เกิดมาร่วมชาติกับพระพุทธองค์ ดิฉันคิดว่าเขาเหล่านั้นไม่ใช่คนมีบุญหรอก คนยังไม่หมดกิเลสก็ต้องเกิดกันอยู่อีกนั่นแหละ จะไปคิดอย่างนั้นไม่ถูก พวกเขาได้มีโอกาสพบปะเจอเจอพระองค์ท่านก็จริง แต่เขาไม่เห็นท่านเลย ท่านบอกว่า คนที่เห็นธรรม คนนั้นแหละถึงเห็นพระองค์ คนที่เห็นพระองค์ คนนั้นเห็นธรรม คนที่เห็นท่านและเอามือไปลูบค้ำพระวรกายของท่าน ท่านก็ยังบอกว่า บุคคลนั้นยังเป็นผู้ที่ชื่อว่าไม่ใกล้ชิดท่าน คนที่ใกล้ชิดท่านคือคนที่ประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของท่านทุกอย่าง สิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น สิบตาเห็นไม่เท่ามือคลำ จริงไหมอาจารย์

ดิฉันขอยืนยันว่า พระอรหันต์มีจริง ๆ เมื่อปี ๒๗ นี้ ดิฉันมีปัญหานิดหน่อย ก็ลงมือเขียนจดหมายถึงพระอาจารย์ทางภาคใต้องค์หนึ่ง ให้ท่านช่วยเขียนสอน



กัมมัฏฐานให้ด้วย แต่เขียนยังไม่จบก็นึกถึงพระสุปฏิปันโนองค์หนึ่งได้ จึงตัดสินใจให้หลวงปู่ช่วยดีกว่า พอตกกลางคืนก็จุกดูลบบอกท่านให้ท่านช่วยสอนกัมมัฏฐานให้เสร็จแล้วก็เข้านอนและหลับไป รู้สึกตัวตื่นขึ้นเมื่อตอนตีห้า พอรู้สึกตัวได้ ๓ - ๔ วินาทีก็ได้ยินเสียงหลวงปู่องค์จริงพูดขึ้นมาให้ได้ยินว่า หลวงปู่มาโปรด ๆ

ดิฉันก็ถามเรื่องส่วนตัวเล็กน้อย นับตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา ท่านก็สอนอะไรต่ออะไรต่าง ๆ นานา (การสนทนาระหว่างดิฉันกับหลวงปู่เป็นขึ้นที่ใจ ท่านคงเข้าฌานสมาบัติคอยดิฉัน) แรก ๆ ดิฉันอยากรู้อะไรก็ถามท่านทันที ท่านก็ตอบทันที ไม่ต้องเลือกเวลาเช้า สาย บ่าย ค่ำ นาน ๆ เข้าก็เกิดสงสัยว่าท่าน ต้องเก็บเอาไว้ถามตอนกลางคืนหรือเข้ามิดเท่านั้น แต่ท่านไม่เป็นเหมือนดิฉันเลย ท่านเมตตาดิฉันเหลือเกิน ไม่ว่าดิฉันจะทำ พูด (ในใจ) คิดอะไรที่ไม่สมควรไม่รู้ประมาณอย่างท่านก็จะบอกทันที (ดิฉันได้ยินคนเดียวเท่านั้น)

เช่น ดิฉันเอาหมอนไปตากแดด พอตอนกลางวันก็ลงไปกลับหมอน แล้วเอามือตบที่หมอน ตบแรง ๆ ด้วย (เห็นเขาวุ่นมันฟูดี) ท่านคงดูดิฉันตลอดเวลา ท่านก็พูดดัง ๆ ว่า ตบหมอนทำไม ของมีคุณ ดิฉันก็ออกไปนิดหนึ่งแล้วตอบว่า ตบให้มันดีนี่แหละ ท่านก็สอนว่า จั๊บบอกว่า ตบให้เรียบร้อยดีขึ้น ดิฉันเลยได้ตบหมอนทุกใบและกำหนดภาวนาในใจว่า ตบให้เรียบร้อยดีขึ้นไปด้วย

ดิฉันไม่ได้เรียนกัมมัฏฐานอย่างเดียว ท่านบอกให้กำหนดด้วย มันเป็นการเจริญสติ กำหนดกิริยาการกระทำทุกอย่างตั้งแต่รู้สึกตัวตื่นขึ้นมาตอนเช้าจนถึงเวลานอน พอล้มตัวนอนก็กำหนดลมหายใจทันทีจนหลับไป ทำอย่างนี้ทุกวันเวลาเลย

ท่านรู้ทุกอย่างเกี่ยวกับชีวิตและความเป็นมาของดิฉัน (ไม่เคยรู้จักคุ้นเคยกันมาก่อนเลย และดิฉันไม่เคยเห็นองค์จริงท่านด้วย) ตั้งแต่เกิดมาดิฉันได้ไปเกี่ยวข้องกับใคร รู้จักใครบ้าง ไม่ว่าจะเป็นทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และอื่น ๆ ท่านรู้หมดเลย ดิฉันโกรธใครตอนไหน เรื่องอะไร และนับถือใคร ชอบใคร คิดอะไรขึ้นมาชีวิตจึงเป็นอย่างนั้น ๆ ญาติที่ตายไปแล้วท่านก็รู้จัก ใครมีพระคุณต่อดิฉันบ้างท่านก็รู้ และสอนให้ดิฉันละเว้นชื่อผู้มีพระคุณ ชื่อพระสงฆ์ (รูปที่เอามานูชาในบ้าน) เวลากำหนด เช่น



ผู้มีพระคุณชื่อสุข ชื่อเต็ม ท่านก็แนะนำให้พูดกำหนดในใจว่า ได้ที่หรือยัง ใส่ ดังนี้ เป็นต้น

ท่านมีหุทิพย์ ตาทิพย์ ญาณทิพย์ และอะไรอื่น ๆ อีกมาก สามารถนิมิตเสียงของตัวเองให้คนอื่นที่อยู่ไกล ๆ ได้ยินได้ด้วย (ดิฉันอยู่ราชบุรี ส่วนท่านอยู่ที่เชียงใหม่) ท่านสอนไม่ให้พูดถึงใครเวลาที่กำหนดอยู่ มีอยู่ครั้งหนึ่งดิฉันกำลังทานข้าว ดิฉันก็พูด (ในใจ) ถึงน้ำภิรมย์ ไม่ได้พูดเปล่า พอออกชื่อปั๊บ มือก็หยิบอาหารมาใส่ปั๊บเลย ท่านก็บอกทันทีว่า “เอ็งเอาน้ำภิรมย์ทำเป็นกับข้าว” เพราะไม่รู้มาก่อนจึงถามว่า ทำไมท่านก็บอกว่า มันไม่สมควร และความจริงที่ท่านไม่ยอมเปิดเผยให้ใครรู้ ก็ต้องเปิดเผยขึ้นมาจนได้

เวลาล่วงไปประมาณเดือนกว่า วันนั้นดิฉันได้ถือเอาตะปูและค้อนไปตอกทำราวผ้าในห้องน้ำ พอทำเสร็จก็ออกมาจากห้องน้ำ ดิฉันก็ได้ยินเสียงหลวงปู่พูดขึ้นว่า “เมื่อก็เอ็งเอาค้อนตอกหัวหลวงปู่” ดิฉันก็งง ตอบท่านว่า เปล่า ไม่ได้ทำ ทำที่ไหนกัน ท่านบอกว่า “เอ็งเอามือไปหยิบตะปู เอ็งก็บอกว่า หลวงปู่ แล้วเอ็งก็เอาค้อนตอกโป๊ก ๆ ลงไป เอ็งทำกับพระอรหันต์ ตกนรกถึง ๒๐๐-๓๐๐ ปีทีเดียว ทำเอาเองนะ” ดิฉันจึงถามว่า ทำไมถึงเป็นอย่างนั้นล่ะ ท่านบอกว่า “เพราะมันอยู่ในระหว่างกำหนด”

ข้อเสียของดิฉัน คือ เวลาทำงานแล้วไม่ค่อยเป็นอันทำ คือ ทำ ๆ หยุด ๆ หยุดคุยกับผู้คน (ในใจ) จนเคยตัว มันเหมือนเราขึ้นรถแล้วแต่มีกฎระเบียบบอกไว้ว่า ห้ามยื่นแขนขาส่วนใดส่วนหนึ่งออกนอกรถ เรื่องแบบนี้ท่านต้องรอให้เกิดขึ้นก่อนจึงบอกให้รู้ ท่านบอกด้วยความเมตตาแท้ ๆ เชียว กลัวว่าดิฉันทำสิ่งไม่สมควรมาก ๆ แบบนี้บ่อย ๆ เข้า ไม่เป็นการดีแน่ (คงตกนรกฮานไปเลย) ทำแล้วไม่เกิดมีผลร้ายขึ้นมาท่านก็คงไม่บอก เพราะความไม่รู้ของดิฉันแท้ ๆ เรื่องนี้จึงจำเป็นต้องเปิดเผยขึ้นมา

ถึงตอนนี้ท่านอาจารย์คงหายเข้าใจผิดแล้ว ไม่อยากให้ทุกฝ่ายเข้าใจผิดมาก ๆ อย่างนี้อีก แต่ถ้ายังมีความเชื่ออยู่เหมือนเดิม ก็เป็นสิทธิ์ของทุกคน และอาจเป็นเรื่องของกรรม ๆ เหว ๆ ก็ได้ ขอจบจดหมายแต่เพียงนี้



ขอแสดงความนับถือ

จากคนบ้านนอก ๒๔๙๗ ราชบุรี

สุ. ไม่ทราบท่านผู้ฟังมีความเห็นอย่างไรบ้างไหมในเรื่องนี้

อดิศักดิ์ ผมขอแสดงความเห็นรวม ๆ ว่า ท่านผู้นี้ได้ฟังอาจารย์ที่วัดบวร มา ๑๘ ปี และที่วัดมหาธาตุที่สถานีวิทยานเกราะสมัยนั้นก็ฟังมากอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมากกว่าผม แต่น่าเสียดายที่ท่านมีความเข้าใจที่ไม่ตรง คลาดเคลื่อนหลาย ๆ อย่าง ก็อยากจะฝากไว้สำหรับผู้ฟังว่า ไม่ใช่ฟังอาจารย์แล้วจะมีความเข้าใจถูกต้องกันทุกคน

สุ. เป็นที่น่าเสียดายที่ท่านผู้ฟังท่านนี้หยุดฟังไป และบอกว่า อยากจะให้ ดิฉันมีความเข้าใจที่ถูกต้องว่ายังมีพระอรหันต์อยู่ แต่ไม่ทราบว่าผู้ที่เชื่อว่าสมัยนี้ยังมี พระอรหันต์ มีหลักอะไรที่เชื่อว่าบุคคลนั้นหรือบุคคลนี้เป็นพระอรหันต์ ซึ่งถ้าสอบถาม ผู้ที่มีความเชื่อนั้นว่า ทำไมเชื่อว่าท่านผู้นั้นท่านผู้นี้เป็นพระอรหันต์ คำตอบก็จะ ไม่เป็นไปในเรื่องของปัญญาที่รู้แจ้งสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ ตามความเป็นจริงในขณะนี้

ตามจุดหมายของคนบ้านนอก ๒๔๙๗ ราชบุรี ที่เขียนมานี้ ไม่ได้เป็นการ อบรมเจริญปัญญา รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แม้แต่การที่จะระลึก รู้ ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมก็ไม่มี เพราะเป็นเพียงความเชื่อว่า มีบางบุคคลที่เป็นพระอรหันต์ ได้มานสมานบัติ สามารถนิมิตเสี่ยงแม้ว่าจะอยู่ไกล มาพูดคุยด้วยได้

การเป็นพระอรหันต์ ไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย หรือแม้แต่การเป็นพระโสดาบัน ก็ไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย และแม้แต่การที่สติปัญญาจะเกิดระลึก รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ ปรากฏจนกระทั่งปัญญาค่อย ๆ เจริญขึ้นเป็นวิปัสสนาญาณแต่ละขั้น ก็ไม่ใช่เป็นไปได้ โดยง่ายเลย แม้ในกาลที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ทรงดับขันธปรินิพพาน ซึ่งเป็น กาลสมัยที่เป็นกาลสมมติ ในสมัยนั้นมีผู้รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยบุคคล เป็นจำนวนมากทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต แต่แม้กระนั้นในครั้งนั้นก็ยังมีผู้ที่ตรงกันข้าม



กับคนในสมัยนี้ คือ มีผู้ที่สงสัยว่า บุคคลนั้นบุคคลนี้เป็นพระอรหันต์หรือไม่ นี่คือความต่างกัน

คนในสมัยนี้เชื่อว่าบุคคลนั้นบุคคลนี้เป็นพระอรหันต์โดยไม่มีหลัก แต่คนในสมัยที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพานนั้น แม้ว่าจะมีพระอริยบุคคลเป็นจำนวนมาก แต่ก็ยังมีผู้ที่สงสัยว่า ผู้นั้นผู้นี้เป็นพระอรหันต์หรือไม่

ทั้งนี้ก็เป็นเพราะว่าความยากและความลึกซึ้งของพระธรรม ถ้าไม่มีความอดทนพอที่จะศึกษาพิจารณาให้เข้าใจโดยละเอียด โดยถูกต้องจริง ๆ ไม่มีทางที่จะรู้ได้ว่าบุคคลใดเป็นพระอริยบุคคล และบุคคลใดไม่ใช่พระอริยบุคคล

สังยุตตนิกาย สคาถวรรค อรหันตสูตร มีข้อความว่า

เทวดาที่อยู่ในป่า ได้ยินภิกษุผู้อยู่ในป่าพูดกันว่า เราฉันอาหาร เรานั่ง บาตรของเรา จีวรของเรา เป็นต้น เทวดานั้นก็คิดว่า เราสำคัญว่าภิกษุเหล่านี้เป็นพระชินาสพ (คือ เป็นพระอรหันต์) ก็แต่ถ้อยคำอิงอาศัยความเห็นว่าเป็นคนเป็นสัตว์ชื่อเห็นปานนี้ของพระชินาสพทั้งหลายมีอยู่หรือไม่หนอ

คือ สงสัยเวลาที่ท่านพูดว่า เรานั่ง บาตรของเรา จีวรของเรา จะอิงอาศัยความเห็นว่าเป็นคน เป็นสัตว์ ยังมีอยู่หรือไม่ และเพื่อที่จะทราบความเป็นไปนั้น จึงได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ภิกษุใดเป็นผู้ไกลจากกิเลส มีกิจทำเสร็จแล้ว มีอาสวะสิ้นแล้ว เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งร่างกายอันมีในที่สุด ภิกษุนั้นพึงกล่าวว่า เราพูด ดังนี้บ้าง บุคคลทั้งหลายอื่นพูดกะเรา ดังนี้บ้าง

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุใดเป็นผู้ไกลจากกิเลส มีกิจทำเสร็จแล้ว มีอาสวะสิ้นแล้ว เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งร่างกายอันมีในที่สุด ภิกษุนั้นพึงกล่าวว่า เราพูด ดังนี้บ้าง บุคคลทั้งหลายอื่นพูดกะเรา ดังนี้บ้าง ภิกษุนั้นฉลาด ทราบคำพูดในโลก พึงกล่าวตามสมมติที่พูดกัน

เพราะฉะนั้น ไม่ต้องกลัวที่จะพูดว่า เรา หรือว่าคนอื่น เพราะว่าต้องอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ว่า สภาพธรรมที่มีจริง ๆ เป็นปรมัตถธรรม ไม่ใช่ตัวตนที่เพียง



ที่ยั่งยืน เมื่อเข้าใจแล้วก็ยังคงพูดอย่างนั้นได้ว่า เรา หรือว่าบุคคลอื่น เพราะว่าเป็นผู้ที่ฉลาด ทราบคำพูดในโลก

ข้อความในอรรถกถาอธิบายว่า

ภิกษุเหล่านั้นฉลาด ทราบคำพูดในโลก ฟังกล่าวตามสมมติที่พูดกัน

ไม่เปลี่ยนแปลง แม้เป็นพระอริยบุคคลหรือพระอรหันต์แล้ว เคยพูดอย่างไร ก็พูดอย่างนั้น

ข้อความต่อไปมีว่า

แม้ว่าจะประจักษ์แจ้งอริยสัจจธรรม ดับกิเลสหมดสิ้นแล้ว แต่ก็ไม่นำคำที่พูด สมัญญ์ คำพูดนี้ถือเป็นภาษาของชาวโลก เป็นโวหารของชาวโลก ให้แตกต่างกัน

ไม่ใช่หมายความว่าผู้ที่เป็นพระอริยบุคคลหรือเป็นพระอรหันต์แล้ว จะมีคำพูดพิเศษซึ่งต่างจากกับคำพูดของชาวโลกทั่ว ๆ ไป เพราะฉะนั้น ก็ควรที่จะกล่าวว่า เรา ของเรา ดังนี้

ไม่กล่าวว่า ชันธทั้งหลายย่อมบริโภคน้ำ ชันธทั้งหลายย่อมนั่ง บาตรของชันธทั้งหลาย จีวรของชันธทั้งหลาย ดังนี้ ความแตกต่างกันแห่งคำพูดมีอยู่แต่ใคร ๆ ก็ทราบไม่ได้

คือ ไม่มีทางรู้ว่าหมายความว่าถึงชันธไหน ถ้าพูดว่า บาตรของชันธทั้งหลาย จีวรของชันธทั้งหลาย หรือว่า ชันธทั้งหลายย่อมนั่ง ชันธทั้งหลายย่อมบริโภคน้ำ

แต่เทวดาก็ไม่หมดความสงสัย แสดงให้เห็นถึงการสะสมที่ต่างกันของแต่ละบุคคล บางบุคคลฟังพระธรรม พิจารณาพระธรรมตรง ๆ และเข้าใจได้ แต่บางคนสะสมวิจิกิจฉา ความสงสัยไว้มาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เรื่องหนึ่งเรื่องใด ก็อดที่จะวิचारณ์ หรือตรึก หรือคิดออกนอกแนวไปบ้าง ตามการสะสม เพราะฉะนั้น เทวดานั้นก็ยังคิดว่า ถึงแม้ท่านจะใช้คำว่า เรา หรือว่าของเรา โดยไม่มี



ความเห็นผิดแล้ว แต่อาจจะพูดว่า เรา เพราะยังมีมานะอยู่ก็เป็นได้ ด้วยเหตุนี้
เทวดานั้นเมื่อไม่หมดความสงสัยในพระอรหันต์ จึงกราบทูลถามต่อไปว่า

ภิกษุใดเป็นพระอรหันต์ มีกิจทำเสร็จแล้ว มีอาสวะสิ้นแล้ว เป็นผู้ทรงไว้
ซึ่งร่างกายอันมีในที่สุด ภิกษุนั้นยังติดมานะหรือหนอจึงกล่าวว่า เราพูด ดังนี้บ้าง
บุคคลทั้งหลายอื่นพูดกะเรา ดังนี้บ้าง

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

กิเลสเป็นเครื่องผูกทั้งหลาย มิได้มีแก่ภิกษุที่ละมานะเสียแล้ว มานะและคันถะ
ทั้งปวงอันภิกษุนั้นกำจัดเสียแล้ว ภิกษุเป็นผู้มีปัญญาดีล่วงเสียแล้วซึ่งความสำคัญ
ภิกษุนั้นพึงกล่าวว่า เราพูด ดังนี้บ้าง บุคคลทั้งหลายอื่นพูดกะเรา ดังนี้บ้าง
ภิกษุนั้นฉลาด ทราบคำพูดในโลก พึงกล่าวตามที่พูดกัน

พระผู้มีพระภาคทรงทราบความคิดของเทวดา จึงได้ตรัสให้เทวดารู้ว่า
พระอรหันต์ทั้งหลายกำจัดมานะและอกุศลธรรมทั้งปวงหมดสิ้นแล้ว

